

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**FARKLI YARGI DÜZENİNDEKİ YARGI ORGANI
KARARLARININ BİRBİRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

HİLAL ALBAL

**KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
İDARE HUKUKU BİLİM DALI**

MART 2016

**FARKLI YARGI DÜZENİNDEKİ YARGI ORGANI KARARLARININ
BİRBİRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ**

Hilal ALBAL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
İDARE HUKUKU BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

MART 2016

Hilal ALBAL tarafından hazırlanan “Farklı Yargı Düzenindeki Yargı Organı Kararlarının Birbirleri Üzerindeki Etkileri” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi Kamu Hukuku Anabilim Dalında İdare Hukuku Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Bahtiyar AKYILMAZ

İdare Hukuku, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Başkan : Doç.Dr. N.Münci ÇAKMAK

İdare Hukuku, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Yrd. Doç.Dr. Fatma Ebru GÜNDÜZ

İdare Hukuku, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: .07/03/2016

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

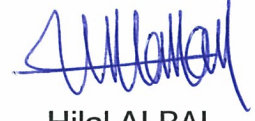

Prof. Dr. Suna BAŞAK

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Hilal ALBAL
07.03.2016

FARKLI YARGI DÜZENİNDEKİ YARGI ORGANI KARARLARININ BİRBİRLERİ
ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Hilal ALBAL

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Mart 2016

ÖZET

Türkiye gibi Kara Avrupası Hukuk Sistemi'nde yer alan ülkelerde yargı sistemi olarak "Yargı Ayrılığı Sistemi" benimsenmiştir. İdari rejimin uygulamasının bir uzantısı olan idari yargı sisteminde idari uyuşmazlıklar adliye mahkemelerinden ayrı uzmanlık mahkemelerinde ve özel hukuk uyuşmazlıklarından farklı usul ve kurallarla çözülür. Çünkü İdare, çalışma ve işlemleri ile özel hukuk kişilerinden farklılık arz etmektedir. İşte denetlenen alanın farklı olması dolayısıyla klasik adli yargı denetiminden ve kararlarının uygulanmasında da farklılık bulunmaktadır. Yargı Ayrılığı Sistemine göre yargı teşkilatı adli yargı, idari yargı, askeri yargı, anayasa yargısı gibi değişik kollara ayrılmıştır. Bu yargı kolları da kendi içerisinde kollara ayrılmaktadır. Örneğin, idari yargıda ilk derece mahkemeleri idare ve vergi mahkemeleri olmak üzere 2'ye ayrılırken belli durumlarda Danıştay'a da ilk derece mahkemesi sıfatı ile görev yapma yetkisi tanınmıştır. Hal böyle iken, bir uyuşmazlığın hangi mahkemenin görev alanına gireceğini belirlemek her zaman kolay olmamaktadır. Bazen de bir uyuşmazlığın konusu birden fazla yargı düzenini ilgilendirebilmektedir. Böyle durumlarda, mahkemelerin aynı uyuşmazlıkta farklı kararlar vermesi, yargıya olan güvenin azalmasına neden olmaktadır. Yargılama makamları, bir konu ile ilgili görüşlerini verdikleri kararlar ile belirtirler. Bunlara yargısal karar bir diğer ifade ile " yargısal içtihat" denilmektedir. Yargısal içtihat, hukuksal bir deyim olarak bir meselenin çözümü hakkında mahkemelerce verilen kararları ifade eder. Türk hukukunda yargısal içtihatlar, hukukun yardımcı kaynağı olarak kabul edilmektedir. Anayasanın 138.maddesinin son fıkrasına göre, " *yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bur organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez*". Buna göre aslında yargı kararları Anayasa'ya göre idare ve yasama organı için bağlayıcı iken yargı organları açısından bir düzenleme bulunmamaktadır. Buradan şöyle bir sonuç çıkarmak mümkün olabilir; bir uyuşmazlığı çözmek için mahkemeler, yargı kararlarından faydalanmakla birlikte bu kararlar bağlayıcı nitelikte değil yol gösterici niteliktedir. Kural böyle olmakla birlikte özellikle uygulamada, yargı kararlarının normatif gücü teoride sanıldığı kadar aksine son derece fazladır. Tezimizde, farklı yargı düzenlerinde verilmiş olan aynı konudaki kararların, yargılama makamları açısından etkisi açıklanmaya çalışılmıştır.

Bilim Kodu : 5012.054

Anahtar kelimeler :Yargı Düzeni, Yargı Kararı

Sayfa Adedi : 95

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Bahtiyar AKYILMAZ

RECİPROCAL EFFECTS OF JUDICIAL DECISIONS MADE BY JUDICIAL AND
ADMINISTRATIVE COURTS
(Master Thesis)

Hilal ALBAL

GAZİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES
March 2016

ABSTRACT

Countries which have been integrated with the continental European system such as Turkey, embrace “Judicial Separation System”. In administrative judicial system which is the extension of the application of the administrative regime, administrative disputes are solved by different procedures and rules of private law disputes in separate specialized courts apart from courts of justice, since administration is distinguished from private law personalities in terms of work method and process. Due to diversity among control territory, there are some differences in the implementation of the classical judicial review and decision. According to Judicial Separation System, organization of judgment is divided into the branches which are civil jurisdiction, administrative jurisdiction, military justice, constitutional jurisdiction. Each of these Jurisdiction branches has own sub-branches. For example, while first instant courts are divided into two arms which are administrative and tax courts in administrative jurisdiction, the right to serve as a first instance court is vested by Council of State in specific circumstances. Therefore, it is not always easy to define which court has jurisdiction for a specific dispute. The subject of a dispute concerning the multiple jurisdictions occasionally. In these cases, unlike rulings given by different courts leads to a decline in confidence in the judiciary. Jurisdiction authorities indicate their views on the subject by giving decisions which are described as judicial rulings, in other words “judicial precedents”. As a legal statement, judicial precedents refer to the decisions by the courts for resolution of the issue. Judicial precedents are accepted as allied references in judicial system of Turkey. According to last paragraph to Article 138 of the Constitution, “Legislative and executive organs and the administration shall comply with court decisions; these organs and the administration shall neither alter them in any respect, nor delay their execution.” This paragraph provides that while judicial decisions are binding for administrative and legislative organs by the Constitution, there is no regulation for the judgment. It might be possible to draw a conclusion as follows: although the courts benefit from judicial decisions, these decisions are qualified as pathfinder but not binding to resolve a dispute. In contrast to the rule, the normative power of judicial decisions is stronger that it is thought particularly during the application. In our thesis, the impact of identical decisions which are given by different jurisdictions is attempted to explain in terms of judicial authorities.

Science Code : 5012.054
Key Words : Judication, Branche of Judiciary
Page Number : 95
Supervisor : Prof. Dr. Bahtiyar AKYILMAZ

TEŞEKKÜR

Çalıőmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım danıőmanlarım Prof. Dr.Bahtiyar AKYILMAZ'a, manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan çok değerli aileme ve arkadaşlarıma teőekkürü bir borç bilirim.

Hilal ALBAL

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YARGININ İHTİSASLAŞMASI VE YARGI DÜZENLERİ

1.1. YARGI YETKİSİ.....	14
1.2. YARGI DÜZENİ.....	17
1.2.1. İdari Yargı.....	21
1.2.2. Adli Yargı Düzeni.....	30
1.2.3. Askeri Yargı.....	32
1.2.3. Askeri İdari Yargı.....	33
1.3. YARGI SİSTEMLERİ.....	34
1.3.1. Yargı Ayrılığı Sistemi (.İdari Rejim).....	35
1.3.2. Yargı Birliği Sistemi.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

YARGI KARARLARI VE FARKLI YARGI DÜZENİNDEKİ YARGI KARARLARININ BİRBİRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

2.1. Karar Çeşitleri.....	52
2.1.1. Ara Kararlar.....	52
2.1.2. Nihai Karar.....	55

Sayfa

2.1.2.1. Hüküm	56
2.1.2. 2.Usule İlişkin Nihai Kararlar.....	58
2.2.YARGI KARARLARININ BAĞLAYICI ETKİSİ	59
2.3.CEZA MUHAKEMESİ İLE İDARİ YARGI DÜZENİ KARARLARININ BİRBİRLERİ ÜZERİNDE ETKİLERİ	66
2.3.1.Vergi Mahkemeleri Kararları İle Ceza Mahkemeleri Kararlarının Birbirine Etkisi	66
2.3.2. İdare Mahkemeleri Kararları ile Ceza Mahkemeleri Kararlarının Birbirlerine Etkileri.....	74
2.4.HUKUK MAHKEMESİ KARARLARI İLE CEZA MAHKEMESİ KARARLARININ BİRBİRİNE ETKİSİ.....	78
2.5.ANAYASA MAHKEMESİNİN YORUMLU RED KARARLARININ DİĞER YARGI DÜZENLERİNE ETKİSİ.....	81
SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA.....	89
ÖZGEÇMİŞ	95

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Ankara Barosu Dergisi
AD	Adalet Dergisi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
Bkz	Bakınız
CD	Ceza Dairesi
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
DÜHFD	Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
E.	Esas Numarası
HD	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
İBK	İçtihadı Birleştirme Kararları
İYUK	İdari Yargılama Usul Kanunu
K.	Karar Numarası
Md	Madde
TBBD	Türkiye Barolar Birliği Dergisi
VUK	Vergi Usul Kanunu
YKD	Yargıtay Kararları Dergisi
YD	Yargıtay Dergisi

GİRİŞ

Yargısal içtihat, hukuksal bir deyim olarak bir meselenin çözümü hakkında mahkemelerce verilen kararları ifade eder. Türk hukukunda yargısal içtihatlar, hukukun yardımcı kaynağı olarak kabul edilmektedir. Anayasanın 138.maddesinin son fıkrasına göre, “ *yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bur organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez*”. Buna göre aslında yargı kararları Anayasa’ya göre idare ve yasama organı için bağlayıcı iken yargı organları açısından bir düzenleme bulunmamaktadır. Buradan şöyle bir sonuç çıkarmak mümkün olabilir; bir uyuşmazlığı çözmek için mahkemeler, yargı kararlarından faydalanmakla birlikte bu kararlar bağlayıcı nitelikte değil yol gösterici niteliktedir. Kural böyle olmakla birlikte özellikle uygulamada, yargı kararlarının normatif gücü teoride sanıldığı kadar aksine son derece fazladır.

Yasa koyucu da bazı yasal düzenlemeler ile yargı içtihatlarına normatif güç vermiştir aslında. İchtihadı birleştirme kararları bunlara en büyük örnektir. İchtihadı birleştirme kararları bizim hukukumuzda kanun hükmündedir. Örneğin Yargıtay Kanunu’nun 15. Maddesinin c fıkrasına göre ; “ *Yargıtay dairelerinden biri; yerleşmiş içtihadından dönmek isterse, benzer olaylarda birbirine uymayan kararlar vermiş bulunursa...* “ bu içtihatları Yargıtay Hukuk veya Ceza Genel Kurulu içtihadı birleştirme yoluyla kesin olarak karara bağlar. Bu hükümden anlaşıldığı üzere, Yargıtay dairelerinden biri, yerleşmiş içtihatları ile bağlıdır ve bundan dönmeye tek başına yetkili değildir. Bu hüküm bile aslında yargı kararlarının hükmü veren mahkeme için bile bağlayıcı olduğu sonucunu çıkarmak için yeterli olabilmektedir.

Bazen aynı uyuşmazlıklar farklı yargı düzenlerinin konusuna girmektedir. Zira her ne kadar tarafları ve konusu aynı olsa da korudukları hukuki yarar farklı olabilmekte ve dolayısıyla farklı yargı düzenlerinin görev alanına girebilmektedirler. Örneğin, Rüşvet, hırsızlık, görevi kötüye kullanma gibi suçlardan yargılanarak beraat eden memura aynı fiiller nedeni ile verilen disiplin cezaları, idari yargı yerlerince ceza mahkemesi kararlarına dayanılarak iptal edilmektedir.

Anayasa’nın 153. Maddesinin son fıkrasına göre ; “ *...Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazete’de hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar...* “ Bu hükme göre

Anayasa Mahkemesi kararları yasama ve yürütme organları yanında yargı organlarını da bağlamaktadır. Yasa koyucu, Anayasa Mahkemesi açısından herhangi bir açıklık bırakmamıştır tezimizin konusu açısından. Ancak Anayasa Mahkemesinin, içtihatlarla geliştirdiği ve sayıca fazla olarak verdiği “yorumlu ret” kararlarının uygulanması bu anlamda sıkıntı olmaktadır. Yorumlu ret kararları, “ *bir yasanın Anayasa’ya uygun olarak yorumlanabildiği ve yasa anlamını koruduğu halde Anayasa’ya aykırı bulunmadığı* “ kararlardır. Bu durumda Anayasa Mahkemesi kararlarının gerekçelerinin yargı organları açısından bağlayıcı olup olmadığı sorunu karşımıza çıkmaktadır. Tezimizde bu konu üzerinde de durulup, çözüm önerileri sunulacaktır.

Non bis in idem ilkesine zarar vermeden ancak, yargı ayrılığı sisteminin ruhuna da uygun kalarak, teoride ve uygulamada kesin bir karara varılamayan kararların mahkemeleri ne derecede etkileyeceği hususunda tezimizin, yapacağımız detaylı araştırma ile önemli bir kaynak teşkil edeceğini düşünüyoruz.

Hukuka aykırı davranışların ancak, muhakeme edilerek bir hükme bağlandığı yerde, ciddi olarak hukuktan ve hukuk düzeninden söz edilebilir¹. Mahkeme, bir davranışın hukuka aykırı olup olmadığını, hukuka aykırı davranmış olana uygulanacak müeyyideyi, kısaca neyin hukuka uygun bulunduğunu vereceği bir hükümlerle, kararlar, saptar.

Hukuk kaynağı olarak mahkeme kararlarından kuşkulandırılmasının nedeni bu kararların, esasen hukuk düzeninde var olan bir kuralın somut olaya uygulanmasından ibaret olduğu ve bu yüzden yeni bir hukuk kuralı içermeyeceği düşüncesine dayanmaktadır. Mahkeme kararlarının bir hukuk kaynağı sayılıp sayılmayacağı yolundaki kuşkunun bir nedeni de bu kararların yalnızca doğumunu gerektirmiş olan belli olay ve kişiler için bir norm niteliği taşıması, gelecekteki olaylar için de geçerli, objektif ve genel bir kural kimliğine sahip bulunmamasıdır. Hatta bu kararları bizzat o kararları vermiş bulunan mahkemeleri bile bağlamaktan uzak bulunmaktadır. Oysa bilindiği gibi hukuk objektif normlardan ibarettir. Bu bakımdan, mahkeme kararlarını objektif hukukun bir kaynağı olarak kabulündeki kuşkunun ciddiyetini kabul etmek gerekir.

---

¹ Aral V. (2012), Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine (7. Baskı), İstanbul, On iki Levha Yayınları, s. 105

Fakat mahkemelerin etkinliği (faaliyeti), özellikle yüksek dereceli mahkemelerin (bizde Yargıtay, İsviçre’de Federal Mahkemenin) kararlarıyla büyük bir önem kazanmış bulunmaktadır. Çünkü bu mahkemelerin, kararları prensip yönünden aşağı dereceli mahkemeleri bağlamamakla birlikte, uygulamada durum tamamen aksine görünmektedir. Yüksek dereceli mahkeme, aşağı dereceli mahkeme kararlarının hukuki uygulamada birlik amacı ile, kanunlara uygunluğunu kontrol eder ve bu yüzden bu kararları gerekçe göstererek onaylar ya da bozar. Böylece yüksek mahkemece verilmiş, gelecekteki benzer olaylara da uygulanmaya elverişli, kapsamı geniş bir takım prensip kararları ortaya çıkar ki, işte bunlar aşağı dereceli mahkemelerce dikkate alınacak bir örnek niteliğini kazanmakla objektif hukukun bir kaynağı rolünü oynar. Diğer bir deyişle, objektif hukuka kaynaklık eden ve özel deyimini ile kazai içtihat denilen, bu kararlardır.

Mahkeme kararlarında, üstü örtülü (implizit) olarak hukuk konulmuş olur; çünkü her kararlar aynı zamanda, bundan böyle benzer durumlar için başka türlü değil de, böylece hüküm verilmesi kastedilmiştir.²

Hak, “hukuken korunan menfaat; yasada tanınan ayrıcalık”³ şeklinde tanımlanırken hak arama hürriyeti ise, herkesin meşru vasıta ve yollardan yararlanarak yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahip olması, mahkemelerin görev ve yetkileri içindeki davaya bakmaktan kaçınmaması, olarak izah edilir.⁴ 1982 Anayasası da “hak arama hürriyeti başlıklı “ 36. maddesinde “Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.”bu hakkı anayasal güvence altına almıştır.

Hal böyleyken, yani dava açma hakkı anayasa gibi normlar hiyerarşisinde en üst düzeyde korunurken davayı devam ettirmeme hakkından da söz etmemiz gerekecektir. Pek tabii davayı devam ettirmeme hakkı mevcuttur. Ancak her hakkın olduğu gibi bu hakkın da sınırları vardır. Örneğin ceza yargılamasında devletin otomatik olarak devreye girmesi gerekir. Devlet bireyin can ve mal güvenliğine

² Aral, 2012, s.106

³ YILMAZ E(2002) Hukuk Sözlüğü(8. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları,s.438

⁴ YILMAZ E:,2002 s.439

ilişkin tehlike ve zarar verme olaylarından doğan zararı bertaraf etmesi gerekir. Savcılık makamı kamu düzeni ve hukuk istemini korumak için vardır. Ceza yargılamasında bu kamusal ilkesinin bir yansıması olarak savcının kamu davası açtıktan sonra iddianamesini geri çekmesi söz konusu olamaz.

Yargılama usulü yargılama faaliyetinin yürütülmesinin düzenleyen kurallar bütünüdür. Her yargılama usulünün temelinde hukuki istikrarı sağlama amacı olmakla beraber ortaya çıkış amaçları farklılık arz etmektedir. Yukarıda izah edildiği üzere Ceza yargılamasında asıl amaç kamu düzeni ve hukuk sistemini korumak iken idari yargılamada amaç hukuk devleti ilkesini gerçekleştirmektir

BİRİNCİ BÖLÜM

YARGININ İHTİSASLAŞMASI VE YARGI DÜZENLERİ

Bireyler, toplum halinde yaşarken bir düzenin sağlanmasına ihtiyaç duyarlar. Bu düzeni sağlayacak olan “ kurum” ise günümüzde devlettir. Hobbes’a göre, devletin amacı “ bireysel güvenlik” tir. Bu güvenlik de doğal hukukla sağlanmaz. Çünkü adalet, hakkaniyet, tevazu, merhamet ve özet olarak bize ne yapılmasını istiyorsak başkalarına da onu yapmak gibi doğa yasaları bunlara uyulmasını sağlayacak bir gücün korkusu olmaksızın, bizi taraf tutmaya, kibre, öç almaya ve benzer şeylere sürükleyen doğal duygularımıza aykırıdır. Ona göre, “ *kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibarettir ve insanı güvence altına almaya yetmez*”.⁵ Bireyler, devletin kararlarına uymadıkları takdirde kendilerine müeyyide uygulanacaklarını bilirler, bu da Hobbes’un bahsettiği “ kendini güvende hissetme” duygusunu tatmin eder. Müeyyide uygulama yetkisi de hukuk devleti ilkesini benimseyen modern devletler de yargı organına verilmiştir. Tarihsel süreçte, başlangıçta yargı yetkisi, monark adına kullanılırken, günümüzde millet adına kullanılmaya başlanmıştır⁶.

Devletin hukuka bağlı olmasının tarihsel gelişimi, “mülk devlet” , anlayışından, “ polis devlet” anlayışına, oradan da “ hukuk devleti” anlayışına doğru olmuştur.

Mülk devlet anlayışına göre, devlet idare edenlerin malıdır. Devletin başı olarak hükümdar, ülkenin bu ülkede yaşayan kişilerin sahibi sayılırdı. Devleti idare eden kişi ya da kişiler hiçbir koşula ve sınırlamaya bağlı değillerdi; istedikleri hakları ve yetkileri kendi kendilerine sağlar ve kullanırlardı. Derebeyi, ailesinden kalma arazide başkalarını çalıştıran ve sadece toprağın değil, bu topraklarda çalışanların da sahibi geçinerek bulunduğu bölgede hükmetmek yetkisini elde etmiş olanlara verilen isimdir. Çok kez savaş sonrasında krallardan alınmış imtiyazlar (ayrıcılıklar), zamanla senyörlüğü, asaleti, asalet derecelerini ve halka

⁵ Hobbes, T. (2014). Leviathan.(13. Baskı).(Çev. Semih Lim).İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (Eserin orijinali 1651’de yayımlandı), s. 134

⁶ Atay, E.E. (2008). Kuvvetler Ayrılığı Uyarınca Yürütme Yargı Ayrılığı Ve İdari Yargı Denetiminin Niteliği. Danıştay ve İdari Yargı Günü 140. Yıl, Danıştay ve Tasnif Bürosu Yayınları, s. 123-148

hükmetmek gücünü oluşturmuştur. Bu feodal düzende yaşayan ailelerin bir bölümünden sonraları çeşitli hükümdarlık hanedanları yetiştirmiştir. Avrupa'da sürekli orduların kurulması, derebeylerin güçlerini azaltmış ve Rönesans döneminin düşünce ve hukuk alanında açtığı yenilik bunların nüfuzlarını kırmıştır. Kamu gücü mülkiyete dayandığı için de, bu dönemde özel hukuk kamu hukuku ayrımı yapılmadığı gibi, doğal olarak bağımsız bir idare hukukundan söz edilemezdi.⁷ BU tür devlet şeklinde, egemen sadece Allah'a karşı, idare edilenler de egemene karşı sorumludur. Egemenin, hareket alanını belirleyen önceden konulmuş hukuk kuralları yoktur. Dolayısıyla egemenin koyduğu kuralların hukuka uygun olup olmadığının tartışılması mümkün değildir. Allahın buyruklarını yorumlamak ve uygulamak yetkisi de egemendedir.

Polis Devlet ise, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda Kara Avrupası ülkelerindeki mutlakiyetçi rejimleri açıklamak için kullanılan ve ilk kez Almanya'da ortaya çıkmış bir kavramdır. Polis Devlet Teorisine göre hükümdarın yetkisi mutlaktır ve idare edilenlere karşı hiçbir sorumluluğu yoktur. Hükümdar, devletin çıkarlarının koruyucusu olarak, her şeyi istemek ve emretmek yetkisine sahiptir. Bu ayrıcalığa ve dokunulmazlığa sadece hükümdar değil, onun emri altındakiler de sahiptir. Polis devlette hükümdarın koyduğu kurallar hukuk kuralları değildi. Polis devletini karakterize eden unsur, hükümdarın hiçbir kurala ve düzenlemeye bağlı olmamasıdır. Hükümdar kendi koyduğu ve idare edilenlerin uyması gereken kurallara aykırı hareket edebileceği gibi, hiçbir kayda tabi olmaksızın bunları değiştirebilirdi de⁸

Hukuk devletinin özelliği ise, var olan kurallara hem idare edilenlerin hem de Devlet'in uyması gereğidir. Devlet'in tüm faaliyetlerinin hukuk kurallarına bağlı olması demek olan " Hukuk Devleti", toplumsal örgütlenmenin ulaştığı en ileri düzey ve düzendir. Sonuç olarak polis devlet sistemi ile hukuka bağlı devlet sistemleri arasındaki temel fark; " birincisinde, idare edenlerin tasarruflarının tamamen takdiri olduğu ve böylelikle hukuki unsurları taşımadığı ve yargısal bakımdan hukukiliğinin denetimine imkan bulunmadığı halde, ikincisinde, devletin ve idare edenlerin tasarruflarının da mevcut hukuk kurallarına uygun olması

⁷ Giritli. İ. Bilgen P. Akgüner T. Berk.K. (2015). İdare Hukuku (6. Baskı). İstanbul: Der Yayınlar, s. 76.

⁸ Özay. İ.(2010). Günışığında Yönetim II Yargısal koruma (1. Baskı). İstanbul: XII Levha Yayınları, s.3

gerekmekte ve bu tasarruflar da kişiler arasındaki hukuki tasarruflar gibi hukuki unsurlar kapsamaktadır⁹.

Beş şekli özelliği gösteren bir Devlete Hukuk Devleti diyoruz: Birinci olarak, yasama, yargı ve yürütme erklerinin birbirlerinden ayrıldığı erkler ayrılığı kuralı; ikinci olarak, yargıcın hareket ve kararlarına yukarıdan ve dışarı dan gelebilecek her türlü etkinin kalktığı mahkemelerin bağımsızlığı kuralı; üçüncü olarak, kanuni bir temeli olmayan her türlü idari müdahalenin bertaraf edildiği idarenin kanuniliği kuralı; dördüncü olarak, hukuka aykırı her idari müdahale aleyhine bağımsız mahkemelerde dava açma olanağını sağlayan' yargısal himaye kuralı; beşinci olarak da, zarara uğrayanın mamelekine yapılan hukuka uyan veya uymayan idari müdahalelerde kaideten bir tazminat olanağını sağlayan devletin mali sorumluluğu kuralı¹⁰. Yine, İdari işlemin yapılış süreci, içeriği, şekli de en az kendisi kadar önem taşımaktadır günümüzde. Zira, idari işlemin yapılış sürecinde, idarenin izleyeceği usulü, serbest bir şekilde kendi takdirine bırakmak, idari işlemin yapılışında gizlilik, muhatabın işleminden haberdar edilmemesi ve kendisinin de bilgi edinme imkanına sahip olmaması; idarenin otoriter tavrı, bilgi vermekten kaçınması, yetkisini kullanmayarak sorumluktan kaçması ve takdir yetkisini kullanmaması; işlemin yapılışında farklı idari usullerin uygulanması sonucu eşitlik ilkesinin zedelenmesi gibi pek çok sakıncayı da beraberinde getirmektedir¹¹

Günümüzde devletler sorumluluklarını, benimsedikleri yönetim sistemine göre yerine getirirler. Devlet, düzeni siyasal kurumları aracılığı ile sağlar. Bir ülkede siyasal kurumlar yeterince gelişmiş ve güçlü ise o ülkede o zaman kuvvetler ayrılığının uygulanması kolaydır¹². Aslında kuvvetler ayrılığı prensibi yeni bir kavram değildir. Montesquieu " Kanunların Ruhu Üzerine" adlı kitabında " yasama kuvveti ile yürütme kuvveti aynı kişiye ya da aynı memurlar topluluğuna verilirse, ortada özgürlük diye bir şey kalmaz" ve " yargı kuvveti, yasama kuvvetinden ayrılmazsa yine ortada özgürlük diye bir şey kalmaz" diyerek

⁹ Onar, S.S. İdari Kazaya Lüzum Var mı? . İzmir Barosu Dergisi , 3(1),s. 5

¹⁰ Huber. E.F. Modern Endüstri Toplumunda Hukuk Devleti ve Sosyal Devlet .(1970) Çev. Tuğrul Ansay. A.Ü.H.F.D.XXVII (3-4) , s.30-31

¹¹ Akyılmaz, B.(1998), "Yeni Bir İdari usul Kanunu Örneği: İspanya Kamu İdarelerinin Hukuki Rejimi Ve Genel İdari Usul Hakkında Kanun". Ankara: Başbakanlık İdari Usul Kanunu Uluslararası Sempozyumu, s.35-54, s.36

¹² Turan, M.(1995). Anayasacılık ve Kuvvetler Ayrılığı Kuramı. Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi (HFSA). (Hazırlayan: Hayrettin Ökçesiz). İstanbul: Afa Yayınları, s. 106-113

kuvvetler ayrılığı prensibinin devletler için gerekliliğinden bahsetmiştir¹³ Montesquieu bu üç kuvvetin ayrı ellerde olması gerektiğini istemektedir çünkü; “ iktidarın kötüye kullanılmaması için, olayların düzeni gereğince, iktidarın kendisinin iktidarı durdurması gerekir”. Bir başka deyişle; Montesquieu’nün iktidarların (kuvvetlerin) birbirlerinden ayrılmasını istemesinin sebebi bunu özgürlüklerin güvencesi olarak görmesidir. Bu çabanın temelinde “ hukuk devleti” yaratma kaygısı yatmaktadır¹⁴. Gerçi kuvvetler ayrılığı fikrinin altında dönemin burjuva sınıfının yükselip, monarkı artık işlerine karıştırmak istememeleri, hareket serbestisine sahip olmak istemeleri gibi bir kaygı da yattığı söylenebilir ancak bu husus ayrı bir çalışma konusudur. Hukuk Devleti sisteminin gelişmesinden ve zihinlerde hukukun üstünlüğü fikrinin yerleşmesinden evvel de Devlet sistemlerinin ve rejimlerinin her şeklinde devletin tasarruf ve eylemlerine karşı bir müracaat yolunun mevcut olduğu görülmektedir. Polis- Devlet ve hatta mülk devlet rejimlerinde bile doğrudan doğruya idare edenlere bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını veya muayyen bir tarzda yapılmasını veyahut herhangi bir şekilde para verilmesini veya yardım yapılmasını istemek imkanı vardı. Fakat bu müracaatların mahiyet ve sonuçları, dayandığı esaslar aynı değildir. Hukuk devletinden önce müracaatlar bir temenni ve rica, bunların yerine getirilmesi bir lütuftan ibarettir. Bu sebeptendir ki; Devlet ve otorite karşısında bir hak tanınmamış bulunan idare edilenler, kudretlerini hukuk dışı ve sütün kuvvetlerden alan hükümdardan böyle bir ricada bulunabilirler ve hükümdar da bir lütuf bağışlama şeklinde bunları kabul edebilirdi. Fakat bunun hukuki hiçbir müeyyidesi yoktur¹⁵.

Müracaat yolunun, daha gelişmiş diğer bir şekli hukuki kıymeti ve müeyyidesi olan müracaatlardır. Bunlardan birisi hiyerarşiye dayanan müracaat yoludur. Hükümdar buyruğu altında bulunanlara, memurlarının tasarruf ve eylemlerinden dolayı bunların üst mercilerine, amirlerine ve nihayet bu silsile içinde kendisine kadar müracaat edilmesini kabul eder ve bu dileklerin ve şikayetlerin dinlenmesini yetkili mercilere emredeceği gibi bu husus için kendisine bağlı bir makam meydana getirebilir. Bu suretle müracaat bir hak mahiyetini alır, fakat bu

---

¹³ Montesquieu (2004). Kanunların Ruhu Üzerine. (1. Baskı). (Çev. Fehmi Baldaş). İstanbul: Seç Yayınları (Eserin orijinali 1748 yılında yayınlanmıştır), s. 202

¹⁴ Turan, 1995, s. 107

¹⁵ Onar, S.S. (1966). İdare Hukukunun Umumi Esasları (3. Baskı). III. Cilt, İstanbul; İsmail Akgün Matbaası, s. 1811-1812

müracaat üzerine alınacak karar, itiraz edilecek tedbir tamamen takdiri mahiyettedir. Bu nevi müracaat yolu Polis-Devlet şeklinde de vardır. Bu müracaatlar kişinin sübjektif haklarını korumak bakımından bir güvence teşkil etmezler ve hukuki bir kıymeti haiz değildir. Bu sebepten dolayı da kamu hukukundan ve dolayısıyla idare hukukundan evvel doğmuş ve teşekkül etmiş olan sübjektif haklarını yargısal yollardan da himaye edilmesi gerekmiştir. Bu nedenle Mülk-Devlet, Polis-Devlet rejimlerinde ve hatta hukuk Devleti devrinin başlangıcında medeni sübjektif hakların ihlaline karşı yargısal müracaat yolu mevcut olduğu halde otoriteye dayanan tasarruflardan ve eylemlerden dolayı yargısal bir müracaat yolu, ancak hukuk devleti sisteminden, idarenin hukuka bağlılığı ilkesinden sonra açılmış ve idare hukukunun gelişmesi sonucu bugünkü duruma gelinebilmiştir¹⁶. Yani, Hukuk devletinin varlığı ve gelişmesi için sadece bağımsız yargı organının bulunması yetmiyor aynı zamanda idari eylem ve işlemlerin yani devletin kamu hukukuna mahsus faaliyetlerinin yargısal denetime tabi tutulması da gerekiyordu. Anayasa Mahkemesi'nin de bir kararında belirttiği üzere Hukuk devleti, "... her eylem ve işlemi hukuka uygun, insan haklarına saygı gösteren, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayıp yargı denetimine açık olan, yasaların üstünde yasa koyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve Anayasa bulunduğu bilincinden uzaklaştığında geçersiz kalacağını bilen"¹⁷ devlettir. Anayasa mahkemesi başka bir kararında yine, kanun koyucunun hukuka mutlak bağlı olmasının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Söz konusu karar göre; "...hukuk devleti, insan haklarına saygı gösteren ve bu hakları koruyucu, adil bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendini zorunlu sayan ve bütün faaliyetlerinde hukuka ve Anayasa'ya uyan bir devlet olmak gerekir. Hukuk devletinde kanun koyucu organ da dahil olmak üzere devletin bütün organları üstünde hukukun mutlak bir hakimiyeti haiz olması, kanun koyucunun yasama faaliyetlerinde kendisini her zaman Anayasa ve hukukun üstün kuralları ile bağlı tutması lazımdır. Zira, kanunun da üstünde kanun koyucunun bozamayacağı temel hukuk prensipleri ve

---

¹⁶ Onar. 1966, s. 1812-1813

¹⁷ AYM, 27.03.1986 . E. 1985/31. K. 1986/11. AYMKD.22, S. 115

Anayasa vardır ve kanun koyucu bunlardan uzaklaştığı takdirde meşru olmayan bir tasarrufta bulunmuş olur”¹⁸

Yasama ve yürütme organlarının fonksiyonlarının bazen birbirine karıştığı görülmektedir. Bakanlar Kurulunun kanuna dayanarak, maddi hukuk kurallarını içeren kanun hükmünde kararnameler, tüzükler çıkarması, yürütmenin yasama alanına müdahalesi sayılabilir. Anayasa Mahkemesinin kanunları, kanun hükmünde kararnameleri ve meclis iç tüzüğünü iptal yetkisi de yargının yasamaya müdahalesine örnek gösterilebilir. Aslında yasama ve yürütme fonksiyonlarının birbirinden kesin olarak ayrılması mümkün olmamaktadır. Bunun nedeni böyle bir uygulamanın tehlikelere neden olmasıdır. Ülkemizde 1921 Anayasası kuvvetler birliği ilkesini öngörmüştür. TBMM başkanı aynı zamanda Bakanlar Kurulunun da başkanı idi ve bakanlar, Millet Meclisi tarafından kendi üyeleri arasından seçiliyordu. İstiklal mahkemelerinin hakimleri ve savcılarını milletvekili sıfatını taşıyordu. 1924 Anayasası ile birlikte kuvvetler ayrılığı sistemi ülkemizde uygulanmaya başlanmıştır. 1982 Anayasasında 2007 yılında yapılan değişiklik yürütmenin başı olan cumhurbaşkanının görev süresinin beş yıl olduğunu ve bir kimsenin en fazla iki defa cumhurbaşkanı seçilebileceğini öngörmüştür. İdeal olan sistem, yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının uyum içinde yürütülmesidir. Bu fonksiyonların tamamen bağımsız ve birbirine karşı olması devlet faaliyetinin aksamasına ve kamu hizmetlerini iyi şekilde yerine getirilmemesine neden olabilir. Kuvvetler ayrılığı ilkesi, modern demokrasinin önemli esaslarından birisi olmakla birlikte, değişik ülkelerde farklı biçimlerde uygulanmaktadır ¹⁹

Başka bir ifade ile, hukuk devleti ilkesinin kağıt üzerinde kalmaması için, temelde iki şeye ihtiyaç vardır. Bunlardan birincisi devlet organlarının siyasi araçlarla birbirlerini denetleyip dengeleyerek diğerinin anayasal sınırlar içinde kalmasını sağlaması, diğeri ise bağımsız bir yargı organının hukuki araçlarla yasama ve yürütme işlemlerinin hukuka ve anayasaya uygunluğunu denetlemesidir ²⁰.Anayasa Mahkemesine göre; hukuk devletinin ve kuvvetler

¹⁸ AYM, 11.10.1963 . E. 1963/124. K. 1963/243. AYMKD.1, S. 424¹⁸

¹⁹ Güriz. A. (2013). Hukuk Başlangıcı.(15. Baskı). Ankara: Siyasal Kitapevi, s. 37

²⁰ Gönenç, L. (2015). Siyasi İktidarın Denetlenmesi- Dengelenmesi ve Yargı. (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınları, s. 6

ayrılığının en önemli amacı kişinin hak ve özgürlüklerini korumaktır²¹ Bunu da şöyle ifade etmiştir; “ Hukuk devletinin başlıca amacı, kamu gücü karşısında kişinin hak ve özgürlüklerini korumaktır. Bu amaca ulaşabilmek için kullanılan araçlar aynı zamanda hukuk devleti kavramının öğeleridir. Bunlardan en önemlileri, devletin değişik işlevlerinin yr organlar eliyle gördürülmesi anlamına gelen “ kuvvetler ayrılığı” ilkesi bağlamında idarenin hukuka bağlılığı ile zarar verici işlem ve eylemlerinden sorumlu tutulması ve yargı güvencesidir. Hukuk devletinde, yönetimin tüm eylem ve işlemlerinin hukuka uygunluğu zorunludur. Bu nedenle hukuk devletinin vazgeçilmez koşullarından birisi idarenin yargısal denetimidir”²².Zira yargı organının bağımsızlığı demokratik hesap verilebilirliğin en temel koruyucusudur. Ülkemizde “ hukuk devleti “ ilkesinin bir gereği olarak “kuvvetler ayrılığı” prensibi benimsenmiş ve yasama yürütme yargı olmak üzere üçlü bir kuvvet ayırımına gidilmiştir. 1982 Anayasasının²³ başlangıç hükümlerinin dördüncü paragrafında, kuvvetler ayrılığı prensibinden “ kuvvetler ayırımının devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir iş bölümü ve iş birliği olduğu, üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu... tevdi olunur” şeklinde belirtilmiştir. Güran’a göre ²⁴; bu ve bunun gibi diğer başka ifadeler, hem Yargı’da hem Yönetim’de kuvvetler ayrılığının bulunduğu Türkiye’de mahkemelerin idari makam ve mercilere emir veremeyeceği, sadece kararları iptal ile yetineceği bir düşünceyi yerleştirmiştir. Bizim tezimizin konusu için kanımızca asıl irdelenmesi gereken düşünce, hal böyleyken yargı organları başka yargı organlarına kararları ile emir verebilecek midir? Tezimizde bu sorunun cevabını aramaya çalışacağız.

Anayasanın “ Cumhuriyetin nitelikleri” başlıklı değiştirilemeyen 2’inci maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik, sosyal bir hukuk devletidir. Hem demokratik devletin hem de hukuk devletinin bir gereği olarak da hukuk sistemimizde kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir ki bu ilke yine Anayasanın 7’inci, 8’inci ve 9’uncu maddelerinde güvence altına alınmıştır. 7’inci maddeye göre devredilemez yasama yetkisi, Türkiye Büyük Millet Meclisi, yürütme yetkisi ve

²¹ Gözübüyük,Ş., Tan, T. (2014),İdare Hukuku-İdari Yargılama Hukuku. (5. Baskı).Ankara: Turhan Kitapevi. Cilt II, s. 4

²² AYM, 01.10.1991. E. 1990/40. K. 1991/33. AYMKD. 27(2), s. 564

²³ RG. 18.10.1982 Sayı : 17863

²⁴ Güran, S. (1994). Anayasa’nın Kuvvetler Ayrılığı İlkesine ve Yönetim Yargı İlişkilerine Bakış Açısında Değişiklik. Anayasa Yargısı Dergisi, 11, s. 191-200

“görevi” , Cumhurbaşkanı, Bakanlar Kurulu, yargı yetkisi ise bağımsız mahkemelerce yerine getirilir. Bu üç kuvvet görev ve yetkilerini kullanırken, hem birbirlerine karşı ve hem de kendi aralarında, önceden belirlenmiş hukuk kurallarının kendilerine verdiği hak ve yetkiler ile yüklediği sorumluluklar çerçevesinde hareket ederler. Bir başka ifadeyle, bir hukuka aykırılığı giderirken, bir başka hukuka aykırılığa sebebiyet vermemelidir²⁵. Başka bir deyişle, kuvvetler ayrılığı prensibi, hiçbir organa sınırsız görev yapma yetkisi vermemektedir. Çalışmamızın konusu açısından burada değineceğimiz husus kuşkusuz yargı yetkisidir zira hukuk devletinde bağımsız yargının Anayasal güvence altına alınması ve idarenin denetiminin bağımsız mahkemeler tarafından yapılmasının kabulü gerekmektedir ki görüldüğü üzere yargı da tıpkı yasama ve yürütme gibi bir devlet yetkisidir. Özyay²⁶’ın da ifade ettiği üzere, hukuka bağlı devlet fikrinin yaşama geçirilebilmesi için devletin (idarenin) hareket ve eylemlerinde hukukla bağlı olup olmadığının denetlenmesi gerekir, bunu yapacak olan merci de bağımsız yargıdır.

Kuvvetler ayrılığı prensibi, devletin organları arasındaki iş bölümü ayrılığı olarak tanımlandığı gibi, bazen de yargı kuvvetleri arasındaki ayrılık da kuvvetler ayrılığının bir uzantısı olarak kabul edilmektedir. Bu görüşü savunanlara göre idari yargı veya idari rejim kuvvetler ayrılığı prensibinden ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle; idari yargı sistemi kuvvetler ayrılığının bir sonucu olarak gösterilmekte, ve bu sistem kabul edilmediği ve idari uyumsuzluklar adliye mahkemelerine arz edildiği takdirde idari tasarrufların bu mahkemeler tarafından iptal veya idareye ve memurlara sorumluluk tevcihi sonucu olarak idarenin adliye mahkemelerinin etki ve nüfuzu altında kalacağı, memurların merkezin hiyerarşik denetlenmesinden ve direktiflerinden ziyade hakimlerin kararlarında beliren direktiflerine ve onların denetimine tabi olacakları ve bunun da, kuvvetler ayrılığı esasına aykırı olacağı iddia edilmektedir²⁷.

---

²⁵ Şen, E. (2003). Türk Ceza Yargılamasının Yeniden Yapılandırılması Üzerine Değerlendirme. Yargıtay Dergisi, 29 (3), s. 311-323

²⁶ Özyay, İ.(2010). Güneşliğinde Yönetim II : Yargısal Koruma. (1. Baskı). İstanbul : XII Levha Yayınları, s.3

²⁷ Onar, S.S. 1966. s. 1842

Yargı düzeni ve yargı sistemleri başlıklarında detaylı olarak üzerinde durduğumuz üzere, bir yargı düzeni olarak “ idari yargı” bütün hukuk sistemlerinde bulunmamaktadır. Kıta Avrupası Hukuk Sistemini benimseyen ülkelerde bulunmaktadır. Bizim hukuk sistemimiz de idari rejimi benimsemiş ülkeler arasındadır. İdari yargı, idarenin tasarruf, işlem karar ve eylemlerine karşı müracaat yollarının değişmesi ve idare hukukunun oluşması ve gelişmesi sonucu meydana gelmiştir. Diğer bir deyişle bir kişinin idare karşısındaki himayesi fikrinin gelişiminin doğal bir sonucudur²⁸.

Hukukun şekli kaynakları da aslında, yukarıda belirttiğimiz devletin üç organının faaliyetlerinden ortaya çıkar. Kanun tüzük, yönetmelik gibi yazılı metinler hukukun asli kaynaklarını, içtihat dediğimiz yargı kararları ve doktrin görüşleri ise yardımcı kaynakları oluşturur. Çalışmamız açısından biz, yargı kararlarının hukuk kaynağı olarak bağlayıcı etkisini ele alacağız.

Hukuk devleti ilkesinin, tam olarak uygulanabilir olması için olmazsa olmaz bazı prensipler bulunmaktadır hiç şüphesiz. Ancak bizim çalışmamız açısından konunun dağılmaması için biz sadece gerekli gördüklerimizden bahsediyoruz. Kuvvetler ayrılığı dışında bir diğer bahsetme gereği duyduğumuz husus, mahkemelerin hem Anayasanın 9. Maddesinde hem de 132’inci maddesinde belirtildiği üzere “ bağımsız” olmalarıdır. 9. Maddeye göre, yargı yetkisi “bağımsız” mahkemelerce yerine getirilirken, Anayasanın 138. Maddesinde mahkemelerin görevlerini yaparken bağımsız olduklarından bahseder. Ancak bu bağımsızlık, yargılama sırasında, hakimin keyfine göre davranabileceği ve istediği biçimde karar vereceği anlamında olmayıp, yargı görevinin yapılmasında, onun dış etkenlerin baskısı altında kalmayacağı, kalmaması gerektiği anlamında kullanılmıştır. Anayasanın 2’inci maddesinde “ Hukuk Devleti “ niteliği belirtilen Türkiye Cumhuriyeti’nde, özellikle mahkemelerin ve hakimlerin keyfi surette hareket etme serbestliğine sahip olmaları düşünülemez. Bir hukuk devletinde, hakimler ve mahkemeler, yargı yetkisini kullanırlarken hukuk kurallarına bağlı olmak zorundadırlar²⁹. Tıpkı 1961 Anayasası gibi, 1982 Anayasası da bu ilkeyi

²⁸ Özdeş, O.(1985) . Türkiye’de İdari Yargı (Balıkesir Barosunun Düzenlediği “ Hukukçular Günü” Dolayısıyla 6 Nisan 1985 Günü Gönen’de Yaptığı Konuşma), Danıştay Dergisi, 58-59, s. X

²⁹ Bilge, N. (1974). Yargısal İctihatların Bağlayıcı Etkileri ve İctihadı Birleştirme Kararları. Recai Seçkin Armağanı. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 351, s. 217-285, 219

benimsemiş ve hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilmesi için gereken ortamı sağlamıştır. Anayasa, bu ilkeyi “ yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez” kuralı ile güçlendirmiştir³⁰.

Bu başlık altında önce yargı yetkisi tanımlanacak daha sonra yargı düzenleri ve onların faaliyet alanları hakkında bilgi verilecektir.

1.1. Yargı Yetkisi

Hak, “*hukuken korunan menfaat; yasadaki tanınan ayrıcalık*”³¹ şeklinde tanımlanırken hak arama hürriyeti ise, *herkesin meşru vasıta ve yollardan yararlanarak yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahip olması, mahkemelerin görev ve yetkileri içindeki davaya bakmaktan kaçınmaması*, olarak izah edilir.³² 1982 Anayasası da “hak arama hürriyeti başlıklı “ 36. maddesinde “*Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz.*”bu hakkı anayasal güvence altına almıştır. Hal böyleyken, yani dava açma hakkı anayasa gibi normlar hiyerarşisinde en üst düzeyde korunurken,açılan davayı tamamlayıp sonuca bağlamak olan yargılama faaliyeti ve yetkisinden de bu aşamada bahsetmek gerekecektir.

Yargı (kaza muhakeme), adliye, adalet, hukuk düzeninin bozulmamasına yönelik devlet faaliyetidir. Hasım karşısında hukuki düzene etki eden bir eylem, durum ve benzeri bir iddianın olup olmadığının belirlenmesi ve gerekli hukuki yaptırımın uygulanması ve ihlal edilen hakkın yerine getirilmesinin sağladığı devletin mahkemelerine ait faaliyetidir³³. Kelime anlamı olarak yargı, yarmak, doğru ve yanlış yarıp ayırt etmek olarak tanımlanabilir.³⁴ Aslında yargı, maddi anlamda ve şekli anlamda olmak üzere iki şekilde tanımlanabilir. Maddi anlamda yargı, yukarıda da tanımlanmaya çalışıldığı gibi yargılama faaliyetinin içeriği ile

³⁰ Anadolu, 2003, s. 9

³¹ **Yılmaz Ejder:** *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s.438

³² **Yılmaz Ejder:**, s.439

³³ Yılmaz,E. (2005), *Hukuk Sözlüğü*(9. Baskı),Ankara; Yetkin Yayınları, s. 1327

³⁴ Şafak, A.(2002). *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*. Ankara; Selim Kitapevi, 2002, s. 646.

ilgili bir kavramdır ve uyuşmazlık çözme faaliyetini anlatır. Alman hukukçu; Richard Thoma'ya göre maddi anlamda yargı; objektif hukukun, bağımsız hakimler tarafından muayyen bir meseleye tatbik edilmesidir³⁵. Şekli (biçimsel) anlamda yargısal faaliyet, faaliyette bulunan makamı ifade etmektedir³⁶. Duguit'ye, göre yargı fonksiyonu şu üç unsur ile tanımlanabilir veya diğer bir ifadeyle yargı fonksiyonu şu üç aşamada yerine getirilir:

a) *Hukuka Aykırılık İddiası*: Bir mahkemenin karar verebilmesi için her şeyden önce, bir hukuka aykırılık iddiası olmalıdır.

b) *Hukuka Aykırılığın Tespiti* : Mahkeme böyle bir hukuka aykırılık sorunuyla karşı karşıya kaldığında, hukuka aykırılığın olup olmadığını araştırıp tespit eder .

c) *Müeyyide Uygulama* : Mahkeme, hukuka aykırılığın olduğunu tespit ederse, hukuka aykırılığın giderilmesi için, yani bozulan hukuk düzeninin yeniden tesisi için müeyyide uygulanmasına karar verir³⁷.

Anayasanın 9. maddesine göre de organik anlamda yargı, bağımsız mahkemelerdir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki şekli anlamda yargı kavramı bağımsız mahkemelerin her türlü faaliyetini kapsamakla yargı fonksiyonunu fazla geniş tutan bir ölçüttür. Nitekim, şekli kritere göre, personelin faaliyetleri de hakimlerin özlük işleri, mahkemelerin yazışmaları, ve idari personelin faaliyetleri de yargısal fonksiyona girer, oysa bunlar idari niteliktedir. Bu durumda yargılama faaliyetini belirleyebilmek için maddi ve şekli kriterleri birlikte uygulamak gerekmektedir. Buna göre de, yargı fonksiyonu, bağımsız mahkemelerin hukuki uyuşmazlıkları kesin olarak çözme ve karara bağlama faaliyetidir³⁸.

Genel anlamda yargılama, objektif hukukun, bağımsız hakimler (mahkemeler) tarafından belli bir olaya uygulanmasıdır. Bir başka anlatımla yargılama, ihtilafların Anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik, içtihat gibi yazılı hukuk metinlerinde boşluk olması halinde hakim tarafından konulacak kaideler

³⁵ Thoma, R. (1956). Handbuch des Deutschen Staatsrechts. II, S. 27; Aktaran; Kuru, B. (1960), Kaza Çeşitleri ve Bunlar Arasındaki Münasebet – Kaza (Yargı) Yolu-. Ankara Barosu Dergisi, II, s. 27-33

³⁶ Kuru, B. Arslan, R. Yılmaz E. (2011).Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı. Ankara: Yetkin Yayınları, s. 59

³⁷ Gözler K(2000)., Türk Anayasa Hukuku(1. Baskı), Bursa; Ekin Kitapevi , s. 833

³⁸ Darendeli,V.(2004). Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatları Işığında Adli Yargı Yerlerinde Görülen İdari Uyuşmazlıklar ve Davalar(1. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınevi, s. 29

karşısındaki durumunun incelenmesiyle ulaşılabacak sonuca göre çözümlenmesi faaliyetidir³⁹.

Yargı işlevi, devletin diğer temel işlevlerini oluşturan yasama ve yürütme işlevlerinden, tümüyle ayrı ve özel bir konumdadır. Yargı niteliği gereği, kendisinden bekleneni gerçekleştirebilmek için birbiriyle karşılıklı olarak daha sıkı etkileşim içerisinde bulunan yasama ve yürütme işlevlerinin bütünüyle dışında kalmak zorundadır. Ancak bu şekilde, Devletin hukuk devleti olması ve hukukun üstünlüğü ilkesinin gerçekleştirilmesi sağlanabilir. Bu durumun bilincinde olan Anayasa koyucu da, Anayasa'nın 138'inci maddesinde öngörülen hükmü sevk etmek suretiyle, yargı işlevine, özel bir önem verdiği ve ona yasama ile yürütme işlevlerinden tümüyle ayrı ve bağımsız bir kimlik tanıdığına açıkça işaret etmek istemiştir⁴⁰. Söz konusu hükme göre; "Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez". Böylece, yargı yetkisini kullanan mahkemelerin bağımsızlığı Anayasaca tanınmıştır. Yine aynı hükümlerle, yargılama makamlarına, kendilerinden bağımsız hareket eden yasama, yürütme, yargı organları, idare makamları gibi kendi bünyesine yabancı kuruluşlar veya kişiler karşısında bağımsızlık tanınmıştır⁴¹.

Kural olarak her bağımsız yüksek mahkeme, alt mahkemeleri ile birlikte bir "yargı düzeni" meydana getirir⁴².

³⁹ Karavelioğlu, C. (2006). İdari Yargılama Usulü Kanunu (6. Baskı). C.1. Ankara:Karavelioğlu Hukuk Yayınevi, s.29

⁴⁰ Arslan, R. ,Tanrıver, S. (2001). Yargı Örgütü Hukuku. (2. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları, s. 33

⁴¹ Bilge, 1974, s. 220

⁴² Anadolu, F.K. (2003),İdari Yargıda Görev ve Yetki, (Yazarın kendi yayını), s.6

1.2. Yargı Düzeni

Yargılama Hukuku, devletin yargı kudretini temsil eden, Yargı mercilerinin (mahkemelerin) adalet dağıtırken izleyecekleri yöntemleri düzenleyen bir hukuk dalıdır. Bu hukuk dalı, yargı düzenlerinin çeşidine göre, ayrılıklar göstermektedir⁴³.

Zaman içerisinde her gelişen hukuk dalı, az çok değişen ölçülerde yargılama usulünü de etkilemiştir⁴⁴. Maddi anlamda yargı çeşitli alanlara ayrılır. Aslında, yargının alanlara ayrılması kuvvetler ayrılığı ilkesinin bir sonucudur diyebiliriz. Şöyle ki; yürütmenin her türlü dış kontrolü reddeden tutumu dolayısıyla, kendi içinden ve önce idare ile iç içe sonra ise yan yana bir idari yargı ortaya çıkmış, ancak idari yargı, geliştirdiği yargılama usulü ve süreç içerisinde idareden ayrılık ilkesinin ortaya çıkışıyla giderek idareden ayrışıp uzaklaşarak, idare ile “karşı karşıya” bir kurum olarak bağımsızlığına kavuşmuştur⁴⁵.

Anayasamızın, yukarıda bahsedilen 9’uncu maddesinde, yargı işlevinin, mahkemeler aracılığı ile yerine getirileceğinden açıkça bahsedilmiştir. Mahkemeler de, farklı ölçütler kullanılarak çeşitli tasniflere tabi tutulmuştur. Yargı sistemine ilişkin değerlendirmede buldukları yere göre de ilk derece mahkemeleri ve üst derece mahkemeleri olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bir davayı ilk evrede gören ve karara bağlayan yargı yerleri, ilk derece mahkemeleri olarak adlandırılırlar. Tahkikat ve yargılama yapmak suretiyle dava konusu kılınan somut olaya, kanunları uygulayan ve hüküm veren bu mahkemelere, bu niteliklerinden dolayı “vakıa mahkemesi” “ olay mahkemesi”de denilmektedir. Bu mahkemelere örnek olarak, idare mahkemeleri, vergi mahkemeleri, sulh hukuk, asliye hukuk mahkemeleri verilebilir.

İlk derece mahkemelerinin hüküm ve kararlarının, kanun tarafından öngörülmüş bulunan yollara başvurusu üzerine, sadece hukuka uygunluk ya da hem vakıalara hem hukuka uygunluk yönünden doğruluğunu denetlemeye yönelik

⁴³ Bilge. N. (2012). Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel Kavramları.(30. Baskı).Ankara: Turhan Kiyapevi, s.150

⁴⁴ Yayla.Y. (1981). İdari Yargılamanın Özelliği Atatürk’ün 100. Doğum yılı Kutlama Sempozyumu BURAY DOLDUR.

⁴⁵ Viguier, J.(1998). Le contentieux administratif, Dalloz ; Aktaran, Yaşar, H.N.(2013). İdari Yargı Kararlarının Etkinleştirilmesi Arayışında İdari Yargı İdari Yargıç Yargısal Emir. (1. Baskı) İstanbul: XII Levha Yayıncılık, s.40

yargı yerlerine, üst derece mahkemeleri denir. Yargı sisteminin iki dereceli olduğu ülkelerde, üst derece mahkemesi, genellikle temyiz yoluna başvuru suretiyle, hüküm ve hükmün dayandığı yargılama, hukuk uygunluk açısından üst derecedeki yüksek mahkemede bir defa daha incelenir Bu derecede verilen kararlar kesin olup; artık bunlar aleyhine başka bir kanun yolun gidilemez. Ülkemizde de, yargı düzeni kural olarak iki derecelidir; ikinci derece mahkemesi olarak görev yapan üst derece mahkemeleri, genelde temyiz mahkemesi işlevi görürler. Danıştay, Yargıtay gibi⁴⁶. Ancak, Anayasa Mahkemesi, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi ve, yüksek mahkeme niteliği tartışmalı olmakla birlikte, Sayıştay kendi yargı düzenleri içerisinde ilk ve son değerlendirme mercileridir. Bu yargı düzenlerinde, tek derecelik esastır.

Özetlemek gerekirse; Hukuksal uyuşmazlıklara ilişkin davalar ilk derece mahkemelerinde açılır ve karara bağlanır. İlk derece mahkemelerinin kararların düzeltilmesi, ilk derece mahkemeleri arasında doğabilecek görüş ayrılıklarının giderilmesi, uygulamada birliğin sağlanması yüksek mahkemelerce karara bağlanır. Anayasaya göre yüksek mahkemelerin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, kanun ile düzenlenir⁴⁷.

Bir mahkemenin veya yargı yetkisini haiz bir makamın, belirli bir mevzu veya mevzular hakkında bu yetkiyi haiz bulunması, onun ayrı ve müstakil bir yargı mercii olduğunu göstermez. Mesela, ticaret mahkemelerinin mevcut olması bir ticari yargının veya hukuk mahkemelerinin yanında ceza mahkemelerinin bulunması ayrı ayrı birer hukuki ve cezai yargının mevcut sayılmasını icab ettirmez. Müstakil bir yargı mercii veya düzenin mevcut olabilmesi için onun kendine özgü son bir tetkik mercii bulunması yani üstünde kararlarını tetkik edebilecek ve bozabilecek başka bir merciin bulunması icab eder. Esasen, hukuk mahkemeleri, ticaret mahkemeleri ve ceza mahkemeleri, gerçekte tek asliye mahkemelerinin bir dairesinden başka bir şey değildirler ve bunların üzerinde de tek bir dairesi olan Yargıtay vardır⁴⁸. Aynı durum idari yargı için de geçerlidir. İdari yargıda da, yargı yetkisini kullanan yargılama makamlarının, kararlarının son inceleme mercii, Danıştay'dır. Danıştay, idari yargı makamlarının temyiz merciidir.

⁴⁶ Arslan, Tanrıver, 2001, s. 40

⁴⁷ Aydın, N.(2007). Hukuka Giriş Temel Kavramlar. (1.Baskı).Ankara: Adalet yayınevi, s.281

⁴⁸ Onar, S.S. (1952). İdare Hukukunun Umumi Esasları. (1. Baskı). İstanbul; Marifet Basımevi, s. 1263

İşte bu örneklerde olduğu gibi, bir yargı düzeninden bahsedebilmemiz için, son karar verme yetkisi olan bir yüksek mahkemenin bulunması şarttır.

Bu açıklamalardan sonra, yargı düzenini, nitelik ve özellikleri itibariyle birbirine benzeyen, uyumsuzlukların aynı yargılama hukuku disiplinine ait ilke ve kurallar çerçevesinde çözüme kavuşturulmasından kaynaklanan kümeleşmeye, yargı düzeni denir⁴⁹. Bu kavram yerine, “yargı yolu”, “yargı çeşidi” , “yargı kolu”, kavramları da kullanılmaktadır. Yani hukuki nitelikleri itibariyle, bir birlik teşkil eden işler, bir yargı düzeni adı altında toplanırlar ve bunlar hakkında o yargı düzenine özgü yargılama usulü uygulanır⁵⁰

Teşkilatı Esasiye Kanunu sadece iki yargı düzeninden -adli ve idari yargı düzeninden-bahsetmiş olmasına rağmen günümüzde yargı düzenleri çok daha fazladır.

Her yargı düzenine dahil işler için ayrı bir yargılama usulünün uygulanması amir hükümlerdendir. Zira, her yargı düzenine dahil işler için ayrı muhakeme usulünün mevcut olması kamu düzeni düşüncesine dayanır. Bir iş belirli bir yargı koluna havale edilirken, ilgililerin ve kamunun menfaati, ancak o yargı düzeninin yargılama usulüne göre layıkıyla korunabileceği göz önünde tutulur. Bu sebeple, ilgililerin bunun aksini kararlaşdırmaları hukuka aykırıdır. Aksi halde, nitelik benzerliği sebebiyle, bir yargı düzenine havale edilen işler, ilgililerin arzularına göre başka bir yargıyla usulüne tabi olurlardı. Bu ise yargı düzenlerinin ayrılması hususundaki kamu menfaatine aykırıdır. Bu sebeple, mahkeme yargı yolunun caiz olup olmadığını, işin her safhasında re’sen inceleyebilir. Yine bu sebeple, ilgilileri, mesela adli yargıdan olan bir işin, idari yargılama usulünde görülmesine dair. Aralarında yaptıkları yargı yolu sözleşmesi hükümsüzdür, örneğimizde işe adli yargıda bakılması gerekmektedir⁵¹. Yargılama usullerinin farklı kollara ayrılmasının sonuçlarından biri de, belirli bir yargı düzeninde açılması gereken dava, başka bir yargı düzeninde karşı dava olarak açılmaz. Örneğin; idari davalar, adli

---

⁴⁹ Arslan, Tanrıver, 2001, s. 36

⁵⁰ Kuru.1960. s.27

⁵¹ Kuru, 1960, 30

mahkemeler de karşılık dava olarak açılmaz. Zira, karşı dava açılabilmesi için asıl dava ile karşı dava arasında yargılama usulünün de aynı olması gerekir⁵².

Yargı düzeninin çeşitli olmasının bir diğer sonucu da, yargı yolunun caiz olmamasının balı başına bir temyiz nedeni olmasıdır. Bu bütün yargı düzenleri için geçerli bir kuraldır. Bir mahkemenin, başka bir yargı düzenine giren bir işi karara bağlaması, işi, tabi olduğundan başka bir yargılama usulünün uygulanmış olması sebebiyle, bu karar aleyhine yargı yoluna başvurulabilir.

Yürürlükte olan hukukumuzda göre, adli veya askeri yargıda açılması gereken bir dava, idari yargıda açılmış ve davaya burada bakılmış ise, konunun uyuşmazlık mahkemesine götürülebilmesi için yani görev uyuşmazlığı çıkarılabilmesi için, dilekçe ve savunma evreleri tamamlanmadan, yargı yolu itirazının yapılmış olması gerekir⁵³. Aksi takdirde, görev uyuşmazlığı çıkarılamayacaktır. Hakimin re'sen takdir edip, görevsizlik karar verme yetkisi tabi ki saklıdır. Kuru'ya göre⁵⁴, Uyuşmazlık mahkemesindeki bu hüküm, yargı sisteminin ana prensiplerine aykırıdır. Yargı yolunun caiz olmadığı itirazından daha

⁵² 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununun, "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Vergi Usul Kanununun uygulanacağı haller" başlıklı 31. Maddesi şu şekildedir: "Bu Kanunda hüküm bulunmayan hususlarda; hakim in davaya bakmaktan memnuiyeti ve reddi, ehliyet, üçüncü şahısların davaya katılması, davanın ihbarı, tarafların vekilleri, feragat ve kabul, teminat, mukabil dava, bilirkişi, keşif, delillerin tespiti, yargılama giderleri, adli yardım hallerinde ve duruşma sırasında tarafların mahkemenin sukununu ve inzibatını bozacak hareketlerine karşı yapılacak işlemler ile elektronik işlemlerde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uygulanır. (Ek cümle: 5/4/1990 - 3622/11 md.; Değişik:10/6/1994-4001/14 md.) Ancak, davanın ihbarı ve bilirkişi seçimi Danıştay, mahkeme veya hakim tarafından re'sen yapılır.(1) 2. Bu Kanun ve yukarıdaki fıkra uyarınca Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa atıfta bulunulan haller saklı kalmak üzere, vergi uyuşmazlıklarının çözümünde Vergi Usul Kanununun ilgili hükümleri uygulanır".Maddeye göre, idari yargıda karşı dava ile ilgili HMK 'da düzenlenen esas ve usuller uygulanacaktır. Ancak bu hüküm, farklı yargılama usullerinin uygulandığı yargı düzenleri içerisinde karşı dava açılacağı anlamına gelmez.

⁵³ Uyuşmazlık Mahkemesi Kanunu'nun 10'uncu maddesi şu şekildedir: "Görev uyuşmazlığı çıkarma; adli, idari ve askeri bir yargı merciinde açılmış olan davada ileri sürülen görev itirazının reddi üzerine ilgili Başsavcı veya Başkanunsözcüsü tarafından görev konusunun incelenmesinin Uyuşmazlık Mahkemesinden istenmesidir. Yetkili Başsavcı veya Başkanunsözcüsünün Uyuşmazlık Mahkemesinden istekte bulunabilmesi için, görev itirazının, hukuk mahkemelerinde en geç birinci oturumda, ceza mahkemelerinde delillerin ikamesine başlamadan önce; idari yargı yerlerinde de dilekçe ve savunma evresi tamamlanmadan yapılmış olması ve yargı yerlerinin de kendilerinin görevli olduklarına karar vermiş bulunmaları şarttır. Görev itirazının yargı merciince yerinde görülerek görevsizlik kararı verilmesi halinde, görev konusunun Uyuşmazlık Mahkemesince incelenebilmesi, temyizden bu kararın bozulmuş ve yargı merciince de bozmaya uyularak görevli olduğuna karar verilmiş bulunmasına bağlıdır. Uyuşmazlık çıkarma isteminde bulunmaya yetkili makam; reddedilen görevsizlik itirazı adli yargı yararına ileri sürülmüş ise Cumhuriyet Başsavcısı, idari yargı yararına ileri sürülmüş ise Danıştay Başkanunsözcüsü, askeri ceza yargısı yararına ileri sürülmüş ise Askeri Yargıtay Başsavcısı, Askeri İdari Yargı yararına ileri sürülmüş ise bu mahkemenin Başkanunsözcüsüdür. Görev itirazının reddine ilişkin karara karşı itiraz yolunun açık bulunduğu ceza davalarında ret kararı kesinleşmeden uyuşmazlık çıkarma istenemez ". Görüldüğü üzere, hem idari yargı hem de askeri ve adli yargı düzenleri için görev itirazında bulunulması açısından bir zaman kısıtı vardır.

⁵⁴ Kuru, 1960, s.32

hafif neticeleri olan görev itirazı bile, davanın her aşamasında ileri sürülebilmekte, mahkemece re'sen nazara alınabilmekte iken, yargı yolunun caiz olmadığı itirazı en geç ilk celsede yapılabileceğini kabul etmenin izahı güçtür. Uyuşmazlık Mahkemesi Kanununun bu hükmünün değiştirilerek, yargı yolunun caiz olmadığı itirazının işin her safhasında, yapılabileceğini ve bunun mahkemece re'sen dikkate alınabileceğinin hükme bağlanması gerekmektedir.

Her yargı düzeninde farklı yargılama usulleri uygulanmaktadır. Yargılama usullerinin amacının ne olduğu ile ilgili genel kanaat, (çelişkili görüşler içerisinde), yargılama faaliyetinde “ maddi gerçekliği bulma” ve “ adalete varma” nın hedeflendiği yönündedir⁵⁵.

1.2.1.İdari Yargı

İdari yargı, idari rejimi benimsemiş olan özellikle Kıta Avrupası ülkelerinde bulunan ve idari makamların kamu hukuku alanındaki faaliyetlerinden doğan uyuşmazlıkların çözülmesi ile meşgul olur.⁵⁶ Başka bir ifadeyle, İdari yargı, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin, idari faaliyetleri dolayısıyla çıkan uyuşmazlıklarının çözüldüğü yargı koludur. İdari yargı düzeni Fransa'da doğmuş ve gelişmiştir⁵⁷.

İdari rejimi benimsemiş olan ülkelerde kamu gücü kullanma yetkisi ile donatılmış idarenin bireylerle hukuki ilişkilerinde, kamu düzenini tesise yönelik faaliyetlerinde ve kamu hizmetlerinde özel hukuk hükümlerinden farklı esasları bulunan, bağımsız, kendine has ve özerk bir hukuk branşı olan idare hukuku hükümlerinin uygulanıyor olması nedeniyle, bu hukuki ilişki ve faaliyetlerde ortaya çıkacak uyuşmazlıkları çözmekle görevli ve yetkili olan, adli yargıdan bağımsız, uzmanlaşmış ayrı bir yargı kolu yani idari yargı kolu bulunmaktadır⁵⁸.

⁵⁵ Yılmaz. E. (2000). İçtihadı Birleştirme Kararları veya Adaletteki Çelişkiye Son Verme İhtiyacı. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu. XVII. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü yayını, s.1-30

⁵⁶ Kuru. Aslan.Yılmaz .

⁵⁷ Onar, S.S. 1962. 64-65

⁵⁸ Akyılmaz.B. Sezginer. M. Kaya. 2014,.

Anayasamız, idarenin eylem ve işlemlerinin yargı denetimine açık olduğunu bildirmiştir⁵⁹. Yargı denetimi idari davalar yoluyla yapılır. İdarenin, kamu hizmeti görürken aldığı kararlardan, yaptığı eylem ve işlemlerden hakkı veya menfaati, zedelenmiş olanların idare aleyhine açacakları davalara denir⁶⁰.

Anayasa mahkemesi de çeşitli kararlarında idari yargının bağımsız ve uzmanlaşmış bir yargı kolu olduğunu ve görev alanının korunması gerektiğini bahseder. Uzmanlaşmanın bir sonucu olarak da farklı yargı düzenlerinde çalışan hakim ve savcılarının da uzmanlaşmış olması gerektiğinden bahseder. Adli yargıdaki hakimlerin idari yargıya, idari yargı, hakimlerinin de adli yargıya nakledilebilmelerini düzenleyen yasa kuralı, Anayasa Mahkemesi tarafından şu gerekçelerle Anayasaya aykırı bulunmuştur; “ ... Yargı ayrılığı, yargı organlarının görev alanları ve yapı türleri yönünden nesnel ayrılıkları yanında bu organlarda görev yapacak Hakim ve savcılarının öğretim-egitimleriyle yetişme düzenleri bakımından ayrılıklarını, uzmanlıklarını da gerekli kılar. Atanma ve özlük işlemlerinin aynı kurulca gerçekleştirilmesi, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun Yargıtay üyeleri gibi Danıştay üyelerinin dörtte üçünü de seçmesi yargı birliğinin benimsendiğini gösteremez. Asıl olan, görevlendirme yöntemi ve yetkisi değil, görevlendirilecek olanın nitelik ve uzmanlığı, yargı alanının ayrılığıdır. Bunlar olunca yargı birliğinden söz edilemez. Anayasa'nın 140. maddesindeki adlî ve idarî yargı Hakim ve savcılarını ayırımının adlî ve idarî yargı ayırımına dayandığı Anayasa'nın yüksek mahkemelerle ilgili 154. maddesinde Yargıtay'ı adliye mahkemeleri; 155. maddesinde de Danıştay'ı idare mahkemeleri için son inceleme mercii olarak göstermesiyle bellidir. Anlaşılmaktadır ki, kuruluş ve yapılanma sürecine göre, ilk derece mahkemelerinden yüksek mahkemelere doğru, adlî ve idarî yargı ayırımı benimsenmiş, korunmuş ve geliştirilmiştir. Bu belirgin oluşumu, Anayasa'nın Uyuşmazlık Mahkemesiyle ilgili 158. maddenin içeriği de doğrulamaktadır. "Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu" başlıklı 159. maddenin üçüncü fıkrasında da adlî ve idarî yargı Hakim ve savcılarını açıklığı yer almaktadır. Kendinden önce yürürlüğe giren kuruluş yasalarıyla uyum içinde Anayasa maddelerinde yinelenen sözcükler, yalnız birer ad ya da sıfatı değil, kurumsal oluşumu gelişen yapısıyla ve ilkeleriyle göstermektedir, idarî yargının adlî yargıdan

⁵⁹ Anayasanın 125'inci maddesine göre, “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır...”

⁶⁰ Bilge. 2012. s. 157

ayrıldığı, yalnız Danıştay'ın korunmasıyla değil, idare mahkemelerinin kurulmasıyla kesinlik kazanmış bir olgudur. Bu nedenle 140. maddeyi yargı ayrılığı ilkesiyle birlikte değerlendirmek zorunlu olmaktadır.

Yargı yetkisine bağlı olarak yargı erkinin anayasal bütünlüğü doğal bir sonuçtur. Yargı bütünlüğü, öbür erkler, yasama ve yürütme gibi klasik ve evrensel ayırım içinde söz konusudur. Her erkin kendi içinde ayrımları gibi yargının da görev alanları değişikliğine göre değişik türleri olabilir. Anayasa bu değişiklikleri gözeterek adlî ve idarî yargı ayırımını benimsemiştir. Bu ayırımın da doğal, zorunlu sonuçları olacak, yasal düzenlemeler bunların gereklerini yerine getirecekler, bunlara karşı, bunlara ters düşen oluşumlardan kaçınacaklardır. Yasama belgelerinde 140. maddeye ilişkin yeterli açıklık bulunmadığından madde, yargı konusundaki genel ilkeler doğrultusunda sözüne ve amacına uygun biçimde yorumlandığında varılan sonuç, adlî ve idarî yargı ayırımının tümüyle gerçekleştirilmek istendiğidir. Maddenin birinci fıkrasının ikinci tümcesinde, meslekten hakim ve savcılar eliyle görevlerin yürütüleceğinin öngörülmesi de, adlî ve idarî yargıda, bu alanlarda yetişmiş hakim ve savcılarının amaçlandığını belirtmektedir. Yalnız meslek dışındaki kimselere hakimlik ve savcılık yaptırılmayacağı anlamında değil, yargı ayırımına uygun olarak kendi alanlarında yetişmiş hakim ve savcılarının görevlendirileceğini kabule elverişli anlatım, sonraki fıkralarda belirtilen gerekleriyle tüm hakim ve savcılarını kapsayan durumlara değinmiştir. Bu bölümlerdeki genel anlatım, birinci fıkradaki adlî ve idarî hakim ve savcı ayrımıyla bağlantılı olan adlî ve idarî yargı ayırımını ortadan kaldıramaz. Adlî ve idarî yargı ayırımı, bu alanlarda yetişerek deneyim kazanmış, uzmanlaşmış hakim ve savcılarını gerekli kılmaktadır. Adlî ve idarî yargı ayırımı, yasalardaki birlikteliğin etkisiz kılamayacağı biçimde köklü ve yaygındır. İşlevleri kapsamındaki konuların ayrılığı, yargılama düzenlerinin dayandığı esasların değişikliği, kimi özgün kuralların varlığı, bu ayırımı zorunlu kılmış, tarihsel gelişimin sonucu olarak ortaya çıkmış ve Anayasal ilke durumuna gelmiştir. Bu anlayışın Yasakoyucu tarafından da paylaşıldığı yukarıda belirtilen 2575 ve 2576 sayılı kuruluş yasalarının içeriklerinden de anlaşılmaktadır. Adlî ve idarî yargı hakim ve savcılarının birbirleri yerine görevlendirilmesi uygun bulunsaydı Anayasa'da bu olanağı tanıyan kurallara yer verilirdi. Bu olgular gözetildiğinde yargı ayrılığı ilkesinin Anayasa'ca benimsendiğinde duraksanamaz.

Dava konusu kural bakımından 140. maddenin yukarda değinilen hükümleriyle öngördüğü konum, yargı ayrılığı ilkesinin doğal sonucu olarak adlî ve idarî yargı görevlerinin bu alanlarda yetişmiş Hakim ve savcılar eliyle yürütülmesi, bunun için de bağımsızlık ve güvencenin sağlanmasıdır. Adlî ve idarî yargı ayrımı benimsenince onun gereklerine de uymak zorunluluğundan kaçınılamaz. Anayasa'nın "Yargı yolu" başlıklı 125. maddesinin birinci fıkrasındaki "İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır." hükmüyle başlayıp yukarda ele alınan maddelerin hükümleriyle tamamlanan yargısal düzenlemeler adlî-idarî yargı ayrılığının kurumlaştığının kanıtlarıdır. Adlî ve idarî yargı yolu ayrımı, uyuşmazlıklara uygulanan kurallardan değil, anlaşmazlığın kaynaklandığı esaslardaki ayrılıktan ileri gelmektedir. Bu nedenle adlî-yargı alanındaki bir uyuşmazlığın idarî yargı Hakimine, idarî yargı alanındaki bir uyuşmazlığın da adlî yargı Hakimine gördürülmesi sonucunu doğuracak, savcılar da aynı biçimde görevlendirmeye elverişli bir düzenleme Anayasa'nın öngördüğü yargı ayrılığı ilkesiyle çelişecektir. Bu tür düzenleme, Anayasa'nın 140. maddesiyle bağdaşmaz.

Anayasa'nın "Yargıtay" başlıklı 154. maddesinde Yargıtay, adliye mahkemelerince; "Danıştay" başlıklı 155. maddesinde de Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve yasanın başka bir yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme yerleri olan yüksek mahkemeler olarak belirtilmiştir. Yasayla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakan bu iki yüksek mahkeme yanında, Anayasa'nın "Uyuşmazlık Mahkemesi" başlıklı 158. maddesinde adlî idarî ve askerî yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözmekle yetkili kılınan Uyuşmazlık Mahkemesi'nin varlığı daha önce kabul edilen yargı ayrılığı sistemini doğrulayan somut örgütlenme biçimleridir. Anayasa'nın yargılama alanlarını ayırarak, son inceleme yerlerini yine ayrı ayrı belirleyerek kurduğu yargı düzeni, adlî ve idarî olmak üzere iki türde ortaya çıkmaktadır. Böylece benimsenen yargı ayrılığının anayasal bir ilke olarak korunulması ve buna uyulması zorunluluğu açıktır. 154. maddenin, Yargıtay üyelerinin, birinci sınıfa ayrılmış adlî yargı Hakim ve cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından, 155. maddenin de Danıştay üyelerinin dörtte üçünün, birinci sınıf idarî yargı Hakim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından seçileceğini bildirmesi adlî ve idarî yargı ayrımı temel alınarak öbür düzenlemelerin ve uygulamaların yapılacağını göstermektedir. Yargı ayrılığı

ilkesinin doğal sonucu olan bu seçim kuralları, Anayasa'nın benimsediği ikili yargıyı kanıtlamaktadır. İkili yargı benimsenmeseydi, yüksek mahkemelerin üyelik kaynaklarında da ayırım gözetilemezdi. Yargıtay üyelikleri için adli, Danıştay üyelikleri için de idarî yargı kaynağı ayrı ayrı düşünülmüş, sistem bir bütün olarak, altı ve üstü birbirine uygun yapıda oluşturulmuştur. İncelenen Yasa maddesi ise Yargıtay üyeliği için adli yargıda, Danıştay üyeliği için de idarî yargıda yetişmek ve deneyim kazanmak koşulunu kaldırmakta, adli yargıdan idarî yargıya, idarî yargıdan adli yargıya geçiş olanağı getirerek Anayasa'nın öngördüğü Yargıtay ve Danıştay üyeliklerine ilişkin nitelikleri değiştirmekte böylece sistemi tersine çevirmektedir. Yargı ayrılığı ilkesine aykırılığı daha önce saptanan yasa kuralı, bu ilkeyi gerçekleştirerek yaşama geçiren Anayasa'nın 154. ve 155.maddeleriyle de bağdaşmamaktadır. Bu temel kuralların öngördüğü sistemde değişikliğe neden olan yasa düzenlemesinin bu maddelere aykırılığı açıktır⁶¹.

Anayasa mahkemesinin bu kararından idari yargı- adli yargı ayırımının üç temel gerekçesini çıkarmak mümkündür:

- İdari işlemlerin denetiminde uzmanlaşma zorunluluğu bulunmaktadır.
- Özel hukukta bireyler arasındaki hak ve menfaat eşitliği ile irade hürriyeti bulunduğu kabul edilirken; idare hukukunda idareye üstünlük tanınmasının doğurduğu ilke ve kurallar farklılaşması mevcuttur
- Adli yargıda hak ve nesafet kurallarına göre, haksızlığın giderilmesi ve zararın tazmin edilmesi amaçlanırken; idari yargının amacı idareyi hukuk alanı içerisinde kalmaya zorlamaktır. İki yargı düzeni arasında amaç farklılığı vardır.

Ayrıca Anayasanın idari-adli yargı ayırımını düzenlemesiyle teorik açıklamalar, pozitif temele de oturmuş olmaktadır. Bir başka söyleyişle, idari yargının varlık nedeni Anayasa hükümleridir. Nitekim Anayasa Mahkemesi kararlarında Anayasal düzenlemeye atıfta bulunmaktadır⁶².

Ülkemizde idari yargı, iki dereceli olarak örgütlenmiştir. İlk derece mahkemeleri idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. Üst derece mahkemesi olarak Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay

⁶¹ AYM. 28.02.1989. E. 1988/32 K. 1989/10. RG. Tarih : 22.06.1989 No: 20203 Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/kararlar/kbb.html>

⁶² Yıldırım.T. (2010). İdari Yargı (2. Baskı). İstanbul: BETA Yayınları, s. 9

bulunmaktadır. Danıştay özelliği olan bir yargı yeridir. Bir yandan hükümetin yüksek bir danışma organı bir yandan da idari mahkemedir. Danıştay belli konularda ilk derece mahkemesi ve genel olarak da daire ve kurullardan oluşan bir temyiz yeridir⁶³.

Bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri Adalet Bakanlığı tarafından kurulan ve yargı çevreleri saptanan mahkemelerdir. Bölge idare mahkemeleri yargı çevrelerindeki idare ve vergi mahkemelerinde tek hakim tarafından verilen kararlara yapılan itirazları inceler ve karara bağlar. İlke olarak Bölge idare mahkemelerinde, idare mahkemelerinde ve vergi mahkemelerinde bir başkan ve iki üye görev yapar. İdare mahkemelerinin ve vergi mahkemelerinin kararlarına karşı itiraz mercii Danıştay'dır. Hem devletin yüksek danışma organı hem de yüksek idare mahkemesidir. Ayrıca belli idari davalar ile ilgili olarak ilk derece ve son derece mahkemesidir. Alt derece idare mahkemeleri arasında idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri vardır⁶⁴. Danıştay daireleri idare ve dava dairesi olmak üzere ikiye ayrılır. İdare daireleri başbakan ve bakanlar kurulunca gönderilen kanun tasarıları, tüzük tasarıları, imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini inceleyerek görüş bildirir. Dava daireleri ise, bağımsız mahkeme görevini yapar. Danıştay kararları daire, genel kurul ve içtihadı birleştirme kararı olmak üzere üçe ayrılır⁶⁵. Dava dairelerinin veya idari ve vergi dava daireleri genel kurullarının kendi kararları veya ayrı ayrı verdikleri kararlar arasında aykırılık veya uyuşmazlık görüldüğü veya birleştirilmiş içtihatların değiştirilmesi gerekli görüldüğü takdirde Danıştayca içtihadı birleştirme kararı verilmektedir. Danıştay içtihadı Birleştirme

---

⁶³ Aydın, N.(2007). Hukuka Giriş Temel Kavramlar .Ankara: Adalet Yayınevi. s. 283

⁶⁴ Güriz.2013, s.80

⁶⁵ Anayasa madde 155: "Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. (Değişik: 13/8/1999- 4446/3 md.) Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir. Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcılar ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir."

Kurulu kararlarına, Danıştay daire ve kurulları ile idare mahkemeleri ve idare uymak zorundadır⁶⁶.

1924 Anayasasının 51. Maddesinde⁶⁷, idari yargıdan bahsedilmektedir. Söz konusu maddeye göre, “İdare davalarına bakmak ve idare uyuşmazlıklarını çözmek, Hükümetçe hazırlanarak kendine verilecek kanun tasarıları ve imtiyaz sözleşme ve şartlaşmaları üzerine düşünüşünü bildirmek, gerek kendi özel kanunu ve gerek başka kanunlarla gösterilen görevleri yapmak üzere bir Danıştay kurulu. Danıştay başkanları ve üyeleri, daha önce önemli görevlerde bulunmuş, uzmanlıkları, bilgileri ve görgüleriyle belirgin kimseler arasından Büyük Millet Meclisince seçilir”. Bu maddenin kabul edilmesinden sonra, 23 Kasım 1925 tarihinde, 669 Sayılı Şura-i Devlet Kanunu’nun⁶⁸ yürürlüğe girmesi ile, Şura-i Devlet bağımsız bir mahkeme olarak kabul edilmiştir. 6 Temmuz 1927 tarihinde fiilen göreve başlayan Şura-i Devlet Maliye ve Nafia, Tanzimat ve Mülkiye adlı üç idari ve bir dava dairesinden oluşmaktadır ve Başvekaletle bağlıdır. Kanun’da, Şura-i Devlet’in , İdari dairelerin ve Genel Kurulun görevleri ile idari dava türleri ayrıntıları ile yer almıştır. 669 Sayılı Kanun 21 Temmuz 1931 tarih ve 1859 sayılı Kanun ile değiştirilmiş ve bu dönemde duyulan ihtiyaç üzerine, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 12 Nisan 1934 tarih ve 803 sayılı kararı ile “ ...Devlet Şurası’nın Deavi Dairesi kazai vazife gören müstakil mahkeme sıfat ve salahiyet ile mücehhezdir” denilerek dava dairesinin konumuna açıklık getirmiştir⁶⁹. 669 sayılı Kanun sonraki yıllarda çeşitli şekillerde değiştirilmişlerdir.

1961 Anayasası da idarenin yargısal denetimini de düzenlemiştir. Anayasanın 114. Maddesine göre, “İdarenin hiç bir eylem ve işlemi hiçbir halde, yargı mercilerinin denetimi dışında bırakılamaz. İdarenin işlemlerinden dolayı açılacak davalarda süre aşımı, yazılı bildirim tarihinden başlar. İdarenin işlemlerinden dolayı açılacak davalarda süre aşımı yazılı bildirim tarihinden başlar. İdare kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür”. Anayasa aynı zamanda Danıştay’ı da düzenlemiştir. 140. Maddeye göre, “Danıştay, kanunların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk

⁶⁶ Güriz, 2013, s. 81

⁶⁷ <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>. Erişim tarihi: 09.03.2014

⁶⁸ RG. Tarih 07.12.1925. No: 238

⁶⁹ Şenlen Sunay. Süheyla . Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Görev Kriterleri(1. Basım). İstanbul: Beta Yayınları, s. 7

derece ve genel olarak üst derece İdare Mahkemesidir. Danıştay, idari uyuşmazlıkları ve davaları görmek ve çözümlmek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay Başkan ve üyeleri Başkanun sözcüsü , kanunda gösterilen niteliklere sahip kişiler arasından Anayasa Mahkemesinin asıl ve yedek üyelerinden meydana gelen kurulca gizli oyla ve üçte iki çoğunlukla seçilir.seçilir. İlk iki oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, salt çoğunlukla yetinilir. Danıştay Başkan ve üyeleriyle Başkanun sözcüsünün seçimlerinde Bakanlar Kurulu ile Danıştay genel kurulunca ayrı ayrı boş yer sayısı kadar aday gösterilir. Danıştay'ın kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri mensuplarının nitelikleriyle atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, haklarında disiplin kovuşturması yapılması ve disiplin cezası uygulanması, mahkemelerin bağımsızlığı ve hakimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir". Bu madde ile, Danıştay'ın yargısal görevi Anayasa ile tanınmış olmaktadır.

1982 Anayasası da, Danıştay'ı yüksek mahkeme olarak tanımıştır. Böylece idari yargının varlığı Anayasal düzeyde tekrar tanınmıştır. 1982 Anayasasınının 155. Maddesine göre, "Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. (Değişik: 13/8/1999- 4446/3 md.) Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir. Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanı; tarafından seçilir. Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin

nitelikleri ve seçim usulleri, idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir”.

Danıştay, idari mahkemeler tarafından verilen ve kanunun başka bir idari merciye, bırakmadığı kararların son inceleme mercii ve Anayasa tarafından kabul edilen bir yüksek mahkemedir. Ancak, Danıştay'ın diğer yüksek mahkemelerden farkı, hem idari görevleri olan hem de ilk derece mahkemesi olarak da görev yapan bir yüksek mahkeme olmasıdır. Yani Danıştay, kanunla belirtilen bazı davalara ilk derece mahkemesi sıfatı ile bakar. 2575 Sayılı Danıştay Kanunu'nun⁷⁰24'üncü maddesi Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak bakmakta olduğu davaları sıralamıştır⁷¹. Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak bir davaya bakması için, o uyuşmazlığa mutlaka kanun ile Danıştay'ın görevli kılınması gerekmektedir. Aksi takdirde, belirtilenler dışındaki davalar ilk derece mahkemesi sıfatı ile idare veya vergi mahkemelerinde görülmektedir.

Türkiye'deki idari yargı sisteminin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz;

a- İdari yargı sistemimiz dayanağını Anayasa'dan alır. Ülkemizde idarenin yargı denetiminin idari yargı yolu ile yapılması, Fransa ve Anayasa ve Anglo-Amerikan ülkelerinden farklı olarak Anayasa'dan alır.

b-İdari yargı sistemimiz, Danıştay biçiminde örgütlenmiştir. Danıştay, hem yargısal hem, hem idari, görevleri olan bir yüksek mahkemedir.

c- İdari yargı sistemimizde “genel görev” ilkesi uygulanır. İdarenin, idare hukukundan doğan eylem ve işlemlerine karşı, idari yargıda dava açılır. Bunun

⁷⁰ RG tarih 20.01.1982. No: 17580

⁷¹ 2575 Sayılı Danıştay Kanunu md 24: “1. Danıştay ilk derece mahkemesi olarak: a) Bakanlar Kurulu kararlarına, b) (Değişik : 2/6/2004 - 5183/4 md.)Başbakanlık, bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarının müsteşarlarıyla ilgili müşterek kararnamelere, c) (Değişik: 2/7/2012-6352/45 md.) Bakanlıklar ile kamu kuruluşları veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarınca çıkarılan ve ülke çapında uygulanacak düzenleyici işlemlere, d) Danıştay İdari Dairesince veya İdari İşler Kurulunca verilen kararlar üzerine uygulanan eylem ve işlemlere, (1) e) Birden çok idare veya vergi mahkemesinin yetki alanına giren işlere, f) Danıştay Yüksek Disiplin Kurulu kararları ile bu Kurulun görev alanı ile ilgili Danıştay Başkanlığı işlemlerine, Karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülmeven kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idari davaları karara bağlar. 2. Danıştay, belediyeler ile il özel idarelerinin seçimle gelen organlarının organlık sıfatlarını kaybetmeleri hakkındaki istemleri inceler ve karara bağlar”.

için, açık bir yasa hükmüne gerek yoktur. İdari işlemlere karşı adalet mahkemelerinde dava açılabilmesi için, açık bir yasal düzenlemeye gerek vardır.

d- İdari yargının görev alanı geniş tutulmuştur. İdari yargıda, hem idari işlemlerin iptali, hem de idarenin eylem ve işlemlerinden doğan haksızlıkların giderilmesi dava edilebilir.

e-İdari yargı alanındaki ilk derece idari yargı yerleri, mahkeme niteliğinde olan kuruluşlardır. İlk derece mahkemesi olan idare mahkemeleri, genel görevli mahkemelerdir.

1.2.2. Adli Yargı Düzeni

Olağan ve genel yargıdır. Yani diğer yargı kollarının görevine girmeyen davalara adli yargıda bakılır.⁷² Adli Yargı, Hukuk Muhakemeleri Kanununa göre yürütülür. Türkiye’de adli yargı, hukuk yargılaması ve ceza yargılaması olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Ancak genel itibariyle iki dereceli bir sistem söz konusudur. İlk derece mahkemeleri olan Sulh Hukuk, Asliye Hukuk ve Asliye Ticaret Mahkemeleri te hakimlidir. Bunların görevleri ve bakacakları davalar, 5235 Sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanunda gösterilmiştir. Konuyla ilgili bahsi geçen kanunun 6. Maddesine göre; “*Sulh hukuk mahkemeleri, 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile diğer kanunlarda belirtilen görevleri yerine getirir. Asliye hukuk mahkemeleri, sulh hukuk mahkemelerinin görevleri dışında kalan ve özel hukuk ilişkilerinden doğan her türlü dava ve işler ile kanunların verdiği diğer dava ve işlere bakar. Özel kanunlarla kurulan hukuk mahkemelerinin görevleri saklıdır*”.

İkinci derece olan temyiz mercii ise Yargıtay olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargıtay’ın en önemli işlevlerinin başında, yurt düzeyinde hukuk kurallarının adliye mahkemeleri tarafından aynı şekilde uygulanmasını sağlamaktır. Yani, ülkede adli yargı alanında içtihat birliğini gerçekleştirmektir. Benzer konularda, yurdun her yerindeki mahkemeler aynı şekilde karar vermelidir. Başka bir deyişle,

⁷² Gözler, K., (2011) Hukukun Temel Kavramları, Bursa, Ekin Yayınevi, s. 79

mahkemelerin içtihatları (görüşleri, kararları) arasında ayrılık (çelişki) olmamalıdır.⁷³

Burada altı çizilmesi gereken önemli nokta, 26.09.2004 tarihli ve 5235 sayılı Adli Yargı İl Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev Ve Yetkileri Hakkında Kanun uyarınca Adalet Bakanlığı 18.05.2007 tarihli kararıyla çeşitli şehir merkezlerinde Bölge Adliye Mahkemesi kurmuştur. Ancak hakim ve bina yokluğundan bu mahkemeler henüz faaliyete sokulamamıştır. Bu nedenle Ceza Muhakemesi Kanununun 272 ile 285'inci ve 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 341 ile 360'uncü maddelerinde öngörölmüş olan " istinaf yolu" henüz çalışmamaktadır.⁷⁴

Adlî yargı, diğer üç yargı çeşidi dışında kalan bütün yargı faaliyeti kapsar ve geniş uygulama alanı olan bir yargı çeşididir.²⁴ Adlî yargı tüm ölkedeki özel hukuk ve ceza hukukuna ilişkin yargılamanın yapıldığı bir yargı çeşidi olarak, gerek coğrafi alan bakımından gerekse de çözümlendiği uyuşmazlığa taraf olan kişilerin çokluğu bakımından en yoğun ve yaygın çalışan yargı çeşididir.²⁵ Ölkemizde adlî iki dereceli olarak örgütlenmişken, 7.10.2004 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri İle Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun ile üç dereceli hale gelmiştir. Ancak ilgili kanun Bölge Adliye Mahkemelerinin kurulması için Adalet Bakanlığına kanunun yürürlüğe girdiği 1.6.2005 tarihinden itibaren iki yıllık süre vermiştir.²⁶ Adlî yargı alanındaki yüksek mahkeme, Yargıtay'dır. Anayasa m.154'e göre: Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Yargıtay'ın ilk derece mahkemesi olarak baktığı davalar ise 2797 sayılı Yargıtay Kanununun 13. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre Yargıtay, Yargıtay Başkan ve üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet 24 Kuru-Usul s. 6; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 61. 25 Acar s. 16. 15 Başsavcısı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekili ve özel kanunlarında belirtilen kimseler aleyhindeki görevden doğan tazminat davalarına ve bunların kişisel suçlarına ait ceza davalarına ve kanunlarda gösterilen diğer davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakmakla görevlidir. Adlî yargı alanında ikinci dereceli

⁷³ Kılıçoğlu, A. , 1972, Haksız Fiillerden Doğan Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk İlişkisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 29, sayı 3-4 , s.186-225

⁷⁴ Gözler, K..2011. s.79

üst mahkeme ise Bölge Adliye Mahkemesidir. Ancak Bölge Adliye Mahkemeleri yukarda da belirttiğimiz gibi henüz faaliyete geçmemiştir. Bununla beraber faaliyet çalışmaları devam etmektedir.²⁷ Bölge Adliye Mahkemelerinin görevleri 5235 sayılı kanunun 33. maddesinde sayılmıştır. Buna göre Bölge adliye mahkemeleri, adli yargı ilk derece mahkemelerince verilen ve kesin olmayan hüküm ve kararlara karşı yapılacak başvuruları inceleyip karara bağlamak, adlî yargı ilk derece mahkemesi olarak yargı çevresi içerisindeki adli yargı ilk derece mahkemesi hâkimleri aleyhinde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununa göre açılacak tazminat davalarına bakmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla görevlidir. Adlî yargıyı kendi içerisinde ceza yargısı ve medeni yargı olarak iki bölümde incelenir.

1.2.3. Askeri Yargı

Yargı ayrılığı prensibinin uygulandığı Türkiye’de, askeri yargı, amaç ve suçların niteliği gözetilerek askeri idari yargı ve askeri ceza yargısı olarak iki yargı koluna ayrılmıştır.

Askeri ceza yargılaması, askeri bir suç islenip islenmediği veya asker kisiler tarafından asker kisiler aleyhine veya askeri mahalde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak bir suç islenip islenmediği, islenmiş ise kim tarafından islenmiş olduğu ve müeyyidesinin ne olacağı sorununa çözüm getirmek amacıyla kural olarak 353 sayılı Askeri Mahkemelerin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanununa göre gerçekleştirilen, iddia, savunma ve yargılama niteliğindeki bir dizi faaliyet olarak tanımlanabilir.

Askeri idari yargı, ilk ve son derece mahkemesi olarak Askeri Yüksek İdare mahkemesi olarak örgütlenmiştir. Anayasanın 157.maddesi Askeri Yüksek İdare Mahkemesini düzenlemiştir. Maddeye göre; *“Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz.*

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından olan üyeleri, mahkemenin bu sınıftan olan başkan ve üyeleri tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oy ile birinci sınıf askerî hâkimler arasından her boş yer için gösterilecek üç aday içinden; hâkim sınıfından olmayan üyeleri, rütbe ve nitelikleri kanunda

gösterilen subaylar arasından, Genelkurmay Başkanlığınca her boş yer için gösterilecek üç aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askerî hâkim sınıfından olmayan üyelerin görev süresi en fazla dört yıldır.

Mahkemenin Başkanı, Başsavcı ve daire başkanları hâkim sınıfından olanlar arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

(Değişik: 12/9/2010-5982/21 md.) Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.”

1.2.3. Askeri İdari Yargı

Askerî İdarî Yargı Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî idarî işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların çözüm merciidir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin yargı sistemimize 1971 yılında yapılan anayasa değişikliği ile girmiştir. Anayasamızın 157. maddesine göre ; Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askeri ⁷⁵ hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluş ve asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari eylem ve işlemlerden doğan uyuşmazlıkları ilk ve son derece mahkemesi olarak çözümlmek, Askerî Yüksek İdare Mahkemesine aittir. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi'nin görevine giren idarî davalarda uygulayacağı yargılama usulü, 1602 sayılı Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Kanununda düzenlenmiştir. 1602 sayılı kanunun 2568 sayılı kanunla değiştirilen 20. maddesi “Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Türk Milleti adına; askeri olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askeri hizmete ilişkin idari işlem ve eylemlerden doğan uyuşmazlıkların ilk ve son derece mahkemesi olarak yargı denetimini ve diğer kanunlarda gösterilen, görevleri yapar. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyuşmazlıklarda; ilgilinin asker kişi olması şartı aranmaz. Bu Kanunun uygulanmasında asker kişiden maksat; Türk Silahlı Kuvvetlerinde görevli bulunan

⁷⁵ 1Bkz. 353 Sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu m. 9 18 F.Kerim Anadolu, İdari Yargıda Görev ve Yetki, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, s. 4. 19 Kuru-Usul s. 4-5; Kuru, Arslan, Yılmaz s. 59

veya hizmetten ayrılmış olan subay, askeri memur, astsubay, askeri öğrenci, uzman çavuş, uzman jandarma çavuş, 11 erbaş ve erler ile sivil memurlardır.” demekle Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin görev alanını belirlemiştir.

1.3. Yargı Sistemleri

Yargı düzenlerinin ortaya çıkışını anlayabilmek için, idarenin yargı yolu ile denetiminin çeşitli yollarına bakmamız gerekmektedir. Yukarıda da bahsedildiği üzere, hukuk devletinin en önemli unsurlarından biri, devletin hukuka bağlı olması ve bunun yargı yolu ile denetimidir⁷⁶. İşte idarenin yargı yolu ile denetimi aslında 2 şekilde yapılmaktadır. “Adli Yargı Sistemi,” Tek Yargı Sistemi”, “Yargı Birliği Sistemi” de denilen gibi çeşitli şekillerde adlandırılan, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi Anglo Sakson hukuk sistemini benimsemiş ülkelerde görülen sistemde adli yargıya ait mahkemeler, idarenin eylem ve işlemleri ile ilgili, kamu hukukuna ilişkin davalar da görüp karara bağlamaktadırlar. “ Yargı Ayrılığı” veya “ İdari Rejim” olarak adlandırılan ikinci sistem ise Fransa’nın etkisi ile Kıta Avrupası Hukuk sistemini benimsemiş ülkelerde karşımıza çıkmaktadır. Bu sistem, adli yargıdan ayrı ve bağımsız idare hukuku ve idare hukukunun uygulanmasını sağlamak adına adli yargıdan bağımsız bir idari yargının mevcut olduğu sistemdir. İdari yargı, kuvvetler ayrığının bir sonucu olarak gösterilmektedir. Bu sistem kabul edilmediği ve idari uyuşmalıklar adli yargıda çözüldüğü takdirde idari tasarrufların bu mahkemeler tarafından iptal veya idareye ve memurlara sorumluluk makamı sonucu olarak idarenin adliye mahkemelerinin etkisi ve nüfuzu altına kalacağı, memurların merkezin hiyerarşik denetiminden ve direktiflerinden ziyade hakimlerin kararlarında beliren direktiflere ve onların denetimine tabi olacakları ve bunun da kuvvetler ayrılığı esasına aykırı olacağı iddia edilmekte olmasına karşı bu düşüncenin tamamen aksi varit olduğu yani idari kaza kuvvetler ayrılığı esasına muhalif bulunduğu iddia edilmektedir⁷⁷. Yargı birliğini savunanlara göre ise, tam bir kuvvetler ayrılığı prensibi yargı kuvvetini elinde tutan adalet teşkilatının tek yargı olmasını icap ettirir. İşte bu tartışmalar, dünyada ikili yargı sistemlerini oluşturmuş ve farklı ülkeler farklı yargılama sistemlerini kabul etmişlerdir. Hangi sistemi

---

⁷⁷ Onar, 1966, s. 1842

uygularlarsa uygulansınlar, bugün, günümüz modern devletlerin ortak olarak kabul ettikleri tutum idarenin yargısal denetiminin bir gereklilik olduğudur.

İdarenin yargı yoluyla denetimi, yargı birliği ilkesinin geçerli olduğu sistemlerde genel mahkemeler, yargı ayrılığı (idari rejim) ilkesinin geçerli olduğu sistemlerde ise idari yargı eliyle yapılmaktadır. İngiltere, ABD gibi Anglo-Sakson ülkelerde bağımsız bir idari yargı teşkilatı ve bağımsız bir idare hukuku yoktur.

1.3.1. Yargı Ayrılığı Sistemi (İdari Rejim)

İdari Yargı Kurumu, kamu hukuku tarihinde büyük bir olayın, devletlerin polis-devlet denilen ve sırf idare edenlerin takdirlerine dayanan keyfi rejim aşamasından hukuka bağlı devlet rejimini (hukuk devleti) aşamasına geçmelerinin bir sonucudur. Kudretlerin hükümdarın şahsından çıktığını, hükümdarın ve idare edenlerin halka karşı hiçbir hukuk kuralı ile bağlı bulunmadıklarını kabul eden bir rejimde, hükümdar adına yapılan işlemlerin, hukuki değerini tartışmaya imkan yoktur.⁷⁸ Oysaki hukuka bağlı devlet veya hukuk devleti sisteminde devletin tasarruflarının önceden belirlenmiş hukuk kurallarına uygun olması gerekmektedir. Kamu hukukunun önemli sorunlarından olan, devlet karşısında bireyin temel hak ve özgürlüklerini korumak için devlet iktidarını sınırlandırmak; insan haklarına verilen değerin artmasında ve hukuk devleti ilkesinin yerleştirilmesinde büyük rol oynamaktadır.⁷⁹ Aslında kendini hukuk kuralları ile bağlı sayan devletin var olması ile devletin yargısal denetiminin aynı dönemde birlikte gelişmesi çelişki gibi görülebilir. Oysa ki, devletin kendi koyduğu hukuka bağlı olması zorunluluğu, devletin bu zorunluluğu gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin denetlenmesini de gerektirmektedir. Kural olarak, yargı birliğini benimsemiş ülkelerde de idarenin tasarruflarının yargısal denetiminin adliye mahkemelerinde yapılması hukuk devleti ilkesi açısından sakınca doğurmamaktadır. Çünkü, bu ülkelerde idarenin tasarrufları yine denetlenmekte ve adliye mahkemeleri bu tasarrufları iptal etme yetkisine sahiptir. Ancak idari rejimi benimsemiş ülkelerde adli yargının böyle bir yetkisi bulunmamaktadır, bu yetki idari yargı kurumlarındadır. Yine de burada idari

⁷⁸ Onar. S.S. (1937). İdari Kazaya Lüzum Var mı?. İzmir Barosu Dergisi. 3(1-9), s. 3

⁷⁹ Chevallier. J. (2010). Hukuk Devleti. (Çev. Ertuğrul Cenk Gürçan). Ankara: İmaj Yayınevi, s. 7: Aktaran: Karaman.E. (2013). İdari Yargının Görev Alanının Anayasal Dayanağı. İstanbul: XII Levha Yayınları s. 21

yargı ile adli yargının görev alanlarının belirlenmesi sorunu hukuk devleti ile ilintili bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aslında idari rejimin ortaya çıkışını, kamu hukuku anlayışının ortaya çıkışı ile ayrı düşünmek pek mümkün sayılmaz. Zira, mülk devlet ve polis devlet anlayışlarında, hukuk kuralları sadece bireyler arasındaki ilişkileri düzenlerken, egemen ile bireyler arasındaki uyumsuzlukların olacağı kabul edilmesi ile bağımsız bir idare hukuku ve idari yargının varlığı kabul edilir hale geldi. O zaman şunu diyebiliriz ki, Kıta Avrupası sistemi olarak da adlandırılan, kamu hizmetine, kişilerarası hukuki ilişkilere uygulanan özel hukuk hükümlerinden farklı usul ve esasları bulunan, diğer hukuk branşlarından bağımsız idare hukuku hükümlerinin uygulandığı idare ve idare hukuku sistemine idari rejim denir⁸⁰.

İdari rejim ilk kez, Fransa'da ortaya çıkmıştır. Fransa'da idari rejimin dolayısıyla idari yargın doğuşu, hukuki zorunluluklardan ziyade, siyasal ve tarihi nedenlere dayanmaktadır. Fransa'da kralların, feodal beylerin (senyörlerin, yetkilerini merkezde toplamaları sonucunda güçlü bir idari teşkilat olmuştur. Bu dönemde yargı yetkisi, Parlement denilen yerel mahkemeler tarafından kullanılmaktaydı. Parlementlerin, idareciler ve yargı üzerinde yetkiler kullanmaları, ithal sonrasında bu meclislerin etkisinden kurtulma arayışlarını zorunlu kılmıştır. Napoleon tarafından yapılan düzenlemelerle, Conseil D'Etat (Devlet Şurası) ve il idare kurulları oluşturulmuş, başlangıçta idari yapıya sahip olan bu kurumlar, tarihi süreçte, yargı mercii haline gelmişlerdir⁸¹. Zira parlamentler, kendilerini hukuk kurallarının koruyucusu olarak görüyorlardı. O yüzden diyebiliriz ki, idari yargı veya idari rejim müessesesi parlamentler ile krallar arasındaki siyasi çekişmelerden doğmuştur. Conseil D'Etat 1872, il idare kurulları ise 1953 tarihinden itibaren idari yargı alanında bağımsız mahkeme olarak görev yapmaya başlamışlardır Conseil D'etat ilk kurulduğunda kararları, idare mahkeme sıfatı ile yetkileri oldukça mütevazi idi. Ancak daha sonra,devlet şurasının yargısal kararlarının da, diğer yargısal kararlar gibi, hiçbir makamın tasdikine ve tavassutuna ihtiyaç olmaksızın yargısal mahkeme halini alabileceği kabul edildi. Aynı zamanda, devlet şurası içtihatları ile, dar yetkisini günden güne genişletti ve hukuk kurallarını şekil, esas

⁸⁰ Akyılmaz.B. Sezginer.M.Kaya C. (2015) Türk İdare Hukuku (6. Baskı).Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 88

⁸¹ Yaşar. N. (2013) İdari Yargı Kararlarının Etkinleştirilmesi Arayışında İdari Yargı, İdari Yargıç ve Yargısal Emir (1. Baskı). Ankara: Seçkin Kitapevi, s. 15

ve amaç bakımından muhali gördüğü kararları da, yetki tecavüzü olarak tanımlayarak iptal etmeye başladığı gibi idarenin sorumluluğu prensibini de tahakkuk ettirdi ve geniş surette idari fiil ve tasarruflardan hukuku muhtel olanların açtığı tam yargı davalarını da kabul ederek, idareyi tazminata mahkum etmeye başladı. Bütün bu, gelişim yolu Fransa'da her türlü ihtiyaçları karşılayan ve akademik alandaki aleyhtarlarının bile takdirlerini toplayan bir yargı kurumu ve yargısal denetleme sistemi ortaya çıkardı; ve bu sistem her tarafta ilgi uyandırarak, hemen her devletin idari yargı sistemi üzerine çeşitli derecelerde etki etti. Devlet Şurası, idari uyuşmazlıkları çözerken, Roma pretörleri ve İngiltere'nin hakkaniyet mahkemeleri gibi bir içtihat mahkemesi sureti ile hareket etti ve bu suretle ortaya, içtihadı dayanan geniş bir idare hukuku çıkardı⁸². Şunu diyebiliriz ki, idari yargının bağımsız bir yargı kolu olmasının sebebi aslında başlarda parlament denilen yargıçlara kuşku ile bakılması idi. Başlarda, idareyi korumak adına idarenin adli yargı gibi bireylerin yargılandığı genel yargı düzeninde yargılanmama isteği gibi kibrinden ortaya çıkmış olsa da bugün hukuk devletinin önemli belirleyicisi ve koruyucusu haline gelmiştir. Fransız ihtilali sonunda da tam bağımsız bir yargı kolu haline dönüşmüştür.

Fransa'da 1790 yılında mahkemelerin idarî uyuşmazlıklar hakkında karar vermesinin yasaklanması ve ortaya çıkan boşluğun adım adım Conseil d'État tarafından doldurulmasıyla idare hukuku doğmuş ve gelişmiştir. Eğer Fransa'da 16-24 Ağustos 1790 tarihli Kanunla hakimlerin idarî uyuşmazlıklar hakkında karar vermesi yasaklanmasaydı, yani bu uyuşmazlıklara hakimler baksaydı, pek muhtemelen bir idare hukuku doğmayacaktı; zira bu hakimler ülkenin ortak ve genel hukukunu (droit commun), yani bugünkü tabirle özel hukuku uygulayacaklardı. Nitekim İngiltere'de de bu böyle olmuş; idare ile bireyler arasındaki uyuşmazlıklara normal mahkemeler bakmış ve bu mahkemeler bu uyuşmazlıklara da ülkenin genel hukukunu (common law) uygulamışlar ve neticede hiçbir zaman bağımsız bir idare hukuku doğmamıştır⁸³.

Fransa Anayasa Konseyi, 23 Ocak 1987 tarihli kararında, anayasada idari yargıya tanınmış anayasal yetkinin alan ve kapsamını ilk kez belirliliğe kavuşturdu.

⁸² Onar, 1937, s. 9

⁸³ Gözler, K. (2009). İdare Hukuku.(3. Baskı). C.I.Bursa: Ekin Kitapevi,s. 55

Bu kararda çizilen, idari yargının alanı, “ Yürütme gücünün icra makamları, onların ajanları ve devlet idarelerinin ya da mahalli idarelerin, kamusal organların ülke çapındaki birimleri ve birlikleri ile bunların emir ve direktifi (otoritesi) ya da denetimi altında bunların yerine kamu gücü ve ayrıcalıkları kullanılarak alınan kararların iptali ve düzeltilmesi “ ile sınırlıdır.⁸⁴

Anglo Sakson sistemlerde bulunmayan idari rejimin ilk kez Fransa’da ortaya çıktığını ve burada geniş kapsamlı uygulandığını bahsettik. Ancak burada bile çok fazla sistemi destekleyen olmasına rağmen, sistemine karşı çıkan kişiler de bulunmaktadır. Bunlar, idari yargının devletin yargı fonksiyonunu ve kudretini parçalaması itibariyle, kuvvetler ayrılığı prensibine de, görev ve iş bölümü esasına uymadığını, hakimlerinin idare hayatından gelmesi itibariyle, yargı uzmanlığı ve yeteneklerinden ve bu görevin gerektirdiği mesleki karakterlerden mahrum bulduklarını ayrıca bu kurumun tam bir mahkeme tarzında işlemeyeceğini ve birey için bir mahkemenin arz ettiği güvenceyi haiz bulunmadığını, nihayet böyle iki yargı kurumunun varlığının çelişkili içtihat ve hükümlere meydan vermek suretiyle, halkın adalet hislerini ve yargı kurumlarına karşı güvenini sarsacağını ve uygulamada karışıklıklara meydan vereceğini söylerler. Bunlara göre, kamu hizmetlerinin ifası dolayısıyla, birey ile idare arasındaki çıkacak uyuşmazlıklarda, normal yargı organları olan adliye mahkemelerine verilmeli ve bu suretle bir yargı birliği ihdas olunmalıdır⁸⁵.Aslında idarenin, yargısal denetimi bile özellikle idareciler tarafından olumlu karşılanmazken, idarenin yargısal denetiminin fark bir yargı kolunca denetlenmesi fikrinin, idarenin saygınlığını sarsabileceğini savunmuşlardır. Yargı Ayrılığı veya idari rejim sistemine karşı çıkanların ileri sürdüğü argümanlardan bir diğeri de ; işin idari tarafıyla ilgili bütçe argümanıdır. Yüksek Mahkemeleri birleştirmenin iki kütüphane, iki tesis, iki başkan, iki güvenlik ekibi vb. idame ettirmeye oranla daha düşük maliyetli olacağına inanılmaktadır. Almanya’da da aynı tartışmalar yapılıyor ve tecrübelerim ışığında bu argümanın fazla bir dayanağı olduğunu sanmıyorum. Tek bir Yüksek Mahkeme bulunması küçük bir tasarruf getirebilir, fakat yargıdaki ana maliyet kalemi başta hâkimler olmak üzere personel giderleridir. Ayrı yargı uygulamasına son verildiğinde bu

⁸⁴ Anılan karar, No: 86-224 DC 23 Ocak 1987, Aktaran : VELLE, Sergey (1989), Bir Efsanenin Anayasallaşması Kuvvetler Ayrılığı ve İdari Yargı, (Çeviren, Selçuk Soybay), İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi10.1-3 (1989): 171-180.

⁸⁵ Onar, 1937, s. 2

gider kaleminde fazla bir değişiklik olmayacaktır. Zira, adli mahkemelerde ve idare mahkemelerinde dava sayılarının artmasıyla adli ve idari hâkimlerinizin sayısını artırmanız gerekecektir⁸⁶. Bir diğer argüman İkinci argüman esneklikle ilgilidir. Kuşkusuz hukuki korumanın kalitesi, hem hâkimlerin doğru kararları verebilmelerine hem de karar süresine bağlıdır

Onar'ın idari rejim ve idari yargı sistemi üzerine çıkardığı sonuçlara göre, idari yargı, sistemi, tarihi seyrin bir sonucudur ve hukuka bağlı devlet sisteminin zorunlu bir sonucu olarak doğmuştur. Bundan dolayı, idari yargı, adliye mahkemelerinin mevcut yetkilerini azaltmamış, belki idare üzerinde önceden mevcut olmayan yargısal bir denetim tesis etmek suretiyle, idarenin yetkilerini sınırlamıştır. İdarenin yargısal denetiminin adliye mahkemelerine bırakılmasından ziyade idare mahkemelerine bırakılması sayesinde idare, daha esaslı ve daha emniyetli bir surette kazai bir denetime tabi tutulabilmiştir⁸⁷.

Günümüzde Fransız ihtilaliyle birlikte kurulan Danıştay'ın iki görevi mevcut. Danıştay, 215 üyesiyle, her yıl on bin vakada karar vermektedir. En önemli görevi ve en bilineni, idare ile kişiler, vatandaşlar, fakat aynı zamanda yabancılar, şirketler arasında meydana gelen anlaşmazlıklarda karar vermektir. Danıştay'ın ikinci görevi, kanun ve kararname projelerinin hazırlanmasında hükümete danışmanlık yapmaktır. 2008 yılından beri, yani 5 yıldan beri, Parlamento da, Danıştay'dan görüş bildirmesini talep etmektedir. 5 yıl içerisinde, Parlamento ki Fransa'da Parlamento Ulusal Meclis ile Senatodan oluşmaktadır, 10'a yakın durumda Danıştay'dan görüş aldı. Danıştay teşkilatı, 10 bölüme, yani 10 alt şubeye bölünmüş bir ihtilaflar dairesi içermektedir. Bu daire, yargılamayı yapar ve en önemlisidir. Ayrıca; teşkilat, Hükümet ile Parlamentoya danışmanlık yapan beş idari daire ile benim başkanlığını yaptığım raporlar ve araştırmalar dairesinden oluşmaktadır. Bu son daire; adı üstünde, hükümet için araştırmalar yapar, hükümet'in Danıştay'a sorduğu konular hakkında da rapor düzenler⁸⁸.

⁸⁶ Maidowski. U.(2013). Yargı Ayrılığının Düşündükleri. Danıştay ve İdari Yargı Günü 145. Yıl Sempozyumu. 10 Mayıs 2013. Ankara, s. 21-29

⁸⁷ Onar, 1937, s.189

⁸⁸ Vigouroux. C. (2013). Fransız Danıştayı ve Yargı İçindeki Yeri. Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu 145. Yıl . 10 Mayıs 2013. s. 9-14

Biz de 1868 yılında Şurayı Devlet kurmakla yargı ayrılığı sistemini benimsemiş olduk. Ancak, Şurayı Devletin idari yargı mercii olarak gerçek faaliyeti Cumhuriyet döneminde görülmüştür. 23.11.1925 gün ve 669 sayılı Şurayı Devlet Kanunu ilk kuruluş kanunudur. Bu konuda Danıştay içinde bir dava dairesine yer verilmiştir. 21.07.1931 gün ve 1859 sayılı Kanunun dava dairesi sayısını ikiye çıkarıyordu. Bu kanunlar yerlerini 30.07.1938'de yürürlüğe giren 3546 Sayılı kanuna bırakmışlardır. Danıştaya, açılan dava sayısı giderek artmıştır. 1943 yılında bir mürettep bir mürettep daire kurulması yönüne gidildiği görülür. O yıllarda da bir kısım idari yargı işlerine il ve ilçe idare kurullarında bakılmaktadır. Ancak bunların bağımsız yargı organları olmadığı ve yetersiz kaldıkları bilinmeyen bir şey değildi. Bunun içindir ki, daha 1946 yılında 4904 sayılı Kanunun tasarısı üzerindeki çalışmalarda Bütçe Komisyonu "...bir kısım idari kaza işleriyle görevli il ve ilçe idare heyetleri, ...idari kaza bakımından layıkıyla çalışmamakta ve halkın bu işler için Devlet merkezinde tek bir mercie müracaat vaziyetinde kalması yüzünden Devlet Şurası işleri çoğalmakta ve halk uzak yerlere gitmek gibi güçlüklerle maruz bulunmaktadır... İlk derece idari kaza mercilerinin memleketin muhtelif bölgelerinde kurularak halkın daha kolaylıkla idare kazasına başvurabilmelerini ve bu gibi ihtilafların kısmen Devlet Şurasına müracaata ihtiyaç bırakmayacak şekilde çözülmesini sağlayacak, kanuni tedbirlerin Hükümetçe bir inceleme konusu yapılması temenni"nde bulunmuştur⁸⁹

İdari yargılama; idari işlemlere karşı açılan iptal davalarının, idari işlem ve eylemler nedeniyle çıkan tam yargı davalarının ve kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan idari sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıkların, kodlaştırılmış milli hukuk ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin hükümleri ile, içtihatlar, hukukun genel ilkeleri ve idare hukukunun yazılı olmayan, ancak yerleşmiş kural ve prensipleri doğrultusunda çözümlenmesidir⁹⁰.

Bir hukuk sisteminde idari yargının bağımsız bir yargı sistemi olarak kabul edilip edilmediği çeşitli şekillerde anlaşılabilir. Vigouroux'a göre bunu anlamada

---

⁸⁹ Güran. S. (1977). Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay Üzerine Bir Deneme. İstanbul : İdare Hukuku ve İdare İlimleri Enstitüsü Yayını, s. 13. Aktaran: Yenice K. Esin Y(1983). Açıklamal- İchtihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü (1.Baskı). Ankara: Arisan Matbaacılık, s. 3-4

⁹⁰ Karavelioğlu, 2006, s. 29

dört ilke vardır. Birincisi, bağımsızlık; Danıştay, idari istinaf mahkemeleri ile idari mahkemelerin yargıçları, kesinlikle azledilemez ve tamamen bağımsızdır. 30-50 yıldan beri, hiç bir idari yargıç ne görevden alındı, ne de cezalandırıldı. Her bir idari yargıç, Anayasa tarafından teminat altına alınan tam bir bağımsızlığa sahiptir. İkinci olarak, yeterlilik ilkesi; sadece, hukuki nitelikleri, herkesçe, özellikle de üniversiteler tarafından, bilinen ve kabul edilen kişiler, idari yargıç olabilir. Üçüncü ilke henüz çok yeni, henüz yirmi yıllık bir geçmişi var. Danıştay'ın kendisi, idari yargı sistemini yönetmektedir, idare etmektedir. Personel, bina, bütçe, işletim imkânları gibi sorunlar, doğrudan Danıştay tarafından yönetilmektedir. İdari yargı için bir diğer önemli husus da, 13 yıl önce, 2000 yılında meydana getirilen, idari yargının yegâne yasası. İdari mahkemeler, Danıştay ile idari istinaf mahkemeleri, muhakeme usullerini, üyelerin tayinlerini, genel olarak idari yargının bütün kurallarını düzenleyen, tek bir yasaya sahiptir. bu yasa, 9 bölümden oluşmaktadır. İdari yargı yasasının 9 bölümünden en önemlisi, 2000 tarihli bu yasanın öngördüğü en büyük yenilik, acil yargılama usullerine dair beşinci bölümdür. Acil bir durum söz konusuysa, özellikle de temel özgürlüklerle ilgili, Danıştay iki günde yargılama yapabilir. Pazar günleri de dahil olmak üzere, her zaman görevde bulunan yargıçlar mevcuttur. Bir vaka temel özgürlüklerle ilgiliyse, iki günde yargılamayı bitiriyoruz. İkinci bir yenilik de, idari yargı kararlarının uygulanmasıyla ilgili 9'uncu bölümdür. Yasa, idarenin yargıca uymakla yükümlü olduğunu öngörmektedir. Yine önemli bir başka husus da, , 1987 yılında Fransa'da idari istinaf mahkemelerinin kurulmasıdır⁹¹.

Yukarıda Fransa'da bahsedilen dört ilkenin günümüzdeki görünümüne bakacak olursak; 1982 Anayasasının "hakimlik ve savcılık mesleği" başlıklı 140. Maddesinde idari yargı hakimleri de sayılmıştır. Maddenin birinci fıkrasına göre, "*hâkimler ve savcılar adlî ve idarî yargı hâkim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürütülür*". Anayasanın 138. Maddesinde hakimlerin bağımsızlığı ve teminatı sayılmıştır. Maddeye göre, "*Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz. Görülmekte olan*

⁹¹ Vigouroux. 2013. S. 12-13

bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez". Yine 139. Maddesinde ise, hakimlik teminatından bahseder. Maddeye göre, "Hâkimler ve savcılar azlolunamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık, ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz. Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır".

Bir ülkede idari rejimin benimsendiğinin kanıtlarından biri de, Adli yargı ile idari yargının görev ayırımının mevzuat bazında yapılmış olmasıdır. Bizim sistemimizde, aslında bu ayırım daha çok içtihatlar ile belirlenmeye çalışılmıştır. Mevzuat bazında, özellikle de Anayasa tarafından bu ayırımın benimsendiği ile ilgili çeşitli tartışmalar bulunmaktadır. Anayasa mahkemesi, idari yargının görev alanının anayasal bir dayanağının olup olmadığı sorununu ilk kez, Danıştay 12. Dairesinin 7307 Sayılı Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kanununun 6/F ve 17'inci maddelerinin Anayasaya aykırı olduğu savı ile yüksek mahkemeye başvurması üzerine tartışma ve çözümlene olanağını bulmuştur⁹². Anılan 7307 Sayılı Kanununun 6/F maddesi, Mütevelli Heyetine, Üniversitenin ilmi, teknik ve milletlerarası mahiyetlerini göz önünde tutmak suretiyle, müessesenin esas ve usullerine göre Türk vatandaşlarından öğretim üyeleri tayin ve ücretlerini, hizmet, müddet ve şartlarını ve mukavele esaslarını mer'î mevzuat hükümlerine bağlı kalmaksızın tespit etme yetkisi vermekte, 17.maddesi ise öğretim üyelerinin üniversite ile olan muamele ve münasebetlerinde özel hukuk hükümlerine tabi oldukları kuralını getirmekteydi. Danıştay 12. Dairesi, bakmakta olduğu, bu davada uygulanacak olan bu yasa kurallarının Anayasaya aykırı olduğu savıyla Anayasa Mahkemesine başvurmuştu.

⁹² AYM, 25.05.1976 tarih E.1976/1, K.1976/28, RG. 16.08.1976. RG sayı: 15679
<http://www.kararlaryeni.anayasa.gov.tr/Karar/Content/b230ab9d-6ace-43ee-b694-e139f3500987?excludeGerekce=False&wordsOnly=False>

Yüksek mahkeme, o zaman yürürlükte bulunan 1961 Anayasasının Danıştay'a ilişkin 1488 Sayılı Kanun ile değişik 140. Maddesinin 2. Fıkrasında yer alan “ Danıştay, idari uyuşmazlıkları ve davaları görmek ve çözmekle görevlidir” hükmünde yer alan “ idari davalar” deyiminin idari işlem, eylem ve sözleşmelerden doğan davalar anlamına geldiğinden hareket etmiş, Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mütevelli Heyetinin Türk Vatandaşı öğretim üyeleri akdettiği sözleşmelerin kamu tüzel kişiliğini haiz bir kamu kurumunun kamu hizmetleriyle veya bu hizmetlerin yürütülmesiyle ilgili kararların idari nitelikte ve idarenin asli ve sürekli kamu hizmetini yürüten mensupları hakkındaki işlemlerinin de birer idari işlem niteliğinde olduğu gerekçesiyle, Üniversite ile öğretim üyeleri arasındaki muamele ve münasebetleri özel hukuk hükümlerine tabi tutan ve dolayısıyla bu muamele ve münasebetlerden doğan davaların adli yargıda çözümlenmesini öngören 7307 Sayılı Kanununun 17. Maddesini Anayasanın 140'inci maddesine aykırı bulmuştur. Yüksek Mahkeme, Anayasanın 140/1 maddesinde yer alan “ Danıştay Kanunların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk ve genel olarak üst derece mahkemesidir” hükmüne dayanarak, yasama organının kanun koymak suretiyle kullanabileceği takdir yetkisinin bir idari davanın çözümünü başka bir idari yargı merciine bırakmaktan ibaret olduğu; ama bir idari davanın çözümünün adli yargı yerine bırakılması konusunda takdir ve seçme yetkisine sahip bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır⁹³.

Anayasa mahkemesi bu kararında, idari yargının görev alanına giren bir konunun, kanun ile adli yargıya verilmesinin Anayasaya aykırı olacağını, aynı zamanda adli yargı- idari yargı ayırımı ve yapısına da aykırı olacağını belirtmiştir. Karara göre, “Bir tasarruf veya kararın idari işlem sayılabilmesi için, o tasarruf veya kararın bir kamu kurumu tarafından ya da idare örgütü içinde yer alan bir idari makamca verilmiş olması ve idarenin, idare hukuku alanında gördüğü idari faaliyetlerle ilgili bulunması koşul ve gereğine yukarıda değinilmiş ve gereken açıklamalar yapılmıştır. Bir kamu kurumunun veya idare örgütü içinde yer alan bir idari makamın idare hukuku alanında gördüğü faaliyetlerle ilgili olmayan, özel hukuk alanında sonuç doğuran karar, işlem ve eylemleri de olabilir. Kamu kuruluşlarının idare hukuku ilkelerine göre idari eylem veya işlem sayılmayan ve medeni veya ticari nitelikteki tasarrufları haksız eylemleri, mallarının idaresi, özel

⁹³ Günday, M. (1997). İdari Yargının Görev Alanının Anayasal Dayanakları. Anayasa Yargısı. S.14, 347-363.

hukuk çerçevesi içinde yapılan ekonomik ve ticari nitelikteki faaliyetleri, medeni ve ticari nitelikteki sözleşmeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Anayasanın 114. maddesi, idarenin eylem ve işlemi, hangi alanda olursa olsun, daha açık bir deyimle ister kamu hukuku, isterse özel hukuk alanına girsin, bunlara karşı mutlaka yargı yolunun açık olacağını kesin olarak kurala bağlamıştır. Anayasanın bu kuralla açık tuttuğu "yargı yolu"nun, kamu hukuku alanında idari yargı, özel hukuk alanında ise adli yargı olduğu bir açıklamayı gerektirmeyecek derece belirgindir.

O halde, Yasama organının, idare hukuku alanında oluşan ve sonuç doğuran bir idari eylem veya işleme karşı adli yargı yolunu açma seçeneğine bu kural da elverişli değildir. Bir varsayım olarak, idare hukuku esaslarına göre idari eylem veya işlem sayılan konulara karşı adli yargı yerlerinde bir yasa ile dava açılabileceğinin ya yargı denetiminin bu yolla sağlanabileceğinin kabul edilmesi, Anayasa ilkelerine ters düşen ve şekli bir denetimden öteye gitmeyen bir görüş olur. Çünkü idari yargının, yani adli yargıdan ayrı ve bağımsız bir idari yargı sisteminin Anayasaca ve idare hukukunca kabul edilmiş olmasının nedeni, kamu hizmetlerinde doğan anlaşmazlıkların yapılarındaki özellikler; bunlara uygulanacak kuralların hukuki ve teknik bir nitelik taşıması; özel hukuk dalı ile idare hukuku arasında büyük bir bünye, esas ve prensip farkının var olması; idari işlemlerin, idare hukuku dalında uzmanlaşmış ve kamu hukuku alanında bilgi ve tecrübe edinmiş hâkimlerce denetlenmesinin zorunlu sayılmış olmasıdır. Adli yargı ile idari yargının birbirinden ayrılmasının temelinde, özel hukukla idare hukukunun ayrı ilke ve kurallara oturmuş bulunmaları; uyuşmazlık alanlarının ve bu uyuşmazlıklara uygulanacak hukuk kurallarının değişik olması yatmaktadır. Gerçekten özel hukuka egemen olan temel ilke, kişiler arasında hak ve menfaat eşitliğinin ve irade hürriyetinin bulunmasıdır". Şu halde, Anayasa mahkemesine göre, bir idari davanın kanunla adli yargının görev alanı içerisine sokulması, salt Anayasanın idari davaların Danıştay'da ve başka idari yargı yerlerinde görülmesi gerektiğine ilişkin kurallarına aykırı olduktan başka, Anayasanın idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğunu belirten kurala da aykırıdır. Bir başka anlatımla, bir idari davanın kanunla adli yargının görev alanı içine sokulması, aynı zamanda, idari işlem ve eylemler üzerinde etkili bir yargısal denetim yapılmasına ilişkin Hukuk Devleti ilkesi gereği ile de çelişir. Demek ki, Yüksek

Mahkeme, sorunu salt bir görev sorunu olmaktan öte, Hukuk Devleti ilkesinin gerçekleşmesi ile ilgili bir sorun olarak da algılanmıştır⁹⁴.

Anayasa Mahkemesi bu konuda daha sonra da benzer kararlar vermiştir. Bunlardan en güncellerinden ve en çok konuşulanlarından olan HMK'nın 3'üncü maddesi ile ilgili olarak verdiği karardır. "12.01.2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 3'üncü maddesinde "ölüm veya vücut bütünlüğünün yitirilmesinden doğan zararların tazmini davalarında görev" konusu düzenlenmiştir. Maddenin birinci tümcesinde, her türlü idari eylem ve işlemler ile idarenin sorumlu olduğu diğer sebeplerin yol açtığı vücut bütünlüğünün kısmen veya tamamen yitirilmesine yahut kişinin ölümüne bağlı maddi ve manevi zararların tazminine ilişkin davalara "asliye hukuk mahkemelerince" bakılacağı belirtilmiştir. Anayasa mahkemesi "Anayasa kuralları gereğince yasama organı, idare hukuku alanına giren bir idarî eylem ya da işleme karşı adlî yargı yolunu seçme hakkına sahip değildir. Tersine bir düzenleme, Anayasanın 'Kanunî hâkim güvencesi' başlığı altındaki 37'inci maddesinin birinci fıkrasında 'Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz' biçimindeki buyurucu kurala aykırılık oluşturur. Bunun içindir ki, Anayasanın 155'inci maddesinin ikinci fıkrasında, idarî uyuşmazlıkları çözümlene Danıştay'ın görevleri arasına alınmıştır."²

Anayasanın 2 nci maddesinde anlamını bulan hukuk devleti ilkesinin vazgeçilmez ölçülerinden biri, idarenin yargısal denetimidir. İdarenin yargısal özellikleri, idarî uğraşın sınırları çizilemeyen görev alanı ve farklılıklar içeren denetimi de, tarihsel gelişim içinde özel yargı yerlerini gerektirmiştir. Yönetimin konumu, yargısal denetimini yapacak yargıç ve yargı yerlerinin adlî yargı alanı dışında oluşturulması gerçeğini doğurmuştur.

Anayasada "idari ve adli yargı ayrımı" esas alınmıştır. Bu ayrımın ilkeleri Anayasada gösterilmiş, idari ve adli yargıda görev konusu yasa koyucuya bırakılmamıştır. İdari yargının görev alanına giren uyuşmazlıkların çözümünü adli yargı yerlerine bırakan yasal düzenlemeler Anayasanın belirlediği ayrıma aykırılık oluşturur. Niteliği gereği idari olan eylem ve işlemler ile idarenin sorumlu olduğu

---

⁹⁴ Günday, 1997, s. 350

diğer sebeplerle ortaya çıkan maddi ve manevi zarar tazminine ilişkin davaların, Anayasa gereği, idari yargı yerlerinde görülmesi gerekir.

Anayasa Mahkemesinin de belirttiği gibi “Anayasada idarî ve adlî yargının ayrılığı kabul edilmiştir. Bu ayrım uyarınca idarenin kamu gücü kullandığı ve kamu hukuku alanına giren işlem ve eylemleri idarî yargı, özel hukuk alanına giren işlemleri de adli yargı denetimine tâbi olacaktır. Buna bağlı olarak idarî yargının görev alanına giren bir uyuşmazlığın çözümünde adlî yargının görevlendirilmesi konusunda yasa koyucunun geniş takdir hakkının bulunduğu söylemek olanaklı değildir⁹⁵”. Görüldüğü üzere, Anayasa mahkemesi çeşitli tarihlerde aynı konuda içtihat birliğine varmıştır. Zira, bir çok kararında idari yargının varlığını kabul etmiş ve idari yargının görev alanına giren bir konuda adli yargının kanun ile görevli kılınmasını Anayasa’ya aykırı bulmuştur. Mahkemeye göre, idare ile kişiler arasındaki uyuşmazlıklar, idari uyuşmazlıklardır ve kişiler arasındaki uyuşmazlıklar ve bunlara uygulanan hukuk kurallarından farklı niteliktedir. İdare hukukundan doğan uyuşmazlıkların, adli yargının dışında kendine özgü yargılama yöntemleri olan idari yargıda çözümlenebilmesi olan idari rejimin, bir ülkede benimsendiğini idari yargının anayasal dayanağa sahip olması gerekmektedir.

Anayasa mahkemesi başka bir kararında bu ayrımı şöyle ifade etmiştir, “...adli ve idari yargı yolu ayrımı, uyuşmazlıklara uygulanan kurallardan değil, anlaşmazlığın kaynaklandığı esaslardaki ayrılıktan ileri gelmektedir. Bu nedenle, adli yargı alanındaki bir uyuşmazlığın idari yargı hakimine, idari yargı alanındaki bir uyuşmazlığın adli yargı hakimine gördürülmesi sonucunu doğuracak, savcılar da aynı biçimde, görevlendirmeye elverişli bir düzenleme Anayasa’nın öngördüğü yargı ayrılığı, ilkesiyle çelişecektir”⁹⁶

Hukuk devleti ilkesi uyarınca; hukuk kuralları koyan devlet, idare edilenler gibi, kendi koyduğu hukuk kuralları ile bağlıdır. İdarenin davranışlarına, idarenin kanuniliği gereğince de, kanunun ve genel hukuk ilkelerinin egemen olması gerekir. Anayasanın 123’üncü maddesinde “ idare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir..” hükmü getirilerek idarenin kanuniliği ilkesi

⁹⁵ AYM. 16.02.2012 tarih. E. 2011/35. K. 2012/23.RG.19.02.2012.RG No: 28297 <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/05/20120519-20.htm>

⁹⁶ A.Y.M., 22.02.1989 tarih. E.1988/32, K.1989/10 RG: 22.06.1989. RG No: 20203

vurgulanmıştır. Söz konusu ilke uyarınca; idarenin eylem ve işlemleri hem kanuna dayanmalı hem de kanuna aykırı olmamalıdır. İdari faaliyetin hukuki çerçevesinin belirlenmesi için hukuk kurallarının nasıl bir düzen içinde birbirleriyle ilişkili olduklarının ortaya konulması gerekir. Böylece, idarenin hukuk kurallarına bağlılığının derecesi ve sınırları da belirlenmiş olacaktır. Ancak devletin davranışlarının hukuk kurallarına uygun olup olmadığını denetleyerek; devlet karşısında bireye hukuk güvencesi sağlayacak bir yargı denetimine de ihtiyaç vardır. İdarenin davranışının hukuka uygunluğunu denetleyecek ve hukuka aykırılığı durumunda ortadan kaldıracak olan organ da “idari yargı”dır⁹⁷.

Ancak bütün bu anlatılanlardan, devlete ve diğer kamu tüzel kişilerine yani kısacası idareye karşı sadece ve sadece idari mahkemelerde dava açılabileceği, adli mahkemelerde bu şahıslara karşı hiçbir hukuki müracaat yoluna başvurulamayacağı gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. İdari yargı yerlerine sadece idare aleyhine başvurulabilir yani idari yargıda, davalı daima idaredir. Ancak, idarenin, idari tasarruf kabul edilmeyen, özel hukuk tasarrufu veya özel hukuk sözleşmesi veya haksız fiil teşkil eden durumlarda davanın tarafı idare dahi olsa adli yargı görevli olacaktır. Bu durum idari rejim prensibini bozmayacaktır.

1.3.2.Yargı Birliği Sistemi

Roma Hukuku, XII. Yüzyıldan itibaren İtalya’da başlayıp, Almanya, Fransa ve İspanya gibi Kıta Avrupası ülkelerinde temel kabul edilip, yavaş yavaş yürürlükteki hukuk olara işlev görmeye başlarken, İngiltere’de hukuk oldukça farklı bir yolda gelişmiştir. İngilizler, Roma Hukuku’nun temel kavramlarına dayandırmamışlardır. Bunun sonucunda da ortaya, “ Common Law” adı verilen Kıta Avrupası’ndakinden çok farklı bir hukuk sistemi çıkmıştır⁹⁸.Kıta Avrupası Hukuk Sistemi ile Anglo Sakson hukuk sistemi arasındaki farklardan en önemlilerinden biri de idarenin yargısal denetiminin yapıldığı merciidir. Bu hukuk sisteminde, idarenin yargısal denetimi, yargı birliği esasına göre yapılmaktadır. Yani, kural olarak, idare ile bireyler arasında çıkan uyuşmazlıklar da tıpkı, bireyler arasında çıkan uyuşmazlık gibi düşünülür ve genel mahkemeler eliyle görülür.

⁹⁷ Karaman, 2013, s. 22

⁹⁸ Karaman, 2013, s.23

ABD Hukuk Sisteminde, diğer hukuk sistemlerinde olduğu gibi, her mahkemenin(court)^[2] çözümleyebileceği ve bakabileceği davalara göre yetki alanı belirtilmiştir(orijinal jurisdiction). Mahkemenin kanunen bakmakla yükümlü olduğu davalara ilişkin çalışma alanına, "jurisdiction"(yetki alanı) adı verilir^[3]. Genel yetki alanı olan(general jurisdiction) bir mahkeme, genel olarak ceza ve hukuk davalarına bakabilir^[4]. Özel mahkemeler(special courts) ise, yetki alanları özel ve sınırlı olan mahkemelerdir^[5]. Eyaletler içinde faaliyet gösteren genel mahkemeler(general courts), 10 000\$ yada daha az zararı içeren davalara bakarlar. Eyaletlerde değişik isimlerle ifade edilen özel mahkemeler ise, daha spesifik ve sınırlı yetkileri(limited and special jurisdiction) olan, ihtisas mahkemeleri niteliğindedir. ABD hukukunda mahkemeler, değişik açılardan sınıflandırılabilir. Eğer mahkeme ceza alanında yetkili kılınmışsa ceza mahkemeleri(criminal courts), eğer hukuk alanında yetkili kılınmışsa, hukuk mahkemeleri(civil courts) olarak adlandırılırlar.

ABD hukukunda temelde iki yargı sistemi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi eyalet yargı sistemi, ikincisi ise federal yargı sistemidir. Aslında bu ayırım, Anayasal sistemden kaynaklanmaktadır. Zira Amerika Birleşik Devletleri değişik eyaletlerin bir araya gelmesinden oluşan bir topluluktur. Her eyalet kendi sınırları, bu sınırlar içerisinde yasama, yürütme ve yargı organları olan, iç ilişkilere münhasır egemenlik hakkı olan bir devletçik niteliğindedir⁹⁹.

Yargı birliğinin uygulandığı ülkelerde yargı bir bütün olarak örgütlenmiştir. Tek bir düzen olarak örgütlenen yargı, hem bireyler arasında çıkan uyuşmazlıklara, hem de bireylerle idare arasında çıkan uyuşmazlıklara bakar. Yargı birliği sistemi, idareyle bireyler arasında çıkan uyuşmazlıklar için uzmanlık mahkemelerinin, ya da yargı görevleri de olan idari kuruluşların bulunmasına engel değildir. Yargı birliğini, yargı düzeninin tepesinde yer alan yüksek mahkeme sağlar¹⁰⁰.

---

⁹⁹ Can. M. (2003). ABD Hukukunda Yargı Sistemi ve Uyuşmazlıkların Çözümü . Mevzuat Dergisi. 6(9), <http://www.mevzuatdergisi.com>

¹⁰⁰ Gözübüyük.Tan , 2014, s. 25

İKİNCİ BÖLÜM

YARGI KARARLARI VE FARKLI YARGI DÜZENİNDEKİ YARGI KARARLARININ BİRBİRLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Hukuka aykırı davranışların ancak, muhakeme edilerek bir hükme bağlandığı yerde, ciddi olarak hukuktan ve hukuk düzeninden söz edilebilir. Mahkeme, bir davranışın hukuka aykırı olup olmadığını, hukuka aykırı davranmış olana uygulanacak müeyyideyi, kısaca neyin hukuka uygun bulunduğunu vereceği bir hükümle, kararlarla, saptar¹⁰¹. Bu durum, mahkemelerin görevidir. Yani, mahkemelerin görevi, uyuşmazlığı sona erdirecek bir karar vermektir.

Yargılama makamının kamuya yansıyan sözleri, ana dayanak olarak yapılan iç işlemlerden çok, verilen kararlardan ibarettir. Yargılama makamları, devletin egemenlik ögesi olarak toplumumuzun en önemli erki durumunda bulununca, yaptığı işin ve söylediği sözün de toplumumuzca anlaşılır olması gerekir¹⁰². Yargılama makamları tarafından verilen kararlar, yeni bir hukuk kuralı olmayıp, var olan hukuk kurallarının somut olaya uygulanmasıdır¹⁰³. Kural olarak, ilk derece mahkemelerinin verdikleri kararlardan ziyade, yüksek mahkemelerin verdikleri kararlar hukukun kaynakları arasında yer alır. Zira bu yüksek mahkemelerin ilk derece mahkemelerinin verdikleri kararları, düzeltme, değiştirme veya bozma gibi yetkileri vardır. Türk hukukunda, kural olarak mahkemelerin kural koyma yetkisi, yani yasama fonksiyonu yoktur. Bu sebeple Anayasa Mahkemesinin kural olarak kararlarını anayasaya, diğer yüksek mahkemelerin ise kararlarını kanuna uygun olarak vermeleri gerekir¹⁰⁴.

Daha önce de bahsedildiği üzere, yargısal içtihatlar genellikle üst mahkeme kararlarıyla ortaya çıkar. Danıştay Kanununun 40'inci Maddesine göre¹⁰⁵,

¹⁰¹ Aral. V. (2010). Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine (7. Baskı). İstanbul: XII Levha Yayınları, s. 103-104

¹⁰² Aydemir. E. (1973). Kararların Anlaşılır Olması . ABD, 1, s. 29-32

¹⁰³ Anayurt. Ö. (2005). Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları, s. 207

¹⁰⁴ Bozkurt. E. (2009). Hukukun Temel Kavramlar (7. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları, s. 80

¹⁰⁵ 5437 Sayılı Danıştay Kanununun 40. Maddesi şu şekildedir; “– İçtihatların birleştirilmesi veya birleştirilmiş içtihatların değiştirilmesi, Danıştay Başkanı, konu ile ilgili daireler, idari ve vergi dava daireleri kurulları veya Başsavcı tarafından istenebilir. Aykırı kararlarla ilgili kişiler, içtihatların birleştirilmesi için Danıştay Başkanlığına başvurabilirler. Kurulun, içtihatların birleştirilmesi veya değiştirilmesi hakkındaki

Danıştayın İçtihadı Birleştirme Kararlarına, Danıştay daire ve kurulları ile idari mahkemeler ve idare uymak zorundadır. Buna karşılık Danıştayın öteki içtihatların (bireysel ve yerleşik içtihatlar) diğer davalarda kesin bağlayıcılık niteliğinden söz edilemez. Ancak bu tür içtihatların hakime yol gösterici ve ona yardımcı bir bilgi kaynağı oluşturacağı açıktır. Belirtilen bu nedenlerle Danıştay Kararları, idari usul hukukunun önemli bir kaynağı durumundadır¹⁰⁶.

Öte yanda, İdari Yargılama Usul Kanununun (İYUK'un) 31'inci maddesine HMK'daki bazı hükümlerin idari yargıda da uygulanacağı belirtildiğinden, bu hususlara ilişkin olarak Yargıtayca verilen kararlar da, 2577 Sayılı İYUK'un uygulanışına ilişkin olmaları nedeniyle, idari usul hukukunun kaynakları arasında yer alır.

Hukuk kaynağı olarak mahkeme kararlarından kuşulanılmasının nedeni bu kararların, esasen hukuk düzeninde var olan bir kuralın somut olaya uygulanmasından ibaret olduğu ve bu yüzden yeni bir hukuk kuralı içermeyeceği düşüncesine dayanmaktadır. Kararlarının bir hukuk kaynağı sayılıp sayılmayacağı yolundaki kuşkunun bir nedeni de bu kararların yalnızca doğumunu gerektirmiş olan belli olay ve kişiler için bir norm niteliği taşıması, gelecekteki olaylar için de geçerli, objektif ve genel bir kural kimliğine sahip bulunmayışdır. Hatta bu kararları bizzat o kararları vermiş bulunan mahkemeleri bile bağlamaktan uzak bulunmaktadır. Oysa bilindiği gibi hukuk objektif normlardan ibarettir. Bu bakımdan, mahkeme kararlarını objektif hukukun bir kaynağı olarak kabulündeki kuşkunun ciddiyetini kabul etmek gerekir¹⁰⁷.

Fakat mahkemelerin etkinliği (faaliyeti), özellikle yüksek dereceli mahkemelerin (bizde Yargıtay, İsviçre'de Federal Mahkemenin) kararlarıyla büyük bir önem kazanmış bulunmaktadır. Çünkü bu mahkemelerin, kararları prensip yönünden aşağı dereceli mahkemeleri bağlamamakla birlikte, uygulamada durum tamamen aksine görünmektedir. Yüksek dereceli mahkeme, aşağı dereceli mahkeme kararlarının hukuki uygulamada birlik amacı ile, kanunlara uygunluğunu

---

kararları, gönderildikleri tarihten itibaren bir ay içerisinde Resmi Gazete'deyayınlanır.. **Bu kararlara, Danıştay daire ve kurulları ile idari mahkemeler ve idare uymak zorundadır."**

¹⁰⁶ Karavelioğlu. 2006 . s. 33-34

¹⁰⁷ Aral. 2010. S. 106

kontrol eder ve bu yüzden bu kararları gerekçe göstererek onaylar ya da bozar. Böylece yüksek mahkemece verilmiş, gelecekteki benzer olaylara da uygulanmaya elverişli, kapsamı geniş bir takım prensip kararları ortaya çıkar ki, işte bunlar aşağı dereceli mahkemelerce dikkate alınacak bir örnek niteliğini kazanmakla objektif hukukun bir kaynağı rolünü oynar. Diğer bir deyişle, objektif hukuka kaynaklık eden ve özel deyimi ile kazai içtihat denilen, bu kararlardır¹⁰⁸.

Benzer sorunlarda aynı çözüm yolunun izlenmesi sonucunda bir mahkeme geleneği doğmuştur. Bu gelenekler, mahkemelerce tekrar tekrar uygulanmakla zaman içerisinde kuvvetlenmiş ve hukuk kurallarının tamamen yazılı hale getirilmediği ve örf ve adet hukukunun hakim bulunduğu ülkelerde adet kanunların yerini tutmuştur. Örneğin, İngiltere’de durum böyledir ve İngiliz hukukunda mahkemelerin birbirinin kararını izlemesi kabul edilmiştir. Oysa Kara Avrupası ülkelerinde hukuk kurallarının sistematik analizi ve rasyonel prensiplere göre değerlendirilmesi önceliğe sahip olmuştur. Bu ülkelerde kanunların, hukukun temel kaynağı olduğu mahkemelerin kanunlara uygun şekilde karar vermek zorunda oldukları benimsenmiştir. Teori ve pratik birlikte etkinlik kazanmış ve teorinin üstün olduğu uygulayıcılar tarafından da çoğu kez kabul edilmiştir¹⁰⁹.

Mahkeme kararlarına içtihat da denir. İchtihat, başka mahkemeler tarafından örnek alınan bir mahkeme kararıdır. Hakimler karar verirken, çoğunlukla, önündeki davadaki olaya benzer bir olay hakkında üst mahkemeler daha önce bir karar vermiş ise, olay hakkında üst mahkemenin daha önce verdiği kararı örnek alarak karar verirler. İşte örnek alınan bu üst mahkeme kararı “ıchtihat” veya “ emsal” teşkil eder. Bu örnek alınan kararda, dile getirilen kurala da içtihadi kural denir. Anglo Sakson hukukunda içtihatlar bağlayıcıdır.

Yargı kararı, yargılama makamlarının ortaya koymuş oldukları uyuşmazlıkları çözmek amacıyla yargılamaya son veren veya yargılamanın ilerlemesine hizmet eden görüş, düşünce ve ilkelerdir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere, yargı kararlarının çeşitleri bulunmaktadır. Zira kararların bir kısmı yargılamayı sona erdirirken, bir kısmı yargılamayı sona erdirmeden devam ettirir.

---

¹⁰⁸ Aral.2010.s. 108

¹⁰⁹ Bozukurt 2009, s.80

Bu başlık altında mahkeme kararlarının çeşitleri ve sonrasında çalışmamız açısından önemli olan nihai kararların çeşitleri ve özellikleri üzerinde durulacaktır.

Yargı kararları çeşitli açılardan ayırımlara tabi tutulur.

2.1. Karar Çeşitleri

Mahkeme, davanın açılmasından sona ermesine kadar mahkeme bir çok karar verir. Bunlardan bazıları hakimin dosyadan el çekmesini gerektirirken, bir kısmı da davanın açılmasından dosyadan el çekinceye kadar verilen kararlardır.

Hakimin bir davada dosyadan elini çekinceye kadar yargılamanın yürütülmesi için vermiş olduğu kararlardan her biri ara karardır. Ara kararlar, bizzat ihtilaf konusuna, hatta onun bir kısmına ilişkin olmayan ve sadece usuli bir ön sorunu halleden, böylece yargılamanın gelişmesini düzenleyip davayı hiçbir zaman sona erdirmeyen kararlardır¹¹⁰. Ara kararları, sadece usule ilişkin olduğu halde, nihai kararlar, esasa veya usule ilişkin olduğu halde, nihai kararlar şeklinde olabilir. Mesela, yetkisizlik kararı usule ilişkin bir nihai karardır. Davanın tamamen veya kısmen kabul ya da reddi ise esasa ilişkin bir nihai karar teşkil eder¹¹¹.

Nihai kararlar ise, ilk derece mahkemeleri tarafından verilip yargılamayı o mahkeme açısından bitiren veya kanun yolu açık değilse tamamen sona erdiren kararlardır.

2.1.1. Ara Kararlar

Ara kararları, yargılamaya (davaya) son vermeyen, bilâkis onu yürütmeye, ilerletmeye yarayan kararlardır. Hâkim, yargılamayı yürütmek (ilerletmek) için davada bir çok ara kararı verir. Bütün bu kararların ortak niteliği, hâkimin ara kararı ile davadan (işten) elini çekmeyip, bilâkis davaya devam etmesidir¹¹². Tanımdan da anlaşılacağı üzere, ara kararların amacı, davanın konusunu sonlandırmak değil, dava konusunu sonlandıracak nihai kararı vermek için halledilmesi gereken

¹¹⁰ Lent. F. Jauernig.O. (1977): Zivilprozessrecht , Kurzlehrbücher für das Juristische Studium. München: 18. Auflage, s.59 Aktaran: Muşul T. (2012) Medeni Usul Hukuku.(3. Baskı) Ankara: Adalet Yayınevi , s. 448

¹¹¹ Muşul.T. 2012, s.448

¹¹² Kuru. B. (2001). Hukuk Muhakemeleri Usulü (6. Baskı). C.3. İstanbul :Demir- Demir Yayınevi, s. 2996

noktaları belirlemek ve nihayete erdirmektir. Ara kararlar, hukukumuz açısından açıkça düzenlenmemiş, uygulama ve teoride benimsenmiştir.

Yargıtay'a göre ara karar; "Türk hukuk uygulamasında yer alan deyim ile ara kararları, yargılamaya son vermeyen, bilâkis onu yürütmeye, ilerletmeye yarayan kararlardır. Örneğin; görev, yetki itirazlarının reddine, bir delilin kabule şayan bulunup bulunmadığına, zamanaşımı savunmasının reddine ilişkin kararlar bu niteliktedir. Yine idari yargı düzeni tarafından verilen, bağlantı talebinin reddi kararı da ara karar niteliğindedir. Bütün bu kararların ortak niteliği, hâkimin bu ara kararları ile işten elini çekmeyip, davaya devam etmesidir. O halde mahkeme işten el çekmesine müncer olmayan bir ara kararıyla, belli bir olayı halledip, bilahare bu kararında hukuki bir hata yaptığını anlarsa, bundan rücu ile yerine hukuka uygun olan yeni bir karar ikame edebilir. Bu kuralın tek istisnası, verilen ara kararının taraflardan yararına bir kazanılmış hak doğurması halidir. Diğer bir söyleyişle bir ara kararıyla taraflardan biri yararına usuli kazanılmış hak doğmuş ise mahkemenin artık bu ara kararından dönmesine yasal olanak yoktur."¹¹³

Ara karara; ilk derece mahkemesinin Danıştay'ın bozma kararına uyması , bilirkişi talebinin reddi, görev veya yetki itirazının reddi kararlarını örnek olarak verebiliriz. Örneklerden de anlaşılacağı üzere, esasa değil usule ilişkin sorunlar hakkında ara kararlar verilebilir. Dava konusu uyuşmazlığın bir kısmı için de olsa ara karar verilmesi uygun değildir. Yine usule ilişkin olmayan talep hakkında dara karar verilemez. Sonuç olarak, dava konusu uyuşmazlığın esas hakkında değil, ancak yargılamanın devamına ilişkin münferit usuli uyuşmazlık noktaları bakımından verilecektir¹¹⁴.

HMK 297'inci maddesi, mahkeme tarafından verilen hükmün neleri ihtiva etmesi gerektiğini düzenlemektedir¹¹⁵. Ara kararlar ile ilgili böyle bir düzenleme

¹¹³ Yargıtay 4.HD 27.06.1978 E. 1978/5187. K. 1978/8485. YKD. 1979.4., s. 486-487

¹¹⁴ Muşul. T. (1988)Medeni Usul Hukukunda Ara Kararlar. DÜHFD. 4. S. 218-262

¹¹⁵6100 Sayılı HMK'nın "Hükmün Kapsamı" başlıklı 297. Maddesine göre, "(1)Hüküm" "Türk Milleti Adına" verilir ve bu ibareden sonra aşağıdaki hususları kapsar:

a) Hükmü veren mahkeme ile hâkim veya hâkimlerin ve zabıt kâtabinin ad ve soyadları ile sicil numaraları, mahkeme çeşitli sıfatlarla görev yapıyorsa hükmün hangi sıfatla verildiğini.

b) Tarafların ve davaya katılanların kimlikleri ile Türkiye Cumhuriyeti kimlik numarası, varsa kanuni temsilci ve vekillerinin ad ve soyadları ile adreslerini.

olmamakla birlikte, gerek doktrin gerekse uygulamada bu düzenlemenin ara kararlar için de uygulanması gerektiği kabul edilir. Yargıtay bir kararında bu konudan şöyle bahseder;“ Hakim millet adına hükmetmek yetkisi olan bir kişidir. Hüküm, “emir” ve “ferman” niteliği taşıyan, ilgili tarafından her halde uyulması lazım gelen bir tasarruftur. Hükümün yerine getirilebilmesi için konu ve amacının ne olduğu tereddüde ve tartışmaya yer vermeyecek derecede açık ve kesin olarak belirtilmesi gereklidir.

Mahkemelerin, ara kararları ile kesin süreye ilişkin bulunan kararlarının dai yukarıda sözü edilen niteliği taşıması zorunluluğu vardır. Mahkemece, davacıya yalnız “bütün delillerini getirmesi “ sözcükleri kullanılmak suretiyle mehil ve kesin mehil verilmiş, bu sürele uymadığından bahsile dava reddedilmiştir. Davacının uymadığı ve gereğini yerine getirmediği ileri sürülen ara kararının sınırları ve kapsamı belli değildir. Davacının hangi hususu isbat etmek zorunluluğunda olduğu ve getirmesi lazım gelen delillerin “ tanık, yazılı belge, tapu kaydı...” neler olduğu belli edilmeden, yapılması emredilen şeylerin neler olduğu somut olarak gösterilmeden genel anlamlı bir ara kararına dayanılarak davanın reddedilmesi yolsuzdur”¹¹⁶.

Verilen ara kararda;

1- Neye karar verildiği(mesela, yetkisizlik iptidai itirazının reddedilmiş olduğu yahut bilirkişiye ret talebinin kabul ya da reddedildiği),

2- Tarafalara bir vecibe yükleniyorsa yapılması istenen işlerin neler olduğu (mesela, tanık listesinin verilmesi, bilirkişi ya da keşif giderlerinin yatırılması vs,

---

c) Tarafların iddia ve savunmalarının özetini, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususları, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan delilleri, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesini, sabit görülen vakıalarla bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebepleri.

ç) Hüküm sonucu, yargılama giderleri ile taraflardan alınan avansın harcanmayan kısmının iadesi, varsa kanun yolları ve süresini.

d) Hükümün verildiği tarih ve hâkim veya hâkimlerin ve zabıt kâtibinin imzalarını.

e) Gerekçeli kararın yazıldığı tarihi.

(2) Hükümün sonuç kısmında, gerekçeye ait herhangi bir söz tekrar edilmeksizin, taleplerden her biri hakkında verilen hükümle, taraflara yüklenen borç ve tanınan hakların, sıra numarası altında; açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesi gereklidir.

¹¹⁶ Yargıtay 1.HD. tarih 06.04.1977 E. 1977/1832. K. 1977/3634. YKD 1975. 3 (11),S. 1516

3- Taraflardan bir işlemin belirli bir süre içinde yapılması istenmiş ise ve özellikle verilen sürelerin kesin olduğu hallerde, ara kararı gereğinin süresi içerisinde yerine getirilmemesinin ne gibi hukuki sonuçlar doğuracağı da kararda açıkça belirtilmeli, böylece ilgili taraf veya taraflar uyarılmalıdır¹¹⁷.

Yukarıda bahsedildiği üzere, ara kararlar hakimin dosyadan el çekmesini gerektirmez. İş bu sebeple, ara kararların hakimleri bağlamayacağı ve hakimlerin her zaman bu kararlarından dönebilecekleri kabul edilir. Hakim re'sen ara kararından dönebileceği gibi, taraflar da karardan dönülmesini talep edebilirler¹¹⁸. Bu konuyla ilgili HMK'nın 380. Maddesinde bir düzenleme bulunmaktadır. Maddeye göre, hakim, yargılamanın iadesi talebinin kabulü ve yeniden yargılama yapılması hakkındaki ara karardan dönebilir¹¹⁹.

Mahkemenin ara kararından dönebileceğine ilişkin kuralın bir istisnası vardır; o da usulî kazanılmış haktır. Yani, mahkemenin ara kararı ile, taraflardan biri yararına (lehine) usulî kazanılmış hak doğmuş ise, artık mahkeme; bu ara kararından dönemez; ara kararına göre işlem yapmakla yükümlüdür¹²⁰.

2.1.2. Nihai Karar

Nihai kararlar, yargılama usulü hukukunda, yargılamayı sona erdiren kararlara denir. Hâkim, nihaî karar ile o davadan elini çeker, verdiği karardan dönemez ve onu değiştiremez. Fakat, (ara kararlardakinin aksine) nihaî kararlar kural olarak temyiz edilebilir.. İşte, nihaî kararlar temyiz edilip Yargıtayca bozulmadıkça, hâkimin, nihaî kararlar sonuçlandırmış olduğu davaya tekrar bakması (el koyması) caiz değildir¹²¹

¹¹⁷ Muşul. 2012,s.460

¹¹⁸ Kuru.2001. c.III., s. 3000

¹¹⁹ HMK'nın, "Yeniden yargılama veya hükmün iptali" başlıklı 380'inci maddesi şu şekildedir; "(1) İnceleme sonunda, dayanılan yargılamanın iadesi sebebi sabit görülürse, yeniden yargılama yapılarak ortaya çıkacak duruma göre verilmiş olan karar onanır veya kısmen yahut tamamen değiştirilir. Ancak, davacının açık veya zımnî muvafakati olmaksızın vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olması yahut 375 inci maddenin birinci fıkrasının bendine dayalı olarak yargılamanın iadesi dilekçesi kabul olunursa, başka bir inceleme yapılmaksızın hüküm iptal edilir. (2) Bu husus, iade yoluyla incelenmesi istenen hükmün bütün nüshalarında gösterilir"

¹²⁰ Kuru 2001, s.3002

¹²¹ Kuru. 2001., s. 3005

Nihai kararlara örnek olarak, yetkisizlik kararı, görevsizlik kararı, davalının dava konusu parayı ödemeye mahkûm edilmesi kararı, boşanma kararı, aylık kiranın şu kadar lira olduğunun tespiti kararı, dava sırasında (dava konu) borcun ödenmiş olması nedeniyle esas hakkında karar verilmesine yer (mahal) olmadığı, idari işlemin iptali, idarenin tazminata hükmedilmesi gibi kararlar örnek olarak verilebilir. Kural olarak, yargılama, nihai karar ile sona erer. Ancak, bazı durumlarda, yargılamanın sona ermesi için nihai bir karara gerek bulunmamaktadır. Bu durumlara örnek verecek olursak; davadan feragat verilebilir.

6100 sayılı HMK'nın 294'üncü maddesine göre, nihai kararlar esasa ilişkin kararlar ve usule ilişkin kararlar şeklinde bir ayırıma tabi tutulmuştur. Söz konusu maddenin birinci fıkrasına göre, "Mahkeme, usule veya esasa ilişkin bir nihai kararla davayı sona erdirir. Yargılama sonunda uyuşmazlığın esası hakkında verilen nihai karar, hükümdür..."

2.1.2.1. Hüküm

Psikoloji bilimine göre hüküm, iki kavram arasındaki ilişkiyi kurmak veya kurmamaktır. İki kavram arasındaki ilişki önce kavramı, sonra bu ilişkinin varlığına veya yokluğuna inanılır. Böylece bir hüküm meydana çıkar. Hükümden önce bir şüphe vardır. Hüküm, bu şüpheyi yener. Bir diğer söyleyiş ile bir sorunu (meseleyi) çözer. Şüphe devam ediyorsa, henüz bir hüküm verilmemiş demektir. Şüphenin yenilmesi yerini inanışa terk etmesi demektir. Bu inanış, varılan hükmün doğruluğuna, hakikat oluşuna inanıştır. Hakikatı bulmak fenni ve ilmi olan mantık, doğru hükmün nasıl verileceğini göstermiştir. Peşin hüküm, sahibi olunmayacak, acele edilmeyecek, taraf tutulmayacak, ihtirastan uzak olunacak, inatçılık edilmeyecek, şaşkınlık, karakterli olunacak, kendine hakim olunması bilinecek, yorgun, hasta, düşünceli olunmayacak. Hükümler sadece bir mantık ameliyesi mahsulü değildir. Sezişleri, hislerin ve iradenin de hükümde rolü vardır. Psikologların çoktan kabul ettiği bu husus, son zamanlarda hukukçular tarafından da kabul edilmeye başlanmıştır¹²².

¹²² Kunter N. Yenisey. F. Nuhoğlu A. (2010). Muhakeme Hukuku Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku (18. Baskı). İstanbul: Beta Yayınları, s. 61-62

Hükümler, davayı esastan çözümleyen (halleden), taraflar arasındaki uyuşmazlığı (ihtilâfı) sona erdiren nihaî kararlardır.

Başka bir deyimle, hükümler davanın esası (esas hakkında) verilen nihaî kararlardır (esasa ilişkin nihaî kararlar).

Hüküm ile taraflar arasındaki uyuşmazlık (esastan) sona erer ve hüküm kesinleşince, artık o uyuşmazlık (dava konusu) hakkında, aynı taraflar arasında, aynı dava sebebine dayanarak yeni bir dava açılmaz: yani, aynı dava tekrar açılmaz açılırsa, kesin hükümden dolayı reddedilir¹²³.

Meselâ, davalının davacıya on milyar lira ödemesine, aylık kira miktarının tespitine veya boşanmaya ilişkin nihaî kararlar, taraflar arasındaki uyuşmazlığı esastan sona erdirdikleri için, birer hükümdür.

Hüküm, ceza muhakemesinde “ kovuşturma” evresinden sonra verilir. Hukuk muhakemesinde ise, yargılamanın sona erdiği duruşmada verilir ve tefhim olunur¹²⁴

Hüküm, mahkemeler tarafından, “..Türk Milleti Adına” verilir. Bu ibare bütün hükümlerde yer alır. Anayasa'nın 9. Maddesine göre, Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. Görüldüğü üzere, Anayasa halk adına değil, millet adına yargılama yapılmasını emreder. Erem'e göre, bu durum “ egemenliğin Türk Milletinde olduğu” kuralı ile bağdaşmaktadır. Anayasa hükmü topluca yargılamanın Türk Milleti adına olacağını bildirdiğine göre, bu bütünü temsil iddiası anlamına gelen, münferit tutumlar isabetli sayılamaz. Kaldı ki, Anayasanın gerekçesinde, “ Yargının Türk Milleti adına genel bir yetki” olduğunu açıklanmıştır. Yargının “millet adına” olması kuralının, mahkemelerin derecesine ve çeşidine göre yorumlanmasına imkan yoktur. Yargı bahis konusu olunca tüm mahkemelerce yargılama “ millet adına “ olacaktır. Bu açıdan “ Anayasa

¹²³ Kuru, 2001, s. 3005

¹²⁴ 6100 sayılı HMK'nın 294'üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre; “...Hüküm, yargılamanın sona erdiği duruşmada verilir ve tefhim olunur”

Mahkemesi” yargılaması da millet adınadır. “ Yargı yetkisinin Türk milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı” kuralı Anayasamızda genel esaslar bölümünde yer almış, yargı hakkındaki hükümleri gösteren bölüm bu esasın sadece uygulanmasına ilişkin bulunmuştur¹²⁵.

Hakim hükmü açıkladıktan sonra, artık bu hükümle bağlıdır, daha sonra hükmün eksik veya yanlış olduğu saptansa bile, değiştirilemez. Hakim dava sırasında davanın geçerliliği hakkında verdiği, ara kararıyla, hükümde de bağlıdır. Ara kararında davanın geçerli olduğuna karar veren hakim, hükümde aksine karar veremez.

2.1.2. 2.Usule İlişkin Nihai Kararlar

Usule ilişkin nihaî kararlar ile de yargılama sona erer ve davaya bakmakta olan hâkim, o davadan elini çeker. Ancak, bu kararlar ile, taraflar arasındaki uyuşmazlık (dava) çözümlenmiş (halledilmiş) olmaz; yani taraflar arasındaki uyuşmazlık sona ermiş olmaz.Usule ilişkin nihaî kararlar ile dava konusu (talep sonucu) hakkında bir karar verilmez. Bunlar ile usule ilişkin sorunlar karara bağlanır; bu nedenle, bu kararlara usule ilişkin nihaî kararlar diyorum. Usule ilişkin nihaî kararlara misaller:

Görevsizlik kararı yetkisizlik kararı, gönderme kararı ⁷⁶, idarî taksimatta veya adlî teşkilattaki değişiklik nedeniyle gayrimenkulun aynına ilişkin bir davanın başka bir mahkemeye devredilmesi kararı .

Davanın açılmamış sayılmasına ilişkin kararlar da, usule ilişkin nihaî kararlardandır Dava şartlarından birinin bulunmaması (noksan olması) nedeniyle davanın usulden reddine ilişkin kararlar da usule ilişkin nihaî kararlardandır Davacının, davalının muvafakat etmesi ile davayı geri alması nedeniyle davanın son bulduğunu belirten karar da usule ilişkin nihaî karardır¹²⁶

¹²⁵ Erem. F.(1969). “ Türk Milleti adına..” deyimi. ABD. 2,s. 309-310

¹²⁶ Kuru. B. , 2001, III.Cilt, s. 3015

2.2. YARGI KARARLARININ BAĞLAYICI ETKİSİ

Yargı kararlarının bağlayıcı etkisi, kararların içtihat niteliği kazanması ile olur. Hukuksal bir deyim olarak içtihat, bir meselenin çözümü hakkında mahkemelerce verilen kararları veya hukuk bilginlerince belirtilen düşünceleri ifade eder. Şu halde içtihatlar yargısal(kazai) içtihatlar ve bilimsel içtihatlar olmak üzere ikiye ayrılır. Bizim çalışmamız açısından burada kazai içtihatların bağlayıcı etkisi üzerinde duracağız. Kazai İçtihat da denilen yargısal içtihatlar, mahkemece verilen kararlarda, bir sorunun çözümü için izlenen yolu ifade eder. Gerçi bu yol, ancak çekişmede sözü edilen somut meseleyi ilgilendirir. Fakat benzer meselelerde dahi aynı çözüm yolunun izlenmesi neticesinde, adeta bir mahkeme geleneği meydana gelir. Bu gelenek, mahkemelerce tekrar edile edile zaman zaman kuvvetlenir ve hukuk kurallarının tamamen kanunlaştırılmadığı ve gelenek hukukunun hakim bulunduğu ülkelerde mahkeme içtihatları adeta yazılı hukukun yani kanunun yerini alır¹²⁷. Mahkemeler ve hukuka tabî olanlar emsal kararlarının sadece küçük bir bölümünde yardımcı vasıta olma özelliği görürler. Vakıaların büyük çoğunluğu bakımından mahkemelerin tutumu emsal kararlarına -sadece belli sınırlar içinde olsa bile- uymaya kendilerini mecbur hissetmeleri şeklinde görülür. Kısa zaman evveline kadar hâkim olan teorinin aksine bugün tatbikatta hâkimin serbest olduğundan değil, daha eski kararlara olan bağlılığından bahsedilmektedir¹²⁸

İçtihat, Arapça kökenli bir sözcük olup, zorluk meşakkat anlamına gelmektedir. Kuram olarak, bir hukuk kuralını mantık, uslamlama ve yorum yollarına başvurarak incelemek ve öğrenmek anlamına gelmektedir. Yargısal içtihatlar, mahkemelerce verilen kararlarda bir sorunun çözümü için izlenen yolu ifade edip, somut bir konu hakkında yargının uyumsuzluğu çözümleyen kararı anlamına gelir. Olaya özgü bir karar olmakla beraber, yargının benzer uyumsuzluklarda aynı çözüm yolunu izleyip benzer karar vermesi ile bir çeşit yargı geleneği oluşur. Bu gelenek mahkemelerce tekrarlanmak suretiyle devamlılık arz eder. Benzer davaların benzer şekilde çözülmesi ve karara bağlanması hukuk hayatında eşitlik, kesinlik ve tarafsızlık sağlanması bakımından önem taşır. Eşitlik,

¹²⁷ Bilge. N. (2012). Hukuk Başlangıcı.(30. Bası). Ankara: Turhan Kitapevi, s 100

¹²⁸ Önen. E. (1968). Özel Olarak Kazai İçtihadın Tanzim Edici Kuvveti Meselesi . AÜHFD.25 (1), s. 153-172, s. 157

kesinlik ve tarafsızlık unsurları aynı zamanda hukukun tahmin edilebilirliği ile de ilgilidir. Davada taraf olanların mahkeme kararlarını belirli bir ölçüde olsa da tahmin edebilmeleri hukuk hayatı açısından önemlidir. Mahkeme içtihatlarından yararlanma şeklindeki uygulama, hâkimin hem zamandan ve hem de emekten tasarruf etmesini sağlar. Bu yöntem, benzer olaylarla ilgili olarak benzer uygulamayı yani, adaletin eşit gerçekleşmesini sağladığı gibi, mahkeme kararlarında birlik ve uyuma ulaşmayı gerçekleştirir¹²⁹

Mahkemelerin verdiği kararlardan çıkarılan hukuka içtihat hukuku denir. İchtihat hukukunun hakime yol göstericilik yapmasına karşı çıkanlar, eski uygulamayı izlemenin yanlıcı olabileceğini savunmuşlardır. Özellikle sosyal şartlar ve ilişkiler değiştiği halde, kanun koyucunun kanunda değişiklik yapmadığı veya yapamadığı durumlarda daha önce verilmiş mahkeme kararlarına aşırı bağlılığın hukukta şekilciliği teşvik edeceği, hakimlerin hakça hüküm vermelerini önleyeceği ileri sürülmüştür. Ancak mahkeme içtihatlarının izlenmesine karşı çıkan yasakların tarih boyunca etkisiz kaldığı görülmüştür¹³⁰.

Türk Hukukunda içtihat, bağlayıcı değildir. Ancak buna rağmen hakimler karar verirken Üst mahkemelerin verdikleri kararları dikkate alırlar; o kararlar doğrultusunda karar verirler. Zira, eğer üst mahkemenin kararı doğrultusunda karar vermezlerse, temyiz edilmeleri durumunda, bu kararlar üst mahkeme tarafından bozulacaktır. Kararlarının bozulmasını istemeyen hakimler de üst mahkemenin kararlarını içtihat olarak kabul edip onlara uygun hareket ederler¹³¹. Başka bir deyişle, teorik olarak bağlayıcı olmadığı iddia edilen ve hukukun yardımcı kaynakları olarak atfedilen içtihatlar pratikte son derece itibar edilen yazılı kaynaklardır. Başka bir ifadeyle; günümüzde yaygın kanaat içtihat kelimesinin dar, katı anlamında hukukun kaynağı değildir. Ancak hakimin işlevlerinden birinin de hukuk kurallarını yorumlamak olması, uyuşmazlığı çözümlenmede kuralın olmaması kuralı gerekçesi veya bahanesini kullanmaması, kanun koyucunun düzenleme öngörmediği durumlarda onu işlevini yüklenmek orunluluğunda bırakmaktadır. Gelişen ve değişen toplumun anlayış ve değer yargılarına kanunların

¹²⁹ Gedik F. Koç E. (2009). Hüküm Kurma Ve İchtihat . ABD. 67 (2), s. 157-163, s. 157

¹³⁰ Güriz,2013, s.76

¹³¹ Gözler. 2011,s.46

uyumlaştırılması gerekir. Bu hususların olduğu durumlarda veya bunların bir sonucu olarak içtihat hukukunun kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir¹³²

Türkiye'nin de içinde bulunduğu Kara Avrupası hukuk sisteminde kural olarak içtihadı birleştirme kararları dışındaki mahkeme kararları bağlayıcı nitelikte değildir. Bir mahkeme belli bir konuda daha önce verdiği bir kararı, tekrar aynı konuda dava açılırsa tekrarlamak zorunda değildir. Yine bir mahkeme önündeki dava konusuna, benzer konularda verilmiş üst mahkemelerin kararlarını kural olarak örnek almak zorunda da değildir. İşte bu nedenle, Kara Avrupası sisteminde ve Türkiye'de mahkeme kararları hukukun asli kaynağı değildir. Bir bağlayıcılıkları olmamakla beraber mahkeme kararları hukukun kaynağı bakımından önemli rol oynarlar. Dolayısıyla hukukun yardımcı kaynakları arasında mahkeme kararlarının da incelenmesi gelenek haline gelmiştir¹³³

Yalnız ulusal yargı yerlerinin değil uluslararası yargı yerlerinin içtihatları da hukukun yardımcı kaynaklarındandır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin yargısal organı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatlarından yalnız yargı organı değil, yasama organı da yararlanmalıdır. Böylece Türk Hukuku ile sözleşme hukuku arasında uyum sağlanmış olur.

Mahkemelerin kararları, bir hukuk kuralının somut olaylara uygulanma biçimini göstermeleri itibarıyla büyük değer taşırlar. Bu nedenle, bir kanun maddesinin uygulamada nasıl anlaşıldığını, nasıl yorumlandığını, yani ihtilafın çözümü konusunda kanun hükümlerinden ne şekilde yararlanıldığını belirleme açısından, her mahkeme daha önce verilmiş bulunan mahkemelerin kararlarını incelemekten geri kalmaz

Yargı kararlarına, yargıçların uyma zorunluluğu, ülkelerdeki çeşitli Hukuk ve Kanun anlayışına göre değişik olmaktadır. Örneğin, İngiliz Hukuku, yazılı metinlerden çok örf ve adet hukukuna dayanır. Mahkemeler verdikleri hükümlerle bu hukuku saptar ve benzer olaylar için emsal hazırlarlar. Bu bakımdan İngiliz yargıci, aynı konuda verilmiş olan mahkeme kararı ile bağlıdır. Kara Avrupası'nda

¹³² Atay, E.E.(2013) Hukuk Başlangıcı (1. Baskı). Ankara: Gazi Kitapevi, s. 151

¹³³ Gözler, K. (1998). Hukukun Temel Kavramları (8. Baskı). Bursa: Ekin Kitabevi., s. 3

ve Türk Hukuku'nda ise içtihatların anlamı başkadır. Medeni Kanunun 1'inci maddesi yargıcın yargı kararlarından “ yararlanacağını” belirtmekle birlikte bu kararların zorunlu bir gücü olmadığına işaret etmektedir. Bunun anlamı, başka mahkemelerin verdikleri kararların bir yargıca yol gösterici, vereceği hükümde onu aydınlatıcı olmalarıdır¹³⁴. Bununla beraber, yargısal içtihatların yol gösterici rolüne doğrudan doğruya işaret eden Medenî Kanunun 1. maddesinin son fıkrası hükmüne dayanılması halinde dahi, hâkimlerin hiç olmazsa fiilî olarak, özel ve kişisel nitelik taşımakta olan bilimsel içtihatlar (doktrin, öğretisi) karşısında bağımsız davranmalarına karşılık, üst yargı mercilerinin resmî nitelik taşıyan kararlarında beliren yargısal içtihat görüşü karşısında, belli bir bağımlılık içinde bulduklarına, veya hiç olmazsa onlardan habersiz kalmamak ve hatta onları izlemek zorunluluğunu duyacaklarına işaret etmek yerinde olur. Zira, kişisel nitelik taşıyan bilimsel içtihadı aykırı karar vermenin doğrudan doğruya maddî bir sonucu yok gibidir; halbuki, üst yargı mercisinin içtihadında beliren resmî görüşün benimsenmemesi, kararın o mercice bozulması sonucunu doğurabilir. Mahkemeler, Devlet adına yargılama yaptıkları için, onların benzer olaylarda verecekleri kararlar arasındaki uygunsuzluk adaletle güveni sarsar; uygunluk ise adaletin gereği olan eşitliğin ve toplumsal barışın teminatı olarak gözüktür. Sadece bu sonuç farkı bile, psikolojik bakımdan olduğu kadar, sosyolojik açıdan da hâkimi yargısal içtihatları izlemeye sevk eder. İşte bu nedenlerdir ki, Yargısal İçtihatların Bağlayıcı Gücü ve içtihat Birleştirme Kararları hukuk bilginleri, hâkimin bilimsel içtihat (doktrin) ve yargısal içtihat tarafından benimsenen görüşler karşısındaki tutumunun farklı olabileceğine ve bağımlılık konusunda yargısal içtihadın daha ağır basabileceğine dikkati çekmektedirler¹³⁵.

Türk- İsviçre klasik doktrininde, kural olarak içtihatlar, hukuk kaynağı olarak kabul edilmez. İçtihatlar, MK 1. madde kapsamında, yargıcın karar verirken istifade edeceği yardımcı kaynaklardır. Yine de, mutlak olmasa bile emsal kararlara sınırlı olarak uyma mükellefiyeti olduğu kabul edilmiştir. Anglosakson hukukunda ise, içtihatlarla bağımlılık (stari decisio) ilkesi, ana kurallardandır. Mahkeme, bir kez olayların belli bir durumuna uygulanabilir bir hukuksal prensip

¹³⁴ Cansel, E. Özel Ç. (2012) Hukuk Başlangıcı (5. Baskı) Ankara: Seçkin Yayınevi, s. 157-158

¹³⁵ Bilge, N. (1974) Yargısal Kararların Bağlayıcı Etkileri ve İçtihadı Birleştirme Kararları. Recai Seçkin'e Armağan, s. 217-283 , 252

koyduğunda, tarafların ve konusunun aynı olmasma bakılmaksızın o olayla esasli benzerliği olan gelecekteki olayların tümünde o prensiple bağlıdır. Mahkemece, belli usuli merasime göre yargılama yapılarak, belli bir davada örtaya çıkan hukuksal sorunlar hakkında iyice düşünölüp taşındıktan sonra verilmiş kararın, aym mahkemede, muadil başka bir mahkemede ya da daha alt derecedeki mahkemede görülen mütakip davalardaki uyuşmazlıklarda emsal olması zorunluluktur. Anglo- Amerikan hukukundaki içtihatların bağlayıcılığı öğretisi, hukuken ya da fiilen, az veya çok, bütün hukuk sistemlerinde geçerlidir. Hatta, hukukun çağdaş gelişiminin, deneysel ve yargısal içtihatlara dayalı hukuka eğilimli olduğu söylenmektedir Gerçekten de, Hiç bir yargıç, benzer konuda daha önce verilmiş bir kararı yok sayamaz; çünkü, bu pratikte hukuk düzeninin ve mahkemenin kendisini yok sayması anlamına gelir. Ancak kendisini o kararda yer alan ilkelerden ayrılmaya icbar eden gerekçeleri belirterek (Önceki kararın farklı somut özellikleri olduğu, büyük yanlışlıkları içerdigi vs.), önceki karardan farklı bir karar verebilir. Bu nedenle, içtihadın bağlayıcılığı kural; içtihattan ayrılma istisnadır¹³⁶.

Pek çok olayda, verilmiş otantik kararlarda aynı hukuksal ilkenin benimsenmesi halinde, müstakar içtihattan. Söz edilir (juris prudance contante); Aksi halde, münferit içtihat ' söz konusudur. Müstakar içtihatın normatif değeri, münferit içtihadı göre yüksektir. Yargıtay Kanununun,15/2-b maddesine göre, Yargıtayın her hangi bir dairesi, müstakar içtihadıyla bağlıdır. Eğer daire müstakar içtihadından dönmek isterse, İçtihadı Birleştirme (Hukuk veya Ceza) Genel Kurulu'na ba şvurmak zorundadır. Münferit içtihadın (normatif değerinin düşük olması nedeniyle;münferit içtihatla, münferit içtihat arasında; münferit içtihatla müstakar içtihat arasında içtihat uyuşmazlığı söz konusu olamaz. Münferit içtihatların çatışması halinde, Mecellenin 16. maddesinde ifadesini bulan 'içtihat ile içtihat nakzolunamaz' külli kaidesi geçerlidir Yargıtay İçtihadı birleştirme Büyük Genel Kurulu bir kararında: Yukarıda özetlenen duruma göre gerçekten içtihadı birleştirme konusunda kararlar arasında ayırılı k bulunduğu açıktır. Ancak, Dokuzuncu hukuk dairesinin görüşünün Daire uygulamasında kararlılık kazandığı , aksi yöndeki Hukuk Genel Kurulu'nun 2.4.1986 gün ve 802/329 sayılı kararının tek

¹³⁶ Kayhan. F.(1999) Özel Hukuk Uygulamasında Yargı Uygulamalarının ve İçtihadı Birleştirme Kararlarının Normatif Gücü. TBBD, 2, s.341-363, 346

bir karardan ibaret bulunduğu yapılan inceleme ve araştırmalardan anlaşılmıştır. Hal böyle olunca yerleşmiş ve, kararlılık kazanmış uygulama karşısında aksi yöndeki bir karar dolayısıyla içtihadı birleştirme yoluna gidilmesinde hukuki yarar olmadığı sonucuna varılmıştır¹³⁷.

Mahkemelerin benzer nitelikteki olaylar hakkında verdikleri kararlar arasında, çelişki bulunması, kanun önünde eşitlik ilkesini (Anayasa md.10) zedeleyeceği gibi, adalet duygusunu inciltici ve yerine göre temelden sarsıcı bir etki doğurabilir. İşte sosyal bakımdan çok ağır olan bu sakıncayı önlemek üzere Anayasa yüksek mahkemelere, kendi yargı düzenlerinde uygulama birliği sağlamak görevini vermiştir. Aslında yüksek mahkemelerin kurulma amacı içtihat birliğinin sağlanmasıdır diyebiliriz. Kanun koyucunun, aynı konuda farklı kararlar alınmasını, hukuk düzenleri için tehlike addettiğini ve bu birliği sağlamak için yüksek yargı organlarında en önemli kurullarını görevlendirmesi bile içtihatların aslında hukukumuzda sanıldığından daha önemli olduğunu gösterir diye düşünmekteyiz.

Sistemimizde içtihatların etkinliği konusunda içtihadı birleştirme kararlarının (İBK) özel bir yeri bulunmaktadır. Hukuk düzenimiz bu kararlara diğer içtihatlardan ayrı olarak farklı bir bağlayıcılık tanımıştır. Yargıtay kanunumuzun 45. maddesi ve Danıştay Kanunumuzun 39. maddesi hangi şartlarda İBK alınabildiğini düzenlemiştir. Burada en dikkat çekici olan husus Yargıtay Kanununun 45. maddesinde yer alan “İçtihadı birleştirme kararları benzer hukuki konularda Yargıtay Genel Kurullarını, dairelerini ve adliye mahkemelerini bağlar.” hükmüdür. Ayrıca Danıştay Kanununun 40. maddesinde de Danıştay İBK’lerinin bağlayıcılığı hususu Yargıtay Kanunu ile aynı doğrultuda düzenlenmiştir.

Anayasa mahkemesine göre, İçtihadı birleştirme kararları “Yargıtay’ın içtihadı birleştirme kararı vermesinin ve bu kararların mahkemeleri bağlayıcı nitelikte bulunmasının mahkemelerin bağımsızlığı kuralı ile bağdaşmadığı savunulamaz. Buradaki bağımsızlık hükümlerinin ereği, yargı çalışmalarını, yargı işlerine yabancı olan etkilerin dışında tutmak, başka deyimle, bu maddenin öngördüğü bağımsızlığın ereği herhangi bir işi veya dâvayı yalnızca bu davanın

---

¹³⁷ Kayhan. F., 351

esasını gören hâkim veya mahkemenin kanısına göre hükme bağlatmak olmayıp, yargı işlerinin dışarıdan gelecek etkilerden uzak ve yalnız hukukî ölçülere göre değerlendirilip hükme bağlanmasını sağlamaktır. Buna göre bir hâkim kararının başka bir hâkim tarafından da denetlenmesi bu maddenin kapsamı dışında kaldığı gibi, bir hâkim kararının Yargıtay'ın görüşüne uygun olarak verilmesi ödevinin hâkimlere yüklenmesi dahi bu maddenin koyduğu yasaklayıcı kuralların kapsamı dışında kalmaktadır. Az yukarıda belirtildiği üzere Türkiye'de adlî yargı alanındaki hukuk uygulamalarında görüş birliğini sağlamak için Anayasa'nın 139. maddesi ile görevlendirilen Yüksek Mahkemenin bağlayıcı nitelikteki yorum kararım 132. maddenin ikinci fıkrası kapsamına giren bir genelge veya buyruk saymak bu yüksek mahkemeye verilen görevin gereklerine aykırı düşer¹³⁸.

Anayasa Mahkemesi, değinilen kararı da, içtihadı birleştirme kararlarının bağlayıcılığının eşitlik ve hukuki güvenlik ilkelerine dayandırmaktadır. Biz bu argümana, içtihatların genel olarak bağlayıcılığı kapsamında aynen katılıyoruz. İchtihat birliğinin,, bir şekilde sağlanmasının zorunluluğu da ortadadır. Ancak bunun için öngörülen yöntemin Anayasaya ve yargı faaliyetin doğasına yabancı bir yöntemle sağlanmaya çalışılmasına karşıyız. Kuşkusuz içtihat birliğini sağlamanın, Anayasaya uygun bir yolu bulunabilir. Bir önceki bölümde belirttiğimiz gibi, içtihadı birleştirme kararlanna aykırı içtihat sorunu,.mevcut Anayasa'ya ve yargının doğasına aykırı düzenlemenin urunüdür¹³⁹

İchtihadı Birleştirme Genel Kurulları otantik yorum yetkisine sahip merciiler değildir.Başka bir deyimle, bu kurullar, somut bir dava ile ilgili karar vermezler. Bir davada, otantik karar verme yetkisi, Yargıtay daireleri ve direnme halinde Hukuk Genel Kurulundur. Bu nedenle, her ne kadar Yargıtay Yasası, içtihadı birleştirme kararlarının Yargıtay genel kurulları dairelerini ve hidayet mahkemelerini bağladığım söylüyorsa da, bu hüküm fiilen bir temenniden öteye gidemez. Bu hükmün işlerlik kazanabilmesi için, İchtihadı birleştirme kararım veren merciin, bu kararlara uyulup uyulmadığını, hukuken ve fiilen denetleme olanağına sahip olması veya bu denetlemenin her bir somut olayda başka bir merci tarafından yapılması gerekir. Yargıtay yasasında da bu hususta bir düzenleme

¹³⁸ AYM, 12.06.1969 tarih. E.1968/38 Karar No : 1969/34. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası

¹³⁹ Kayhan. F., 361

yoktur. Bu nedenle, İctihadı birleştirme kararına uyulup uyulmaması hususu, otantik karar verme yetkisini haiz daire ve kurulun takdirine kalmıştır. Somut uyuşmazlığa bakan daire, aflça veya zımnem icthadı birleştirme kararına aykırı karar verebilir ve bu durumda hukuken yapılabilecek bir Şey yoktur. Bu probleme uygulamada, zaman zaman rastlanmaktadır¹⁴⁰.

Danıştay'da icthatları birleştirme 6.1.1982 gün ve 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nda düzenlenmiştir. Danıştay'da icthatları birleştirme görevi, bu işle görevlendirilmiş özel bir kurul olan, İctihatları Birleştirme Kurulu'na tanınmıştır. Danıştay'da icthatları birleştirme dava dairelerinin veya idari ve vergi dava daireleri genel kurullarının kendi kararları veya ayrı ayrı verdikleri kararlar arasında ayrılık veya uyuşmazlık grldğu ya da birleştirilmiş icthatların değiştirilmesi hallerinde söz konusu olmaktadır. Danıştay'da icthatları birleştirmenin gerekip gerekmediğine de İctihatları Birleştirme Kurulu karar verir.

Danıştay icthatları birleştirme kararları bağlayıcıdır. Bu kararların bağlayıcılığı Danıştay Kanunu'nda belirtilmiştir. Danıştay icthatları birleştirme kararlarına, Danıştay dava ve kurulları ile idari mahkemeler ve idare uymak zorundadır.

2.3.Ceza Muhakemesi İle İdari Yargı Düzeni Kararlarının Birbirleri zerinde Etkileri

İdari yargı düzeni ile, ceza muhakemesi yargı düzeni arasında, benzer konularda karar verilebilmesi için iki yargı düzeni arasında ortak konuların bulunması gerekmektedir. Bu başlık altında, idari yargı düzeninde bulunan ilk derece mahkemeleri idare ve vergi mahkemeleri açısından ayrı ayrı incelenecektir.

2.3.1.Vergi Mahkemeleri Kararları İle Ceza Mahkemeleri Kararlarının Birbirine Etkisi

Vergi idaresi ile vergi devlileri arasında çıkan sorunların bir kısmı idarî aşamada barışçıl yollarla çözümlenmektedir. Ancak tüm sorunların bu Şekilde

---

¹⁴⁰ Kayhan. F., 361

çözümlemesi mümkün olmamaktadır. Böylelikle ortaya çıkan sorunlar uyuşmazlık haline gelerek bağımsız bir mercii tarafından bu uyuşmazlığa çözüm üretilmesi gerekmektedir. Bu durum, hukuk devleti olmanın temel unsurları arasında yer alan idarenin her türlü işlem ve eylemlerinin yargı denetimine tâbi olmasının (Any.m.125) bir gereğidir⁸. İdarenin eylem ve işlemleri konusunda hukuk devleti ilkesini gerçekleştiren en önemli iki özellik, idarenin hukuka bağlılığı ve mali sorumluluğudur. İdarenin yargısal denetimi ise, bunu sağlayan bir başka ögedir. İdarenin belli bir alandaki işlemlerinin denetlenmesini sağlayan vergi yargılaması, hukuk devleti içerisinde, son derece önemlidir¹⁰. Vergi yargılaması hukuku Anayasal temelini hukuk devleti ilkesinden (Any.m.2) ve hukuk devletinin bir gereği olan idarenin yargısal denetiminden almaktadır. Yargılama, Anayasa'nın 134'üncü maddesine göre kurulan mahkemeler aracılığıyla yapılmakta, ilk derece mahkemesi tarafından verilen karar ise (genellikle) Danıştay (Any.m.155) tarafından denetlenmektedir. İdarî yargı, ilke olarak idarenin, idare hukukunca düzenlenen etkinliklerinden doğan uyuşmazlıklara bakan, adlî yargının dışında kendine özgü kuralları ve yargılama yöntemleri olan ayrı bir yargı düzenidir. İdarî yargı düzeni, ilk olarak, idarenin adlî makamlarca denetlenmesinin kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırı olduğu, idareyi denetleyecek yargı yerinin, adlî yargı yerlerinden farklı olarak, idarenin işleyişini ve ihtiyaçlarını iyi bilen uzman kişilerden oluşması düşüncesinden yola çıkılmasıyla Fransa'da ortaya çıkmış, Tanzimat döneminde, batılılaşma çabaları sırasında ülkemize gelmiştir. 1982 yılında çıkarılan kanunlarla idare mahkemeleri, vergi mahkemeleri ve bölge idare mahkemeleri kurularak, ayrıca Danıştay da temyiz mercii olarak yeniden düzenlenerek idarî yargı günümüzdeki görünümünü almıştır¹. Hukuk devleti ilkesi çerçevesinde, idarî yargının varlığıyla, bireyin idareye karşı daha iyi korunabileceği düşünülmektedir¹⁴. Bu noktada idare ile bireyler arasındaki uyuşmazlıkları çözüme kavuşturan, adlî yargıdan farklı bir bakış açısına sahip olan idarî yargının varlığı gerekmektedir. İdarî yargıya yönelik eleştiriler mevcuttur ancak her eleştirilen kurumun kaldırılması gibi bir çözüm bulmak doğru olmayacaktır. Bunun yerine idarî yargı düzeninde gerekli iyileştirmelerin yapılarak, bu düzenin daha iyi işlemesi sağlanmalıdır. Vergi uyuşmazlıkları da idarî yargıda çözüme kavuşturulmaktadır. Mali hukukun gider yönüyle ilgili uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmada Sayıştay görevli iken, gelir hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkları çözümede vergi yargısı organları görevlidir¹⁶. Vergilendirme alanında re'sen

hareket etme ilkesi geçerlidir ve idarenin, kanunî idare ilkesi çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir. Önemli olan, idarî işlemlerin yargısal denetiminin sağlanması ve bu işlevin bağımsız hâkim statüsündeki kişilerce yürütülmesidir¹⁴¹.

Vergi Usul Kanunu¹⁴²,nda düzenlenmiş olan suç ve cezaların önemli bir bölümü yalnız vergi hukukunu ilgilendirmekte ve bunlarda suç sayılan fiil ve karşılığında uygulanacak yaptırım idari usullerle belirlenmektedir. Vergi idaresi tarafından suç olarak belirlenen fiil için, hiçbir mahkeme kararına gerek olmadan, yine vergi dairesince ceza kesilmektedir. Mali nitelikli suçlar ve cezalar denilen bu kategoride vergi ziyaı ve usulsüzlük suçları ile bunlar karşılığında uygulanacak vergi cezaları yer almaktadır. Bu suçların oluşmasında kast unsurunun oluşmasına gerek yoktur. Başka bir deyişle, mali nitelikli bir suçun işleniş sayılması için, muhatabın mutlaka kasten kanuna/hukuka aykırı davranması şart değildir; taksirli, hatta ihmali bir davranış bile bu suçların oluşması için yeterlidir¹⁴³.

Vergi yargısı ile ceza yargısını birlikte hareket etmeye iten temel konu; aslında işte bu yukarıda bahsettiğimiz vergi suçlarıdır Zira, Vergi Usul Kanunu'nda bahsedilen bir kısım vergi suçları, ceza muhakemesi açısından da suç teşkil etmekte ve bunların bir sonuca bağlanması ceza muhakemesi hukukunun görev alanının konusunu oluşturmaktadır.

Vergi suçları ile ilgili esaslar kural olarak Vergi Usul Kanununda düzenlenmiştir. Bu düzenlemede vergi ödevi ilişkisinin gereklerinin yanı sıra ceza hukuku ilkeleri de göz önüne alınmıştır. Vergi suç ve cezalarında yasallık ilkesi sert ve belirgin biçimde kendini gösterir. Kıyas yasağı bu alanda daha açık bir anlam kazanır¹⁴⁴.

Vergi ceza hukuku, genel ceza hukukunun özel bir bölümü olarak nitelendirilmektedir. Vergi Usul Kanunu'nda ve diğer vergi kanunlarında özel olarak düzenlenmeyen konularda, Türk Ceza Kanunu'nun konuya ilişkin hükümlerini uygulamak gerekir. Türk Ceza Kanunu'nun konuya ilişkin hükümlerin

¹⁴¹ DEMİRBAŞ AKSÜT. B.(2010) Vergi Yargılaması Hukukunun Anayasal Temelleri. DÜHFD.12(Özel Sayı),s.257-312, s.260-261

¹⁴² Kanun Numarası: 213, RG. Tarih: 10/1/1961, RG. No: 1073-1075

¹⁴³ Karakoç. Y. (2007). Genel Vergi Hukuku (4. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları, s. 450

¹⁴⁴ Öncel. M. Kumrulu .A. Çağan N. (2007). Vergi Hukuku (14. Baskı). Ankara: Turhan Kitapevi, s.209

uygulanabilmesi için, vergi ceza hukuku hükümlerinin yer aldığı vergi kanunlarında konuya ilişkin açık bir yollamanın bulunması gerekmez. Ancak, vergi kanunlarında konuya ilişkin açık düzenlemeler varsa, onların öncelikle uygulanması gerekir¹⁴⁵. Vergi suç ve cezalarını içeren bu düzenlemeler vergi ceza hukukunu oluşturur. Ancak, vergi suç ve cezalarına ilişkin kuralların, ceza kanunlarından ayrı ve özel kanunlarda yer alması, vergi ceza hukukunun bağımsız olup olmadığı sorusunu ortaya çıkarmıştır. Diğer bir deyişle, vergi suç ve cezalarını genel ceza hukuku dışında ayrı vergi ceza hukuku kurallarına göre mi incelenmelidir? Vergi suçlarının özelliklerini belirten bazı Alman ve İtalyan vergi hukukçuları bunu desteklemektedirler. Onlara göre her şeyden önce, vergi suçları, adi suçlar yapısında değildir. Çünkü bireylerin, vergi egemenliğinin zorunlu kurallarına karşı kendilerini korumaları, kendi doğal hak hürriyetlerinin bir gerekçesi sayılmalıdır. Öte yandan vergi suçu olaylarını kesinlikle belirtmek ve sorumlulukları ölçmek zordur. Kaldı ki, hukuk dallarında bağımsızlık, bir hukuk dalının kendine özgü olayları ve bunları düzenleyen kurallar olması anlamına gelir. Vergi ceza hukukunun bu koşullara uygun düştüğünün söylemek yanlış olmaz¹⁴⁶

Peki, aynı fiilin hem vergi mahkemelerinde hem de ceza mahkemelerinde yargılandığı durumlar neler olabilir? Böyle bir durum ile karşılaştığında mahkemeler nasıl bir yol izlemelidir.

Yukarıda bahsedildiği üzere, Vergi Usul Kanununda, vergi suç ve cezaları düzenlenmiştir. Vergi Usul Kanununun 367. maddesi bu konuda vergi müfettişlerine, cumhuriyet savcılığına şikayet yükümlülüğü vermektedir. Yine aynı maddeye göre bu konudaki vergi makam ve mercileri ile ceza muhakemesinde verilen kararların birbirlerini etkileyemeyeceğinden bahsedilir. Bu düzenlemeler açısından bahsedilen madde bizim için önemlidir. Zira, hem cumhuriyet savcısına şikayet ile yargılama makamlarını harekete geçirmek yükümlülüğünü bir mercie vermek hem de verilen karar ile bağlı kılmamak çelişki olarak nitelendirilebilir¹⁴⁷.

¹⁴⁵ Karakoç. 2007, s. 451

¹⁴⁶ Erginay. A. (1988) Vergi Hukuku İlkeler–Vergi Tekniği Türk Vergi Sistemi (13. Baskı). Ankara : Turhan

¹⁴⁷ VUK Bazı kaçakçılık suçlarının cezalandırılmasında usul başlıklı 367. Maddesine göre; “Yaptıkları inceleme sırasında 359 uncu maddede yazılı suçların işlendiğini tespit eden Vergi Müfettişleri ve Vergi Müfettiş Yardımcıları tarafından ilgili rapor değerlendirme komisyonunun mütalaasıyla doğrudan doğruya ve vergi incelemesine yetkili olan diğer memurlar tarafından ilgili rapor değerlendirme komisyonunun

367. maddenin “*Ceza mahkemesi kararları, bu Kanunun dördüncü kitabının ikinci kısmında yazılı vergi cezalarını uygulayacak makam ve mercilerin işlem ve kararlarına etkili olmadığı gibi, bu makam ve mercilerce verilecek kararlar da ceza hâkimini bağlamaz*” hükmünü içeren dördüncü fıkrası uygulamada ne kadar pratik olabilir? Söz konusu madde 5728 Sayılı Kanunun 280. Maddesi ile değiştirilmiştir. Madde gerekçesinde,” 213 Sayılı Kanunun 367. Maddesinde değişiklik yapılmasını öngören, (h) bendinde, maddedeki bazı ibarelerde vergi idarelerinin teşkilat yapısı göz önünde bulundurularak değişiklik yapılmıştır; bazı kavramlar 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun kullandığı kavramlarla uyumlu kılınmıştır. Keza, maddenin son fıkrasının ifadesi “ ceza muhakemesi kararları, bu Kanunun dördüncü kitabının ikinci kısmında yazılı vergi cezalarını uygulayacak makam ve mercilerin işlem ve kararlarına etkili olmadığı gibi, bu makam ve mercilerin işlem ve kararlarına etkili olmadığı gibi, bu makam ve mercilerce verilecek kararlar da ceza hakimini bağlamaz” olarak değiştirilmiştir. Buna göre, açılmış olan bir kamu davasında, örneğin belgede sahtecilik suçunun manevi unsurunun oluşmadığı gerekçesiyle sanıklar hakkında beraat kararı verilmiş olabilir. Ancak, bu belgelerin düzenlenmesi suretiyle bir vergi ziyasına sebebiyet verilmiş olabilir. Belgede sahtecilik suçunun manevi unsurunun oluşmadığı gerekçesiyle beraat kararının verilmiş olmasına rağmen, vergi ziyasına sebebiyet verilmiş olması dolayısıyla idari para cezası olarak verilebilmelidir. Keza, Maliye Bakanlığı ile arasında anlaşma bulunmayan kişiler, tarafından basılan örneklerin kullanılması suretiyle fatura düzenlenmiş olması dolayısıyla idari para cezası olarak vergi cezası verilebilmelidir. Keza, Maliye Bakanlığı ile arasında anlaşma bulunmayan kişiler tarafından basılan örneklerin kullanılması suretiyle fatura düzenlenmiş olması dolayısıyla kişi hakkında cezaya hükmedilmiş olabilir. Ancak düzenlenen fatura gerçek bir ticari ilişkiyi yansıtmış ve dolayısıyla, bir vergi ziyasına sebebiyet verilmemiş olabilir. Bu nedenle 359’uncu maddenin (c) bendindeki suç oluştuğu gerekçesiyle mahkumiyete rağmen, şayet bu örnekler kullanılmak suretiyle fatura düzenlenmiş olması dolayısıyla vergi ziyayı doğmamışsa idari para cezası olarak

---

mütalaasıyla vergi dairesi başkanlığı veya defterdarlık tarafından keyfiyetin Cumhuriyet başsavcılığına bildirilmesi mecburidir. 359 uncu maddede yazılı suçların işlendiğine sair suretlerle ittila hasıl eden Cumhuriyet başsavcılığı hemen ilgili vergi dairesini haberdar ederek inceleme yapılmasını talep eder. Kamu davasının açılması, inceleme neticesinin Cumhuriyet başsavcılığına bildirilmesine talik olunur. 359 uncu maddede yazılı suçlardan dolayı cezaya hükmedilmesi, vergi ziyayı cezası veya usulsüzlük cezalarının ayrıca uygulanmasına engel teşkil etmez. Ceza mahkemesi kararları, bu Kanunun dördüncü kitabının ikinci kısmında yazılı vergi cezalarını uygulayacak makam ve mercilerin işlem ve kararlarına etkili olmadığı gibi, bu makam ve mercilerce verilecek kararlar da ceza hâkimini bağlamaz.

vergi cezası verilemez. Ancak , vurgulamak gerekir ki, bu kural mutlak değildir. Bir ticari ilişkide, tutulan defter ve kayıtların gerçek bir ticari ilişkiyi yansıttığı ve içerikleri bakımından doğru olduğu gerekçesiyle beraat karar vermiş olan ceza mahkemesinin kesinleşmiş hükmü, bu belgelere konu ticari ilişkiler dolayısıyla vergi ziyanına sebebiyet verildiği gerekçesiyle idari para cezası olarak vergi ceza verilmesine engel teşkil eder. Hatta maddi gerçeği araştıran ceza mahkemesinin bu bağlamdaki hükmün, sadece vergi mevzuatı uygulayıcıları tarafından değil, vergi mahkemeleri tarafından da göz önünde bulundurulması gerekir¹⁴⁸” diyerek ile tıpkı Borçlar Kanununun 74. Maddesi gibi düşündüğünü kanun koyucu belirtmiştir.

Borçlar Kanunu 74. Maddesi de “Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir. Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz” denilmek suretiyle, ceza mahkemesi ile hukuk mahkemesi arasında benzer konularda verilen¹⁴⁹ kararların birbirlerini bağlamayacağından bahseder. Ancak, 5728 sayılı kanunun 280. Madde gerekçesinin kısmına baktığımızda aslında, bu “ bağlamazlık” kuranın mutlak olarak kabul edilmediğini, defter ve kayıtların sahte olmadığı ile ilgili ceza mahkemesi hükmünün vergi mahkemelerini bağlayacağından bahseder.

Öte yandan, Vergi Usul Kanununun 344. Maddesi 2. Fıkrası gereği, üç kat ceza kesme konusunda 359. Maddeye atıfta bulunması nedeniyle, üç kat ceza içeren tarhiyatlarda vergi mahkemesinin ceza mahkemesi kararını beklemesi gerektiği ifade edilmektedir. Ancak bu sonuca açık bir hüküm dolayısıyla değil, yorum yoluyla ulaşılmaktadır. Bu nedenle, Baykara’ya göre, bir uzmanlık mahkemesi olan vergi mahkemesinin ceza mahkemesi kararını bekleyemeyecektir¹⁵⁰.

¹⁴⁸ Baykara. B. (2008). Ceza Mahkemesi ve Vergi Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi. Vergi Dünyası Dergisi.

¹⁴⁹ Söz konusu fıkraya göre “ ... Vergi ziyanına 359 uncu maddede yazılı fiillerle sebebiyet verilmesi halinde bu ceza üç kat, bu fiillere iştirak edenlere ise bir kat olarak uygulanır.

¹⁵⁰ Baykara. 2008. S. 5

Hemen belirtmek gerekir ki, mevzuatta inceleme konusu sorunla doğrudan ilgili bir düzenleme, ne vergi yargılama hukukuna ilişkin kuralları içeren İdari Yargılama Usulü Kanunu ne de Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu'nda yer almaktadır. İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda hüküm bulunmayan belli konularda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili hükümlerinin uygulanacağını öngören İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun 31. maddesi de soruna yönelik bir çözüm içermemektedir. Bu bağlamda vergi uyuşmazlıkları ile ilgili olarak Vergi Usul Kanununun uygulanacağını hükme bağlayan İdari Yargılama Usulü Kanununun 31'inci maddesinin ikinci bendindeki göndermeden hareketle, Vergi Usul Kanunu'nun 367'inci maddesinin ikinci bendindeki göndermeden hareketle, Vergi Usul Kanununun yukarıda bahsedilen 367. Maddesinin son fıkrasının konuyla dolaylı bir bağlantısının olduğu düşünülebilir¹⁵¹.

Akkaya'ya göre; Vergi Usul Kanunu'nun 367'inci maddesinin son fıkrası, ceza mahkemeleri ile vergi mahkemeleri kararları arasındaki etkileşimle ilgili olmayıp, ceza mahkemeleri ile vergi idaresi arasındaki ilişkileri düzenlemektedir. Hükümdeki "Vergi cezalarını uygulayacak makam ve merciler " ibaresindeki uygulama terimi de bu saptamayı teyit etmektedir. Aksini kabul yasa koyucunun vergi mahkemeleri kurulmadan, bu mahkemelerle ceza mahkemeleri kararları arasındaki etkileşimi öngördüğü ve düzenleme getirdiği sonucuna varılmasını gerektirir. Bilindiği üzere vergi mahkemeleri 1982 yılında 2576 sayılı yasayla kurulmadan önce, vergi uyuşmazlıklarının çözümünde ilk dereceyi vergi itiraz komisyonları, ikinci dereceyi vergiler temyiz komisyonu oluşturuyordu. Yargı organı olmadıkları kabul edilen bu komisyonlar ile ceza mahkemeleri arasında inceleme konusu sorunun çıkması da mümkün değildi¹⁵². Nitekim Yargıtay bu hususu 1971 tarihli bir kararında "Temyiz layihasına eklenen vergi temyiz komisyonu kararı kesinleşmemiştir kesinleşmiş olsa dahi mahkemeleri bağlayıcı nitelikteki kararlardan değildir." biçiminde ifade etmiştir¹⁵³.

¹⁵¹ Akkaya. M. (2000). Vergi Mahkemesi ve Ceza Mahkemesi kararlarını Etkileşimi Üzerine Bir İnceleme. AÜHFD . 49(1-2), s. 85-96

¹⁵² Akkaya, 2000, s.89-90

¹⁵³ Y.7. CD. 5.5.1971, E.6155K. 5890 (YKD. 1971, S. 2. s. 84-85).Aktaran: Akkaya.2000, s.90

Ceza mahkemesi vergi yargısına başvurulduğundan haberdar olmaz veya haberdar olmasına rağmen vergi mahkemesinin kararını beklemez ise ne olacaktır? Bu durumda aşağıdaki olasılıklar düşünülebilir¹⁵⁴.

- Ceza mahkemesinde yargılanan vergi suçu nedeniyle, mali nitelikli vergi cezası da kesilmesine rağmen vergi yargısına gidilmemiş ise, etkileşimi araştırılabilecek iki farklı yargısal karar mevcut olamayacağından irdelenmesi gereken bir sorun da çıkmayacaktır.

- Ceza mahkemesinde yargılanan vergi suçu nedeniyle mahkumiyet kararı verilmiş, idarece tesis edilen vergi cezasına karşı vergi mahkemesinde açılan davada da mali nitelikli ceza kesmeye ilişkin işlem hukuka uygun bulunmuş ise, çelişen mahkeme kararları söz konusu olmayacağından çözümü gereken bir sorun yoktur.

- Vergi mahkemesi vergi idaresinin mali nitelikli cezaya ilişkin işlemini hukuka aykırı bularak iptal edebilir. Ceza mahkemesi aynı fiil nedeniyle mahkumiyet kararı vermiş ve hüküm kesinleşmişse vergi mahkemesi kararının (CUMK. m. 327/5) " **yeni delil**" olarak değerlendirilip muhakemenin yenilenmesi yoluna gitmek mümkündür

Yargıtayın 1998 tarihli bir kararı şu şekildedir; "suça konu faturaların gerçek mal satışına dayanıp dayanmadığı mal ve para hareketleri de dikkate alınarak bilirkişi aracılığıyla tespit ettirilmeden, ceza davasında her türlü delille araştırma görev ve sorumluluğu bulunan hâkimi bağlamayan ve kısmen de itirazın reddine ilişkin bulunan vergi mahkemesi kararına dayanarak, vergi kaçırma kastı olmadığından bahisle ve eksik soruşturmayla beraat hükmü verilmesi..."denilerek yerel mahkemenin kararı bozulmuştur. Ancak burada görüldüğü gibi yerel mahkeme kararının bozulma nedeni esasında, delillerin ceza mahkemesince serbestçe değerlendirilmesi gerektiği noktasındadır. Her ne kadar vergi mahkemesi tarafından verilecek kararlar ceza yargıcını bağlamayacaksa da, konusunda uzman olan vergi mahkemelerinin, vergi kaçakçılığı konusundaki nitelendirmeleri ve vergi zıyaı konusundaki kararlarını ceza mahkemesinin nazara

---

¹⁵⁴ Akkaya, 2000, s.89-95

alması gerekir. Vergi mahkemesi kararlarının ceza mahkemesini bağlamaması demek, verilecek kararların hiçbir şekilde ceza mahkemesi tarafından nazara alınmayacağı demek değildir. Şüphesiz bu hâl, ceza mahkemelerinden çıkacak kararların isabet oranını arttıracaktır. Nitekim Yargıtayın bir kararı da bu doğrultudadır; “sanığın 1982 takvim yılına ilişkin cezalı tarihyata vergi mahkemesi nezdinde dava açtığı ve bu davanın halen kesinleşmediği anlaşıldığından, anılan dava sonucu bekletici ön mesele yapılarak, vergi ziyaının kesinlikle oluşup oluşmadığı konusunda verilecek karar sonucuna göre ...”¹⁵⁵ Görüldüğü gibi Yargıtay bu kararında serbest delil taktirinin dışında, bir bilirkişi incelemesini gerektiren ve bu konuda vergi mahkemesi kararının daha isabetli olacağı yönünde karar vermiştir.

2.3.2. İdare Mahkemeleri Kararları ile Ceza Mahkemeleri Kararlarının Birbirlerine Etkileri

Ceza Hukuku ile İdare hukukunun ve dolayısıyla idari yargılama usul hukukunun ortak noktalarından en önemlisi memur disiplin hukukudur. Aslında disiplin hukukunun esaslarından birisi de “ kamu görevlilerine karşı yürütülen disiplin soruşturmalarının bağımsızlığı”dır. Memurun işlediği disiplin fiili mutlaka cezai kovuşturmayı gerektirmediği gibi memur hakkında uygulanan her cezai kovuşturma da disiplin soruşturmasını gerektirmeyebilir yani ceza kovuşturmasının konusu disiplin soruşturması ya da disiplin soruşturmasının konusu ceza kovuşturması ile ilgisiz olabilir. Devlet Memurları Kanunu’nda (DMK md 125/7) disiplin soruşturmasının ceza kovuşturmasından bağımsız olduğu açıkça vurgulanmış ve memurun Ceza Kanunu’na göre, mahkum olması veya olmamasının ayrıca disiplin yaptırımının uygulanmasına engel olamayacağı belirtilmesine rağmen (DMK 131/2) özellikle iki noktada her iki soruşturma arasındaki ilişki kendini hissettirmektedir. İlki, memurun kurum ve görevi dışında işlediği suçlara dayalı olarak açılan disiplin soruşturmalarında ceza mahkemesi kararlarının önemi ve etkisi diğeri ise her iki soruşturmanın da konusunu oluşturan fiilin ortak olmasıdır¹⁵⁶¹⁵⁷.

¹⁵⁵ Çavuş. A.(2000) Vergi Usul Kanununun 367’inci Maddesinde Düzenlenen Vergi Kaçakçılığı Suçunda Kovuşturma Şartı Ve Vergi İdaresi Ve Vergi Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi . Adalet Dergisi.Sayı 5

¹⁵⁶ Sancakdar. O. (2012). Memur Hukuku(4 Baskı).Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 273

¹⁵⁷ Yukarıdaki paragrafta bahsi geçen maddeler şu şekildedir: DMK 125/7 : “ ... Yukarıda yazılı disiplin kovuşturmasının yapılmış olması, fiilin genel hükümler kapsamına girmesi halinde, sanık hakkında ayrıca ceza kovuşturması açılmasına engel teşkil etmez...” DMK 131/ 2 “...Memurun ceza kanununa göre mahkum olması veya olmaması halleri, ayrıca disiplin cezasının uygulanmasına engel olamaz

Memur, ifasını yerine getirdiği bir görevi ifa sırasında ve bu görevden mütevellit bir usulsüzlük yapabilir kanunu kasıtlı veya kasıtsız yanlış uygulayabilir. Bu takdirde, yapılan muamele idareye karşı yapılmış olduğu için bu muamelede suç olup olmadığının ve kovuşturmaya gerek olup olmadığı durumlarının tayini de idarece olmalıdır. İdarenin bu takdiri, ve olayda suç bulunup bulunmadığının tayini idare için bir teminattır¹⁵⁸. Disiplin cezaları da bu fikirden doğmuştur. Devlet Memurları Kanunu'nda yer alan, disiplin suç ve cezaların baktığımızda, bunlardan bazılarının Türk Ceza Kanunu açısından aynı zamanda suç teşkil ettiğini görmekteyiz. Dolayısıyla bazı durumlarda hem disiplin soruşturması hem de ceza kovuşturmasının aynı anda yürümesi ve hatta bazen çakışması söz konusu olmaktadır.

Danıştay'ın bir kararında da ifade edildiği gibi, adli yargının kovuşturma yapılmasına yer olmadığına dair kararı, disiplin cezası verilmesine engel değildir . Tersinden giderek, suçlunun daha önce aynı olaydan sorgulanmış olması, disiplin cezasının haklılığını göstermeyecektir. Bazı durumlarda adli soruşturmanın sonucunun beklenmesi adil ve isabetli bir disiplin kararı verilmesini sağlayacağından soruşturmanın sonucunun beklenmesi faydalı olabilir. İdarenin, disiplin soruşturmasını yargılama sonucuna kadar erteleyebilmesini engelleyen bir düzenleme bulunmadığından, bu tür bir erteleme, disiplin cezasının sağlığı için de faydalı olacaktır. İdari soruşturmayı yürüten kişi ile hakimin delilleri takdiri arasında farklılıklar bulunduğundan yargılama sonucunda disiplin cezası verilmesini gerektirmeyen bir suçla mahkum olması ihtimali vardır. Ancak bu arada disiplin cezası uygulanmış olacağından giderilmesi güç sonuçlar doğurabilir . Bu durumda, disiplin cezasının iptal edilebilmesi kuvvetli bir ihtimaldir. Hatta bunun da ötesinde, aşağıda inceleneceği üzere, ilgilinin aklanması da söz konusu olabilir. Bunun anlamı, yargılamanın sonuçlanması beklenilmeden verilen kararın, kişinin ve çoğu kez ailesinin mağduriyetine varan, gerçekte telafisi oldukça güç zararlar ortaya çıkarabilmesi ve bunun sonucunda idari sorumluluk esaslarıncı tazminat ödenmesidir. Bu nedenle, kamu hizmetinin görülmesinde ciddi bir aksaklık oluşturmadığı sürece, yargılamanın sonucunu beklemek daha isabetli olacaktır¹⁵⁹.

---

¹⁵⁸ Aral. K. Memurların Vazifelerinden Doğan Suçlarından Dolayı Kovuşturma ve Yargılamaları Usulü Ve Buna Ait Yeni Esaslar İle İdarenin Aldığı Yanlış Muamele Ve Kararların Tashih Ve İptal Yolları Hakkında Notlar(1949). İdare Dergisi. S.1. 106-115, s. 106

¹⁵⁹ Oğurlu, Y. (2003). Ceza Mahkemesi Kararının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorununu “Ne Bis İn İdem Kuralı”. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,52(2), 101-124., s.113

İtalyan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda aynı zamanda disiplin soruşturmasını gerektiren fiilden dolayı adli kovuşturmaya başlanmışsa disiplin kovuşturmasının durdurulması ve adli kovuşturma sonucunun beklenmesi zorunludur¹⁶⁰.

Türk Hukukunda ise kural olarak, ceza hakiminin vereceği kararı disiplin makamları beklemek zorunda değildir. Ancak uygulamada çeşitli durumlara karşı farklı uygulamalar söz konusu olmaktadır. Her ne kadar, yasal düzenlemeler yarı düzenlerini tamamen ayırıp bağımsızlaştırırsa da, özellikle belli konularda yargılama makamlarınca verilen kararların diğer makamları etkileyeceği açıktır.

Danıştay bir kararında, "Disiplin hukuku ile ceza hukukunun; soruşturma ve yargılama usulü, verilen cezanın niteliği ve bu cezanın doğurduğu sonuçlar ve etkiler ile ceza ve suçların tanımı ve konuluş amaçları yönlerinden birbirinden farklı özellikler taşıdığına kuşku yoktur. Ancak disiplin cezası ile yaptırıma bağlanan suç aynı zamanda ceza hukuku yönünden de yargılama konusu olmuşsa ceza mahkemelerinin verecekleri kesin kararların, disiplin hukukunda göz önünde bulundurulacak veri ve bilgiler arasında yer alacağı kuşkusuzdur. Bu durumda, kamu malını özel şirket ve laboratuvara yollamak suretiyle kişisel menfaat temin etmek suçu yüklenerek davacı hakkında açılan ceza davasının sonucu beklenilmeden, bu konudaki adli yargı kararı irdelenmeden verilen karar eksik inceleme ürünü olmaktadır¹⁶¹".

Hiç kuşkusuz, maddi gerçeği arayan Ceza Yargılamasında, kişinin suçu işlediği sabit olup mahkumiyet kararı verilmiş ise veya kişinin suçu işlemediğine mahkeme kesin kanaat getirmiş ve sanığın beraatine karar vermiş ise bu kararlar disiplin makamlarını da bağlayacaktır. Ancak, hukuka uygunluk sebeplerinin varlığı, af gibi sebeplerle verilen beraat kararlarının disiplin makamlarını bağlayıcı etkisi bulunmamaktadır. Nitekim Danıştay'da bir kararında bu görüşü benimsemiştir. Karara göre," Davacı tarafından, Devlet memurluğundan çıkarma cezası ile cezalandırılmasına dayanak olan "irtikap" suçundan adli yargıda yapılan

¹⁶⁰ Sancakdar, 2012, s. 275

¹⁶¹ Danıştay 8.D.26.01.2005. E. 2004/3157. K. 2005/238 Aktaran: B. Nihat. K. Mahmut.(2013). Yargı Kararları Işığında Ceza Soruşturması Ve Kovuşturmasının Aynı Fiilden Dolayı Yapılan Futbol Disiplin Yargılamasına Etkisi. Legal Hukuk Dergisi.120, s. 7-21,12

yargılaması sonucunda suçun unsurları oluşmadığı gerekçesiyle beraatine karar verildiğinden bahisle 5525 sayılı Kanun hükümleri uyarınca af kapsamında bulunduğu öne sürülmüş ise de, davacının üzerine atılı fiilin şeref ve haysiyet kırıcı nitelikte olduğu, bu nedenle, 5525 sayılı Kanunun. maddesinde yer alan istisna suçlar arasında sayıldığından, Devlet memurluğundan çıkarılması cezasının af kapsamında bulunmadığı, ceza mahkemesinden verilen beraat kararının da bu gerçeği değiştirmedeği açıktır.

Bu nedenle, İdare Mahkemesince, davacının SSK Personel Yönetmeliğinin 124/E-g maddesi uyarınca Devlet memurluğundan çıkarma cezası ile cezalandırılmasına ilişkin SSK Başkanlığı Yüksek Disiplin Kurulunun 21.09.2001 günlü işlemiyle ilgili soruşturma raporu ve ekleri getirtildikten sonra davacının üzerine atılı fiillerinin gerçekleşip gerçekleşmediği yönlerinden inceleme yapılmak suretiyle davacının disiplin cezasının dosyasından çıkartılıp çıkartılmayacağı hususunda bir karar verilmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Bu durumda, yukarıda belirtilen hususlar açıklığa kavuşturulduktan sonra bir karar verilmesi gerekirken, davacının salt ceza mahkemesinde beraat ettiği gerekçesiyle eksik inceleme sonucunda dava konusu işlemin iptali yolunda verilen İdare Mahkemesi kararında hukuki isabet bulunmamaktadır¹⁶².

Danıştay yine başka bir kararında, delil yetersizliğinden ceza mahkemesinde beraat eden bir memur ile ilgili olarak bu kararın, disiplin soruşturmasını etkilemeyeceği yönünde karar vermiştir. Karara göre; “Davacı hakkında cezaevine yasak eşya sokmak ve rüşvet almak suçundan açılan dava sonucunda yapılan ceza yargılamasında davacının eylemi sabit görülerek 18 yıl hapis cezası ile cezalandırıldığı, bu kararın temyiz edilmesi üzerine Yargıtay 10.Ceza Dairesinin 02.07.2009 tarih ve E:2009/6650, K:2009/12996 sayılı kararıyla, davacının bu fiilleri işlediğine dair yeterli, her türlü şüpheden uzak, somut ve kesin kanıt bulunmadığı ve beraatine karar verilmesi gerektiği gerekçesiyle kararın bozulduğu, yeniden yapılan yargılama sonucunda, Afyonkarahisar 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 10.11.2009 tarih ve E:2009/230,

¹⁶² Danıştay 12. D. T. 19.2.2013 E. 2010/5768 K. 2013/661 (Kazancı- İctihat Bilişim Bilgi Bankası)

K:2009/264 sayılı **kararıyla**, yüklenen suçun sanık tarafından işlendiğinin sabit olmadığı gerekçesiyle davacının beraatine karar verilmiştir.

Davacı **cezaevine** yasak eşya sokmak ve rüşvet almak suçundan yapılan **ceza yargılaması**nda beraat etmiş ise de, **ceza** mahkemesince delillerin takdiri ve suçun niteliği yönünden yapılan değerlendirmede uyulacak ilke ve kurallar, **disiplin** hukuku açısından uygulanan kurallardan farklı olup, aynı suç ile ilgili olarak **verilen** beraat **kararının** **disiplin cezası** uygulanmasına engel oluşturmayacağı açıktır¹⁶³.

2.4.Hukuk Mahkemesi Kararları İle Ceza Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi

Kural olarak, her yargı düzeninin konuları farklı olduğu için, verilen kararlar birbirini etkilememektedir. Ancak çalışmamızın konusunu teşkil eden konular genellikle birden fazla yargı düzenlerini ilgilendiren hususlar ile ilgilidir. Hukuk Muhakemesi ile Ceza Muhakemesi arasında bu konudaki en tipik örnek haksız fiillerdir. Zira bilindiği üzere bir fiil hem hukuk muhakemesi anlamında haksız fiil, hem de Ceza Muhakemesi bağlamında suç teşkil edebilir. Böyle bir durumda, aynı fiil hem hukuk yargılamasına hem de ceza yargılamasına tabi olacaktır. Böyle bir durumda, her iki yargılama usulünde somut olay ilişkin farklı sonuçlar ortaya çıkması, yargıya olan güveni sarsacaktır. Aslında burada gerçek güçlük, ceza hukuku ve medeni hukuk alanında değişik usul hüküm ve kurallarına sıkı sıkıya bağımlı olarak incelenip, ayrı maddi hukuk kurallarına göre değerlendirilmiş olmasından doğmaktadır¹⁶⁴.

Ceza hukuku ile özel hukukun hukuka aykırılık anlayışı farklı olduğundan, her suç teşkil eden hukuka aykırı fiil aynı zamanda özel hukukta haksız fiil teşkil etmez. Bu nedenle hukuka aykırı fiilleri doğurdukları hukuki ve cezai mesuliyete göre, üçlü bir tasnife tabi tutabiliriz;

¹⁶³ Danıştay 12. D. T. 16.5.2013 E. 2010/1494 K. 2013/4059 (Kazancı İçtihat Bilişim Bilgi Bankası)

¹⁶⁴ Arslan.İ.(1980) Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi (I) Yargıtay Dergisi 6 (1-2), 157-177, s. 158

- 1- Haksız fiil teşkil edip, suç teşkil etmeyen fiiller
- 2- Suç teşkil ettikleri halde haksız fiil sayılmayan hukuka aykırı fiiller.

Burada genelde zarar unsuru oluşmadığı için haksız fiil niteliği bulunmaz.

- 3- Fiilin, hem medeni hukuka göre haksız fiil hem de ceza hukukuna göre suç teşkil etmesi. Hukuka aykırı fiillerin çoğunluğu bu grupta teşkil eder¹⁶⁵.

Ceza yargılamasında ve medeni usul hukukunda, vakıaların teminine ilişkin farklı ilkelerin geçerli olması; ceza yargılamasında maddi gerçekliğe ulaşmak amaçlanırken, medeni usul hukukunda şekli gerçeklikle yetinildiği şeklinde anlaşılmamalıdır. Her iki yargılamada da maddi gerçekliğe ulaşmak amaçlanır. Özellikle haksız fiile ilişkin bir tazminat davasında vakıalara ilişkin delillerin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 1240. Maddesi¹⁶⁶ gereğince, kural olarak, hakim tarafından serbestçe değerlendirileceği düşünüldüğünde, ceza mahkemesi ve hukuk mahkemesi tarafından verilen çelişkili kararların ortaya çıkması ihtimalinin düşük olduğunu söylemek mümkündür¹⁶⁷.

Kural olarak kabul edilen, ceza mahkemesinin vermiş olduğu kararlar hukuk hakiminin bağlı olmamasıdır. Bu konuda Borçlar Kanunu'nda yasal bir düzenleme mevcuttur. Borçlar Kanunu'nun 74'üncü maddesine göre, "Hâkim, zarar verenin kusurunun olup olmadığı, ayırt etme gücünün bulunup bulunmadığı hakkında karar verirken, ceza hukukunun sorumlulukla ilgili hükümleriyle bağlı olmadığı gibi, ceza hâkimi tarafından verilen beraat kararıyla da bağlı değildir. Aynı şekilde, ceza hâkiminin kusurun değerlendirilmesine ve zararın belirlenmesine ilişkin kararı da, hukuk hâkimini bağlamaz." Hükümde, ceza mahkemesi kararlarının hukuk mahkemesi kararına etkisi sorunu, haksız fiilin tüm unsurları bakımından ele alınmamaktadır. Maddede yalnızca, haksız fiilin unsurlarından kusur ve zarar açısından bir düzenleme mevcuttur. Haksız fiilin, diğer unsurlarından fiil, hukuka aykırılık ve illiyet bağına ilişkin maddede herhangi bir düzenleme yer

¹⁶⁵ Kılıçoğlu (1973) A. Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk Arasındaki İlişki Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 29, S. 3-4., s. 185-202

¹⁶⁶ 6100 Sayılı Yeni HMK'da aynı hüküm 198'inci maddede düzenlenmiştir: "Kanuni istisnalar dışında hâkim delilleri serbestçe değerlendirir".Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku İle Medeni Hukuk İlişkisi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 29, S. 3-4., s. 185-202

¹⁶⁶ 6100 Sayılı Yeni HMK'da aynı hüküm 198'inci maddede düzenlenmiştir: "Kanuni istisnalar dışında hâkim delilleri serbestçe değerlendirir".

¹⁶⁷ Dişel. B. (2009). Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması . DÜHFD. 11(Özel Sayı), s. 183-224,189.

almamaktadır. Örneğin fiil ile ilgili olarak, ceza mahkemesinin kesinleşmiş mahkumiyet kararında suç teşkil eden fiilin sanık tarafından işlendiğine tam olarak kanaat getirip mahkumiyet kararı vermişse, hukuk hakimi haksız fiilden kaynaklanan tazminat davasında fiilin gerçekleşmediğine hükmedemeyecektir. Yargıtay, bu konudaki kararlarında, ceza mahkemesinin mahkumiyet kararının maddi olgular yönünden hukuk mahkemesini bağlayacağını kabul etmektedir¹⁶⁸. Aynı durum aslında beraat kararı için de geçerlidir. Yukarıda da zikredildiği üzere, hukuk hakimi, Ceza mahkemesi tarafından verilen beraat kararı ile bağlı değildir ancak, ceza mahkemesinin beraat kararının maddi vakıaları tespit eden bölümü, hukuk hakimini bağlar; yani beraat kararının maddi vakıaları tespit eden bölümü hukuk hakimini bağlar. Ancak bu kaniya, diğer hükümler için varmak güçtür. Zira, hukuk hakimi, failin kusurlu olup olmadığını tayin ederken ceza hukukunun kurallarıyla bağlı olmaksızın medeni hukukun kendisine özgü kusur anlayış, yöntem ve kurallarıyla hareket etme serbestisine sahiptir. Halbuki ceza hakimi, cezai sorumluluğun olup olmadığını, o eylemin ceza kanununda yazılı suçlardan sayılıp sayılmadığını aramak zorundadır. Hukuk hakimi önüne gelen bir olayda, bu olay daha önce ceza mahkemesine gitmiş olsa dahi, eylemin yapılmasında failin kastının bulunup bulunmadığını araştırmayacaktır. Kastın varlığı hukuk hakimini ilgilendirmeyecektir¹⁶⁹.

Başka bir deyişle, ceza hakiminin kararının hukuk hakimini açıklanan biçimde bağlamayacağı yasal bir esas olmakla birlikte, yerleşmiş Yargıtay içtihatları gereğince ceza ilamının maddi vakıaları tespit eden kısmı hukuk hakimini bağlar. Bu esas mahkeme kararlarına saygı düşüncesinin doğal bir sonucudur. Bir maddi vakıanın ceza mahkemesinde sabit sayılmaması ve aksi durumun kamuoyunda doğuracağı sonuçlar da az önce açıklanan ilkenin benimsenmesini gerektirir¹⁷⁰.

Kuru'ya göre ise, Haksız fiilden doğan bir tazminat davasının kabulüne veya reddine ilişkin (kesinleşmiş) hukuk mahkemesi kararı, aynı haksız (müessir) fiil nedeniyle (aynı davalıya karşı) açılan ceza davasında istenen şahsî hak (tazminat;

---

¹⁶⁸ Dişel. 2009, s. 192

¹⁶⁹ Arslan.İ.(1980) Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi (II) Yargıtay Dergisi 6 (3), 295-323, s. 322

¹⁷⁰ Kuru. B. (1992). Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesinde Etkisi. Hukuki Mütalaalar (1. Baskı) İstanbul: Adalet Yayınevi, s. 536

için kesin hüküm teşkil eder. Çünkü, hukuk mahkemesindeki tazminat davası ile ceza davasının tazminata ilişkin bölümünün, tarafları, konusu ve dava sebepleri aynıdır¹⁷¹ Ancak Yargıtay Genel Kuruluna göre, mahkumiyet kararının hukuk hakimini bağlaması, kesin hüküm ilkesine dayanmamaktadır.

2.5. Anayasa Mahkemesinin Yorumlu Red Kararlarının Diğer Yargı Düzenlerine Etkisi

Anayasanın 153. Maddesinin son fıkrasına göre, Anayasa Mahkemesi kararları yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar¹⁷². Maddenin ilk fıkrası da Anayasa Mahkemesi Kararlarının kesin olduğundan bahseder. Anayasa mahkemesi kararlarının kesinliğinden kast edilen, bu kararlara karşı, temyiz, karar düzeltme, yargılamanın yenilenmesi, yazılı emir, itiraz gibi usul hukukuna ilişkin genel kanun yollarının açık olmamasıdır. Kısacası Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı başvurulabilecek hukuki bir enstrüman, bir mahkeme ya da makam mevcut değildir¹⁷³.

Anayasa mahkemesi, Anayasanın 153. Maddesinin son fıkrasındaki “Anayasa Mahkemesi kararları... yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar” hükmünden hareketle kararlarının gerekçelerinin de bağlayıcılığını savunmuştur. Söz konusu karara göre, “Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasında, Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organları ile yönetim makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlayacağı öngörülmüştür. Bu kural gereğince, Yasama Organı, yapacağı

¹⁷¹ Kuru. B. (2001)

¹⁷² Anayasa md. 153 tam metni şu şekildedir: “Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar.

¹⁷³ Hekimoğlu. M.M. (2004). Türk Alman Hukuku Işığında Türk Anayasa Yargısının Hukuki Boyutları (1. Basım). Ankara: Detay Yayıncılık

düzenlemelerde daha önce aynı konuda verilen Anayasa Mahkemesi kararlarını göz önünde bulundurmamak, bu kararları etkisiz kılacak biçimde yasa çıkarmamak, Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilen kuralları tekrar yasalaştırmamak yükümlülüğündedir. Başta Yasama Organı olmak üzere tüm organlar kararların yalnız sonuçları ile değil, bir bütünlük içinde gerekçeler ile de bağlıdır. Kararlar gerekçeleriyle, yasama işlemlerini değerlendirme ölçütlerini içerirler ve yasama etkinliklerini yönlendirme işlevi de görürler. Bu nedenle, yasama organı düzenlemelerde bulunurken iptal edilen yasalara ilişkin kararların sonuçları ile birlikte gerekçelerini de göz önünde bulundurmamak zorundadır. İptal edilen yasalarla sözcükleri ayrı da olsa aynı doğrultu, içerik ya da nitelikte yeni yasa çıkarılması Anayasa'nın 153. maddesine aykırı olur. (AYMK, T.2.10.1996, E.1996/61, K.1996/35)¹⁷⁴ ” Görüldüğü gibi Anayasa Mahkemesi kararlarının ve hatta kararlarını gerekçelerinin, devletin bütün erkleri açısından bağlayıcı olduğunu kabul etmektedir. Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcı olması demek, iptal kararı ile iptal edilen kanunun hukuki geçerliliğini yitirmesi, daha açıkçası yürürlükten kalkması demektir. İptal edilen kanunun yürürlükten kalkması, iptal kararının resmi gazetede yayınlanmasıyla kendiliğinden olur. Bunun için başka bir işleme gerek yoktur. O halde, yasama, yürütme, yargı organları, idare makamları, gerçek ve tüzel kişiler, anayasa mahkemelerinin iptal kararının resmi gazetede yayınlanmasıyla yürürlükten kalkan kanunu geçerli bir kanunmuş gibi kabul edip, uygulamaya devam edemezler¹⁷⁵.

Anayasanın, yukarıda tam metnini verdiğimiz, 153'üncü maddesi gereği Anayasa mahkemesi kararları gerekçeli olarak yazılır. Hatta bu hükme paralel bir hüküm, 2949 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulü Hakkında Kanunun 53'üncü maddesinde de bulunmaktadır. Söz konusu maddeye göre; “ Anayasa Mahkemesi kararları gerekçeli olarak yazılır. Kararlar, inceleme veya yargılamaya katılan başkan ve üyeler tarafından imzalanır. Muhalif kalanlar, kararda muhalefet sebeplerini açıklarlar. Kararlar ilgililere bu şekliyle tebliğ olunur. Anayasa Mahkemesi kararları kesindir. İptal kararları, gerekçesi yazılmadan açıklanamaz. Anayasa Mahkemesince Anayasaya aykırı olduğundan iptaline karar

¹⁷⁴ AYM 05.10.200 tarih. E. 2000/45 K. 2000/27 RG tarih: 28.10.2000 RG No: 24214 . Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası

¹⁷⁵ Gözler, K. (2010) Anayasa Hukukunun Genel Esasları (1. Baskı).Bursa: Ekin Kitapevi, s. 472

verilen kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü veya bunların belirli Madde veya hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gerek görüldüğü hallerde Anayasa Mahkemesi, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, iptal kararının Resmi Gazete'de yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez. Anayasa Mahkemesi bir kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli hükümlerinin iptali halinde meydana gelecek olan hukuki boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici mahiyette görürse, yukarıdaki fıkra hükmünü uygular ve boşluğun doldurulması için Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı ile Başbakanlığa bilgi verir. Anayasa bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya asla Mahkemesi, bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez. İptal kararları geriye yürümez”.

Anayasa ve 2949 Sayılı Kanunun bu düzenlemeleri, genel yargı için Anayasanın 141'inci maddesinde öngörülen ve bütün mahkeme kararlarının gerekçeli olarak yazılmasını emreden kuralın anayasa yargısı alanında somut bir uygulama hali olması açısından tutarlı ve yerinde olmuştur¹⁷⁶.

Anayasa Mahkemesi kararları, iptal veya red kararları verir. Ancak bazen hükmü iptal etmemekle birlikte uygulanma yolunu gösterdiği kararları da bulunmaktadır. İşte bu kararlar, yorumlu red kararları olarak adlandırılır. Yorumlu red kararları, Anayasa Mahkemesinin iptali istenen normu “belirli bir yorum, yani belirli bir anlam ve içerik şartıyla Anayasaya uygun bulup iptal talebinin veya itirazın reddine karar verdiği kararlardır¹⁷⁷”. Anayasa Mahkemesinin bu yöndeki kararlarının en önemlilerinden biri YÖK Kanununun 17'inci maddesi Anayasa Mahkemesi 1990 yılında verdiği bir kararında, iptali istenen 2547 Sayılı YÖK Kanununun 17. maddesindeki “yürürlükteki kanunlara aykırı olmamak kaydı ile; Yükseköğretim Kurumlarında kılık ve kıyafet serbesttir” ifadesini, “iptali istenen kuralın anlamı ve kapsamı” başlığı altında yorumlayarak, hangi kıyafetlerin serbest ve kanunlara (Anayasanın da bir kanun olduğu gerekçesiyle de Anayasaya) uygun

¹⁷⁶ Hekimoğlu. 2004

¹⁷⁷ Döner. A(2008) Anayasa Mahkemesi Kararlarının Gerekçelerinin Bağlayıcılığına İlişkin Bazı Sorunlar, Prof. Dr. Ergun Özbudun'a Armağan. II. (Anayasa Hukuku) Ankara: Yetkin Yayınları, s. 222;

olduğunu belirleyerek, sonuç kısmında iptal talebinin reddine karar vermiştir¹⁷⁸. Söz konusu karar şöyledir; “hükmü yorumladığı bölümde “İncelenen maddenin uygulanmasında, „Yürürlükteki Kanunlara aykırı olmamak” hükmü nedeniyle, „Yükseköğretim Kurumlarında hangi kılık ve kıyafetin yasalara aykırı olduğunun belirlenmesi; bu amaçla, 3670 sayılı Yasa”nın söz konusu kuralının, yürürlükteki öteki hukuk kurallarıyla birlikte yorumlanarak değerlendirilmesi gerekir. Böyle bir yorum, kuşkusuz, kurallar sıralamasında en üstte yer alan Anayasa kurallarının ışığında, Anayasa”ya uygun olarak ve Anayasa Mahkemesi kararlarından yararlanılarak yapılmalıdır...Yukarıya kimi bölümleri alınan karara göre, yükseköğretim kurumlarında dini inanç sebebiyle boyun ve saçların örtü veya türbanla kapatılması Anayasa”nın lâiklik ve eşitlik ilkesine aykırıdır. Bu durumda, dava konusu kuralda öngörülen yükseköğretim kurumlarındaki kılık kıyafet serbestisi, „... dini inanç sebebiyle boyun ve saçların örtü ve türbanla kapatılması ...” ve dinsel nitelikli giysileri kapsamaz¹⁷⁹” şeklinde gerekçeler ileri sürmüştü ve sonuçta hükmü iptal etmemiştir.

Görüldüğü gibi Anayasa mahkemesi burada yorum tekniğini kullanarak, kanunun anayasaya uygun olduğuna karar vermiştir. Anayasa Mahkemesi Kararlarının gerekçelerinin bağlayıcılığı, anayasa uygun yorum tekniğinin kullanılması durumunda daha da önem kazanmakta hatta zorunlu hale gelmektedir. “ Bir kanun Anayasa’ya uygun olarak yorumlanabildiği takdirde, Anayasa Mahkemesinin bir çok kararında kullanılmıştır. Bahsi geçen kararda da açıkça görüldüğü gibi, Anayasa gerekçesi kararları bağlayıcı olmadığı takdirde, Anayasa’ya uygun yorum tekniği boşlukta kalmakta, anlamsızlaşmaktadır. Söz konusu kararın hukuk alanında etkili olabilmesi, gerekçenin bağlayıcı olmasını gerektirmektedir¹⁸⁰.

Bilindiği üzere, normların etkili olması için mutlaka yoruma ihtiyaç vardır. “ Açıklık durumunda yorum yapılmaz (in claris non fit interpretatio)” ilkesi herkesçe kabul edilmesine rağmen, diğer bütün hukuk kuralları gibi Anayasa’da her zaman kendiliğinden anlaşılabilir. Ancak hukukun yorumlama ihtiyacı objektiflik

¹⁷⁸ Köküsarı. İ. (2009) . Anayasa Mahkemesi Kararlarının Türleri ve Nitelikleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi . Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü , s.148

¹⁷⁹ AYM tarih 9.4.1991. E. 1990/36. K. 1991/8

¹⁸⁰ Yıldırım. T. (1993) Anayasa Mahkemesi Kararlarının Bağlayıcılığı. AİD. 26 (4).69-80, s. 75

iddiasının zayıf yönüdür, yani sübjektiviteye açılan kapısıdır. Hukukun yoruma bağımlılığı, hukuku ilgili yorumcunun ve onun sübjektif anlayışının eline teslim eder. Yorumcu, seçtiği yorumlama yöntemine bağlı olarak aynı zamanda yorumun sonucunu da belirler. Çünkü hukuk, yorumlayan kişi onu nasıl görmek isterse, kendisini öyle gösterir; bakış açısı, neyin görüleceğini belirler, yani uygulanan anlama yöntemi anlaşılana tanımlar: “ Hukukun yorumu nasılsa, hukuk odur”¹⁸¹.

Ancak, Türk hukukunda hakim görüş, tartışmalı olmakla beraber kararların gerekçelerinin değil, sadece hüküm fıkralarının bağlayıcı olduğu yönündedir. Gerekçelerin bağlayıcılığının kabul edilmesi, içinden çıkılması imkansız bir çok soruna yol açmaktadır. Bir defa, Mahkemenin birçok kararı, üyelerin değişik gerekçelerle çoğunluğa katılmaları biçiminde oluşmuştur. Bu durumda hangi gerekçeye itibar olunacaktır? İkincisi, Anayasa mahkemesinin bir çok kararının gerekçesinde uzun, felsefi, sosyolojik, tarihsel, siyasal tahliller yer almıştır. Gerekçelerin “ yasama etkinliklerini yönlendirme işlevi ” de göreceği iddiası toplumun doğal hukuki gelişimini durdurma ve Anayasa Mahkemesini pozitif kanun koyucu konumuna getirme tehlikesini taşımaktadır. Nihayet Anayasa Mahkemesi diğer yargı kollarının bir üst temyiz mercii olmadığına göre, gerekçelerin diğer mahkemeler bakımından bağlayıcı kabul edilmesinin anlamı ve müeyyidesi ne olacaktır?¹⁸²

Öncelikle şunu söylemek gerekir ki, yorumlu ret kararı verilebileceğine ilişkin açık bir Anayasa hükmü mevcut değildir. Diğer yandan, yukarıda Anayasa Mahkemesi tarafından verilen yorumlu ret kararları ile doktrindeki görüşleri birlikte değerlendirdiğimizde iki temel sorun ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, Anayasa Mahkemesinin yorum yapıp yapamayacağı, ikincisi yorumlu ret kararlarının bir anlam ifade etmesi için yorumlanan hükmün uygulamada da ilgili kurum ve kişilerce aynı şekilde yorumlanması/uygulanması gerekmesidir. Diğer bir ifadeyle, Anayasa Mahkemesi kararlarının gerekçelerinin bağlayıcı olup olmadığı sorunu ile karşı karşıya kalınmaktadır. İlk sorunun cevabı doktrinde ittifakla kabul edildiği üzere ve yargılama faaliyetinin özünün de gerektirdiği gibi, Anayasa

¹⁸¹ Hillgruber. C. (2014) Anayasanın Yorumlanması. (Çev. Yüksel Metin). Anayasa Teorisi (Çeviri Editörü : İlyas Doğan). Ankara: Lale Yayıncılık

¹⁸² Özbudun. E. (2014) Türk Anayasa Hukuku. (10. Baskı)

Mahkemesinin yargılama esnasında birçok yorum türüne başvurabileceği şeklindedir.

SONUÇ

Yargı kararları, bütün kaynaklarda ve doktrinde hukukun yardımcı kaynakları olarak kabul edilir. Kaynak, kelime anlamı itibariyle, “ bir şeyin çıktığı yer, menşe “ anlamına gelmektedir¹⁸³. Hukukta kaynak ise, bir anlamı ile (özellikle pozitif hukukta), yazılı hukuk metinlerini yaratan yetkili organları ifade eder.

Diğer anlamı ile hukukta kaynak (ki kanımızca daha önemli anlamı), hukukun varlık kazanabilmek ve yürürlüğe geçebilmek için büründüğü biçimleri deyimler. Hukuku bir deyimle bağlayan, gösteren ve bildiren bu biçimsel şeyler, hukuka tabi olanların her gün, yapmak ya da yapmamak yolundaki buyrukları ile, karşılıklarına çıkan bu hukuka uygun davranmalarının ya da ortaya çıkan uyuşmazlıkların çözüm aracının neden ibaret bulunduğunu göstermesi bakımından büyük önem taşırlar¹⁸⁴. Bu anlamda hukukun kaynakları asli kaynakları, kanun ve yazıl diğer mevzuat hükümleri olarak kabul edilirken, bilimsel ve yargısal(kazai) içtihatlar hukukun yardımcı kaynakları olarak kabul edilir. Buna dayanak olarak da Medeni Kanunun¹⁸⁵ 1’inci maddesi verilmektedir. Söz konusu maddeye göre; “Kanun, sözüyle ve özüyle değındığı bütün konularda uygulanır. Kanunda uygulanabilir bir hüküm yoksa, hâkim, örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar verir. Hâkim, karar verirken bilimsel görüşlerden ve yargı kararlarından yararlanır”. Söz konusu hükmün lafzından kanun ve hatta yazılı mevzuatın, hukukun asli kaynağı, örf ve adet hukukunun tamamlayıcı kaynağı, bilimsel içtihatlar ve yargı kararlarının ise yardımcı kaynak olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hakim, karar verirken aslında bir yorum faaliyetinde bulunur. Bu faaliyetin sonunda ortaya çıkan “ hüküm” aslında var olan hukuk kuralının yorumlanması faaliyeti olduğu, yeni bir kural içermediği dolayısıyla da objektif değil subjektif nitelikte olduğu için hukukun yardımcı kaynakları arasında yer alır. Medeni Kanunun 1’inci maddesi de aynı yönde bir hüküm içermektedir.

¹⁸³ TDK Güncel Türkçe Sözlük . www.tdk.gov.tr, Erişim: 07.01.2016

¹⁸⁴ Aral. 2012, s. 93

¹⁸⁵ Kanun No: 4721 Kabul Tarihi: 22.01.2001 RG: 8/12/2001 Sayı : 24607

Tezimizde işlendiği gibi her ne kadar bazı kanuni dayanaklarla da farklı yargı düzenlerinde var olan yargı kararlarının birbirlerini bağlamayacaklar düzenlense de uygulamada yargı kararları son derece önemlidir. Bu teoriye, çeşitli dayanaklarla ulaşabiliyoruz. Bunlardan en önemlisi ise içtihadı birleştirme kararlarıdır. Zira, aynı konuda farklı kararların çıkması hukuk alanında adaletsiz, sıkıntılı durumlara yol açabilecektir.

Açıklanan nedenlerle, yargı düzenlerinin kendi konuları ve düzenleme alanları ile ilgili konularda verdikleri kararların, diğer yargı düzenleri açısından en azından bağlayıcı olacağını düşünmek hukuki istikrar ve yargıya güven açısından son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akkaya. M. (2000). Vergi Mahkemesi ve Ceza Mahkemesi kararlarını Etkileşimi Üzerine Bir İnceleme. *AÜHFD* . 49(1-2)
- Akyılmaz, B.(1998). *Yeni Bir İdari usul Kanunu Örneği: İspanya Kamu İdarelerinin Hukuki Rejimi Ve Genel İdari Usul Hakkında Kanun*. Ankara: Başbakanlık İdari Usul Kanunu Uluslararası Sempozyumu, s.35-54
- Akyılmaz. B., Sezginer. M., Kaya C. (2015). *Türk İdare Hukuku* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi
- Anadolu, F.K. (2003). *İdari Yargıda Görev ve Yetki*, (Yazarın kendi yayını)
- Anayurt. Ö. (2005). *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Aral. K. (1949). Memurların Vazifelerinden Doğan Suçlarından Dolayı Kovuşturma ve Yargılamaları Usulü Ve Buna Ait Yeni Esaslar İle İdarenin Aldığı Yanlış Muamele ve Kararların Tashih Ve İptal Yolları Hakkında Notlar *İdare Dergisi*, (1), 106-115
- Aral Vecdi (2012). *Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine* (7. Baskı), İstanbul, On iki Levha Yayınları.
- Arslan.İ.(1980) Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi (I) *Yargıtay Dergisi*, 6(1-2), 157-177
- Arslan.İ.(1980) Ceza Hukuku Kurallarının Haksız Fiilden Doğan Tazminat Taleplerine Etkisi (II) *Yargıtay Dergisi* 6 (3), 295-323
- Arslan, R. ,Tanrıver, S. (2001). *Yargı Örgütü Hukuku*. (2. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları
- Atay. E.E.(2013). *Hukuk Başlangıcı* (1. Baskı). Ankara: Gazi Kitapevi
- Atay, E.E. (2008). Kuvvetler Ayrılığı Uyarınca Yürütme Yargı Ayrılığı Ve İdari Yargı Denetiminin Niteliği. Danıştay ve İdari Yargı Günü 140. Yıl, Danıştay ve Tasnif Bürosu Yayınları
- Aydemir. E. (1973). *Kararların Anlaşılır Olması* . ABD, 1
- Aydın, N.(2007). *Hukuka Giriş Temel Kavramlar*. (1.Baskı).Ankara: Adalet yayınevi
- Baykara. B. (2008). Ceza Mahkemesi ve Vergi Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi. *Vergi Dünyası Dergisi*.
- Bilge. N. (2012). *Hukuk Başlangıcı Hukukun Temel Kavramları*.(30. Baskı).Ankara: Turhan Kitapevi

- Bilge, N. (1974). *Yargısal İçtihatların Bağlayıcı Etkileri ve İçtihadı Birleştirme Kararları. Recai Seçkin Armağanı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 351
- Bozkurt. E. (2009). *Hukukun Temel Kavramlar (7. Baskı)*. Ankara: Yetkin Yayınları
- Bulut N. Koca M.(2013). Yargı Kararları Işığında Ceza Soruşturması Ve Kovuşturmasının Aynı Fiilden Dolayı Yapılan Futbol Disiplin Yargılamasına Etkisi. *Legal Hukuk Dergisi*.120
- Can. M. (2003). ABD Hukukunda Yargı Sistemi ve Uyuşmazlıkların Çözümü . *Mevzuat Dergisi*. 6(9), <http://www.mevzuatdergisi.com>
- Cansel. E. Özel Ç. (2012) *Hukuk Başlangıcı (5. Baskı)* Ankara: Seçkin Yayınevi
- Chevallier. J. (2010). *Hukuk Devleti*. (Çev. Ertuğrul Cenk Gürcan). Ankara: İmaj Yayınevi:
- Çavuş. A.(2000) Vergi Usul Kanununun 367'inci Maddesinde Düzenlenen Vergi Kaçakçılığı Suçunda Kovuşturma Şartı Ve Vergi İdaresi Ve Vergi Mahkemesi Kararlarının Birbirine Etkisi, *Adalet Dergisi*. 5
- Darendeli,V.(2004). Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık Mahkemesi İçtihatları Işığında Adli Yargı Yerlerinde Görülen İdari Uyuşmazlıklar ve Davalar(1. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınevi
- Demirbaş Aksüt. B.(2010) Vergi Yargılaması Hukukunun Anayasal Temelleri. DÜHFD.12(Özel Sayı), 257-312
- Dişel. B. (2009). Ceza Mahkemesinin Mahkumiyet Kararının Hukuk Mahkemesi Kararına Etkisi ve Bekletici Sorun Yapılması . *DÜHFD*, 11(Özel Sayı)
- Erem. F.(1969). *"Türk Milleti adına.." deyimini*. ABD. 2
- Erginay. A. (1988) *Vergi Hukuku İlkeler-Vergi Tekniği Türk Vergi Sistemi* (13. Baskı). Ankara : Turhan
- Gedik F. Koç E. (2009). Hüküm Kurma ve İçtihat. *ABD*. 67 (2)
- Giritli. İ. Bilgen P. Akgüner T. Berk.K. (2015). *İdare Hukuku* (6. Baskı). İstanbul: Der Yayınlar
- Gönenç, L. (2015). *Siyasi İktidarın Denetlenmesi- Dengelenmesi ve Yargı*. (2. Baskı). Ankara: Adalet Yayınları
- Gözler K(2000). *Türk Anayasa Hukuku*(1. Baskı), Bursa; Ekin Kitapevi
- Gözübüyük,Ş., Tan, T. (2014). *İdare Hukuku-İdari Yargılama Hukuku*. (5. Baskı.).Ankara: Turhan Kitapevi. Cilt II
- GÜNDAY. M. (1997) *İdarî Yargının Görev Alanının Anayasal Dayanakları*. Anayasa Yargısı. 14

- Güran. S. (1977). *Bölge İdare Mahkemeleri ve Danıştay Üzerine Bir Deneme*. İstanbul : İdare Hukuku ve İdare İlimleri Enstitüsü Yayını
- Güran, S. (1994). Anayasa'nın Kuvvetler Ayrılığı İlkesine ve Yönetim Yargı İlişkilerine Bakış Açısında Değişiklik. *Anayasa Yargısı Dergisi*, 11.
- Güriz. A. (2013). *Hukuk Başlangıcı*.(15. Baskı). Ankara: Siyasal Kitapevi
- Hobbes, T. (2014). *Leviathan*.(13. Baskı).(Çev. Semih Lim).İstanbul: Yapı Kredi Yayınları (Eserin orijinali 1651'de yayınlandı)
- Huber. E.F. Modern Endüstri Toplumunda Hukuk Devleti ve Sosyal Devlet .(1970) Çev. Tuğrul Ansay. *A.Ü.H.F.D.XXVII* (3-4)
- Kayhan. F.(1999) Özel Hukuk Uygulamasında Yargı Uygulamalarının ve İcraatı Birleştirme Kararlarının Normatif Gücü. *TBBD*, 2
- Karakoç. Y. (2007). *Genel Vergi Hukuku* (4. Baskı). Ankara: Yetkin Yayınları
- Karaman.E. (2013). *İdari Yargının Görev Alanının Anayasal Dayanağı*. İstanbul: XII Levha Yayınları
- Karavelioğlu. C. (2006). *İdari Yargılama Usulü Kanunu* (6. Baskı). C.1. Ankara:Karavelioğlu Hukuk Yayınevi
- Kılıçoğlu (1973) A. Haksız Fiillerden Sorumlulukta Ceza Hukuku ile Medeni Hukuk Arasındaki İlişki. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29, 3-4.
- Kunter N. Yenisey. F. Nuhoğlu A. (2010). *Muhakeme Hukuku Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku* (18. Baskı).İstanbul: Beta Yayınları
- Kuru, B. (1960), Kaza Çeşitleri ve Bunlar Arasındaki Münasebet – Kaza (Yargı) Yolu-. *Ankara Barosu Dergisi*, II
- Kuru. B. (1992). *Ceza Mahkemesi Kararının Hukuk Mahkemesinde Etkisi*. Hukuki Mütalaalar (1. Baskı) İstanbul: Adalet Yayınevi
- Kuru. B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usulü* (6. Baskı). C.3. İstanbul :Demir-Demir Yayınevi
- Kuru, B. Arslan, R. Yılmaz E. .(2011).*Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*. Ankara: Yetkin Yayınları
- Lent. F. Jauernig.O. (1977): *Zivilprozessrecht , Kurzlehrbücher für das Juristische Studium*. München: 18.
- Maidowski. U.(2013). *Yargı Ayrılığının Düşündürdükleri*. Danıştay ve İdari Yargı Günü 145. Yıl Sempozyumu. 10 Mayıs 2013. Ankara
- Montesquieu (2004). *Kanunların Ruhu Üzerine*. (1. Baskı). (Çev. Fehmi Baldaş). İstanbul: Seç Yayınları (Eserin orijinali 1748 yılında yayınlanmıştır)
- Muşul. T. (1988)Medeni Usul Hukukunda Ara Kararlar. *DÜHFD*. 4, 218-262

- Muşul T. (2012) *Medeni Usul Hukuku*.(3. Baskı) Ankara: Adalet Yayınevi
- Oğurlu, Y. (2003). *Ceza Mahkemesi Kararının Disiplin Cezalarına Etkisi ve Sorununu "Ne Bis In Idem Kuralı"*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi,52(2), 101-124.
- Onar, S.S. (1952). *İdare Hukukunun Umumi Esasları*. (1. Baskı). İstanbul; Marifet Basımevi
- Onar, S.S. (1966). *İdare Hukukunun Umumi Esasları* (3. Baskı). III. Cilt, İstanbul; İsmail Akgün Matbaası
- Onar, S.S. İdari Kazaya Lüzum Var mı? . *İzmir Barosu Dergisi* , 3(1)
- Öncel. M. Kumrulu .A. Çağan N. (2007). *Vergi Hukuku* (14. Baskı). Ankara: Turhan Kitapevi, s.209
- Önen. E. (1968). Özel Olarak Kazai İçtihadın Tanzim Edici Kuvveti Meselesi *AÜHFD*, 25 (1)
- Özay. İ.(2010). *Günüşiğinde Yönetim İI Yargısal koruma* (1. Baskı). İstanbul: XII Levha Yayınları
- Özdeş, O.(1985) . Tükiye'de İdari Yargı (Balıkesir Barosunun Düzenlediği " Hukukçular Günü" Dolayısıyla 6 Nisan 1985 Günü Gönen'de Yaptığı Konuşma), *Danıştay Dergisi*, 58-59
- Sancakdar. O. (2012). *Memur Hukuku* (4 Baskı).Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şafak, A.(2002). *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*. Ankara: Selim Kitapevi.
- Şen, E. (2003). Türk Ceza Yargılamasının Yeniden Yapılandırılması Üzerine Değerlendirme. *Yargıtay Dergisi*, 29 (3)
- Şenlen Sunay. S. (1996) (1. Basım). *Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Görev Kriterleri* İstanbul: Beta Yayınları
- Thoma, R. (1956). *Handbuch des Deutschen Staatsrechts*
- Turan, M.(1995). *Anayasacılık ve Kuvvetler Ayrılığı Kuramı. Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi (HFSA)*. (Hazırlayan: Hayrettin Ökçesiz). İstanbul: Afa Yayınları
- VELLEY, Sergey (1989). *Bir Efsanenin Anayasallaşması Kuvvetler Ayrılığı ve İdari Yargı*, (Çeviren, Selçuk Soybay), İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi10.1-3 (1989):
- Vigouroux. C. (2013). *Fransız Danıştayı ve Yargı İçindeki Yeri*. Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumu 145. Yıl . 10 Mayıs 2013
- Viguiet, J.(1998). *Le contentieux administratif*, Dalloz

- Yaşar, H.N.(2013). *İdari Yargı Kararlarının Etkinleştirilmesi Arayışında İdari Yargı İdari Yargıç Yargısal Emir*. (1. Baskı) İstanbul: XII Levha Yayıncılık
- Yayla,Y. (1981). "*İdari Yargılamanın Özelliği*", *Atatürk'ün 100. Doğum Yılı Kutlama Sempozyumu*, Danıştay Başkanlığı, Yayınları, Ankara 15-16 Mayıs 1981
- Yenice K. Esin Y(1983). *Açıklama- İctihatlı-Notlu İdari Yargılama Usulü* (1.Baskı). Ankara: Arısan Matbaacılık.
- Yıldırım.T. (2010). *İdari Yargı* (2. Baskı). İstanbul: BETA Yayınları
- Yılmaz,E. (2005), *Hukuk Sözlüğü*(9. Baskı),Ankara; Yetkin Yayınları
- Yılmaz. E. (2000). *İctihadı Birleştirme Kararları veya Adalettaki Çelişkiye Son Verme İhtiyacı*. Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu. XVII. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Hilal ALBAL
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi ve yeri : Malatya- 21/06/1984
Medeni hali : Bekar
Telefon : 0505 354 2884
e-mail : hilal.albal@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet
Yüksel Lisans Lisans	Gazi Üniversitesi Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Devam ediyor 2006

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2006-2007	Malatya Barosu	Stajyer Avukat
2008-2010	Asya Hukuk Bürosu	Avukat
2011- Halen	Gazi Üniversitesi	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Tenis, Sinema

GAZİ GELECEKTİR..

